

Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu

*Notatnik
Skansenowski*

Rocznik Muzeum Wsi Opolskiej

Numer 1

Opole 2011

KOLEGIUM REDAKCYJNE

*Bogdan Cimała, Jarosław Gałęza (przewodniczący), ks. Piotr Maniurka,
Małgorzata Michalska, Elżbieta Oficjalska (sekretarz), Teresa Smolińska, Jan Świąch*

REDAKTOR TOMU

Elżbieta Oficjalska

RECENZENT

prof. dr hab. Jan Świąch

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

SKŁAD I ŁAMANIE

Jolanta Brodziak

KOREKTA

Zespół

PROJEKT OKŁADKI

Marta Szewerda

© Copyright by Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
Opole 2011

ISSN 2083-8646

WYDAWCA

Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
ul. Wrocławska 174
45-835 Opole
e-mail: sekretariat@muzeumwsiopolskiej.pl
www.muzeumwsiopolskiej.pl

DRUK

Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża
ul. Katedralna 6
45-007 Opole
Nakład: 300 egz.

Spis treści

Wprowadzenie (<i>Jarosław Gałęza</i>)	5
I. ARTYKUŁY	
Elżbieta OFICJALSKA – Założenia programowe Muzeum Wsi Opolskiej	11
Elżbieta WIJAS-GROCHOLSKA – Z historii budowy Muzeum Wsi Opolskiej	31
Elżbieta OFICJALSKA – Wyposażenie wnętrz ekspozycyjnych Muzeum Wsi Opolskiej. Założenia i realizacja	55
Ewa GRODEK – Formy popularyzacji kultury ludowej w Muzeum Wsi Opolskiej w latach 1970–2010	77
II. KOMUNIKATY	
Barbara DUBIEL – Archiwum Muzeum Wsi Opolskiej	101
Anna MICZKA – Biblioteka muzealna	105
Magdalena GÓRNIAK-BARDZIK – Fototeka Śląska	107
Bogdan JASIŃSKI – Kolekcje specjalistyczne Muzeum Wsi Opolskiej: Kroszonki	111
III. DOKUMENTACJA DZIAŁALNOŚCI	
Bibliografia artykułów i wydawnictw pracowników Muzeum Wsi Opolskiej (1961–2011) (<i>oprac. Bogdan Jasiński</i>)	117
Wykaz wystaw czasowych zrealizowanych w Muzeum Wsi Opolskiej w latach 1970–2011 (<i>oprac. Bogdan Jasiński</i>)	125
Lista pracowników zatrudnionych w Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu w latach 1961–2011 (<i>oprac. Katarzyna Malczewska, Jarosław Gałęza</i>)	135
Wykaz najważniejszych nagród i odznaczeń przyznanych Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu w latach 1961–2011 (<i>oprac. Jarosław Gałęza</i>)	149

IV. SYLWETKI

Stanisław Bronicz. Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu w latach 1961–1965 (<i>oprac. Elżbieta Oficjalska</i>)	153
Józef Kowalewski. Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w latach 1965–1974 (<i>oprac. Elżbieta Wijas-Grocholska</i>)	155
Krystyna Wicher-Jesionowska. Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w latach 1975–1993 (<i>oprac. Jarosław Gałęza</i>)	157
Jarosław Gałęza. Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej od 1993 r. (<i>oprac. Zespół redakcyjny</i>)	161

Wprowadzenie

Oddajemy do rąk Czytelników pierwszy numer „Notatnika Skansenowskiego. Rocznika Muzeum Wsi Opolskiej”, którego celem jest włączenie naszej placówki w szerszy dyskurs naukowy o muzealnictwie i etnologii ze szczególnym uwzględnieniem problemów Opolszczyzny.

Przez pięćdziesiąt lat naszej działalności wydawniczej koncentrowaliśmy się głównie na publikowaniu przewodników, katalogów wystaw oraz informatoryów o charakterze popularnonaukowym. Ta forma szerokiego upowszechniania wyników badań, których autorami byli zatrudnieni w naszej placówce etnografowie, historycy i historycy sztuki, jest adresowana przede wszystkim do osób zwiedzających Muzeum Wsi Opolskiej i nadal będzie kontynuowana. Jednak we wspomnianym okresie powstało wiele cennych opracowań, które nie ujrzały światła dziennego, gdyż ich ściśle naukowy charakter nie mieścił się w konwencji przyjętej dla wydawnictw popularnych. Właśnie z tego powodu postanowiliśmy powołać do życia „Notatnik Skansenowski. Rocznik Muzeum Wsi Opolskiej”, w którym zamierzamy opublikować archiwizowane do tej pory materiały o charakterze naukowym.

Z założenia formuła tego czasopisma ma być otwarta, co znaczy, że nie zamierzamy ograniczać grona autorów wyłącznie do pracowników naukowych zatrudnionych w Muzeum. Po pierwsze, oznaczałoby to swego rodzaju „zamknięcie się na świat”, a po drugie – żadne naukowe pismo, chcąc zachować wysokie standardy, nie powinno stosować takich ograniczeń. Dlatego też zapraszamy do współpracy wszystkich, którym bliskie są zagadnienia związane z muzealnictwem i kulturą ludową.

Nad doбором tematyki publikowanych opracowań i utrzymaniem charakteru naszego pisma czuwać będzie Kolegium Redakcyjne składające się z wybitnych naukowców, którym w tym miejscu składam serdeczne podziękowania za zaangażowanie oraz dotychczasową i przyszłą pracę w naszym wydawnictwie. Jestem przekonany, że ich wiedza, doświadczenie i krytyczne spojrzenie będą gwarantem odpowiedniego poziomu merytorycznego i edytorskiego kolejnych numerów „Notatnika Skansenowskiego”.

Po wielu dyskusjach przeprowadzonych w gronie pracowników merytorycznych Muzeum na posiedzeniu Kolegium Redakcyjnego zostały przyjęte założe-

nia programowe, a także zatwierdzono układ zawartości nowego wydawnictwa muzealnego. Ustalono więc, że w skład każdego numeru wchodzić będą artykuły, materiały, kroniki oraz noty o autorach. Jednak ze względu na specyficzne okoliczności towarzyszące wydaniu pierwszego numeru „Notatnika”, czyli obchodzony w roku bieżącym jubileusz 50-lecia Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu, układ ten został wyjątkowo nieco zmieniony.

W niniejszym numerze proponujemy zatem następujące tematy związane z Muzeum Wsi Opolskiej, mając nadzieję, że w wystarczającym stopniu spełnią one oczekiwania Czytelników zainteresowanych jego specyfiką historią i działalnością na przestrzeni ostatniego półwiecza. Artykuł *Założenia programowe Muzeum Wsi Opolskiej* autorstwa Elżbiety Oficjalskiej prezentuje okoliczności, w których powołano do życia Muzeum Wsi Opolskiej. Elżbieta Wijas-Grocholska w tekście pt. *Z historii budowy Muzeum Wsi Opolskiej* opowiada o tym, jak w Muzeum powstawała ekspozycja składająca się z zabytków architektury wiejskiej, a także zapoznaje Czytelników z zadaniami, jakie jeszcze stoją przed naszą placówką w tym zakresie. Istotnym dopełnieniem muzealnej ekspozycji jest wyposażenie wnętrz zabytkowych chałup, stodoł oraz spichlerzy i o tym traktuje kolejne opracowanie Elżbiety Oficjalskiej pt. *Wyposażenie wnętrz ekspozycyjnych. Założenia i realizacja*. Ewa Grodek w artykule *Formy popularyzacji kultury ludowej w Muzeum Wsi Opolskiej w latach 1970–2010* omawia natomiast formy działań podejmowanych przez Muzeum w celu upowszechnienia w społeczeństwie wiedzy o szeroko pojmowanej kulturze ludowej. W komunikatach zamieszczono teksty dotyczące różnych zagadnień związanych z funkcjonowaniem Muzeum, takich jak działalność archiwum naukowego i biblioteki, a także sposoby przedstawień muzealnej kolekcji. Ważnym uzupełnieniem tych informacji są statystyczne zestawienia, do których można zaliczyć m.in. bibliografię prac muzealnych oraz wykaz wystaw zrealizowanych w Muzeum. W syntetycznej monografii Muzeum Wsi Opolskiej nie mogło zabraknąć również informacji o ludziach, którzy na dłużej lub krócej związali się z tą placówką zawodowo, dlatego też zaprezentowano sylwetki kolejnych dyrektorów Muzeum oraz zamieszczono listę pracowników zatrudnionych tu w okresie 50 lat jego istnienia.

Czytelnicy interesujący się Muzeum, którzy w przeszłości mieli do czynienia z naszą placówką, niewątpliwie dostrzegą, że znaczna część zagadnień przedstawionych w niniejszym numerze „Notatnika” była już wcześniej poruszana podczas muzealnych konferencji, a także w tekstach opublikowanych w branżowych wydawnictwach. Tym, co różni materiał zamieszczony w niniejszym tomie od artykułów, które ukazały się w poprzednich latach, jest sposób jego prezentacji podporządkowany idei, by zgromadzić w jednym miejscu jak najwięcej informacji o Muzeum Wsi Opolskiej i przedstawić w możliwie wyczerpujący sposób szerokie spektrum jego działalności.

W imieniu Redakcji zachęcam zatem wszystkich zainteresowanych do uważnej lektury zarówno tego, jak i następnym numerów „Notatnika Skansenskiego” i – korzystając z faktu, że jest to nasze pierwsze przedsięwzięcie tego

typu – proszę Czytelników o nadsyłanie do nas swych krytycznych uwag i opinii na jego temat. Skrupulatnie je przeanalizujemy i na ich podstawie dokonamy niezbędnych korekt, przygotowując kolejne numery.

Jarosław Gałęza
Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu

I. ARTYKUŁY

Elżbieta OFICJALSKA

Założenia programowe Muzeum Wsi Opolskiej

Inicjatywa budowy Muzeum Wsi Opolskiej zrodziła się w środowiskach związanych profesjonalnie z ochroną dóbr kultury, a jej głównym celem była ochrona zabytkowej drewnianej architektury świeckiej Śląska Opolskiego. Już pod koniec lat 50. XX w. postulowano utworzenie w Opolu Muzeum Budownictwa Ludowego jako jedynej możliwej formy zachowania zabytków ludowego budownictwa drewnianego. Ideę założenia placówki tego typu natychmiast podchwyciły opolskie tzw. czynniki polityczne i udzieliły jej szerokiego poparcia¹. Ową przychylność miejscowych władz politycznych starali się wykorzystać pierwsi budowniczowie Muzeum i w celu przyspieszenia jego powstania przedkładali im projekty gotowe do realizacji².

Początki polskiego parku etnograficznego sięgają lat 50. XX w. W tym okresie w Polsce i na świecie idea skansenowska powoli zaczynała nabierać charakteru zdecydowanie naukowego. Dopiero pod koniec lat 50. doszło do wyraźnego przełomu w tym zakresie. Rozpoczęcie prac związanych z powołaniem do życia polskiego muzeum na wolnym powietrzu przypadło więc na okres, gdy polska idea skansenowska zaczęła właśnie się krystalizować. Na łamach wyda-

¹ Powoływaniu placówek tego typu we wspomnianym okresie sprzyjała korzystna atmosfera polityczna, w której działania nobilitujące kulturę ludową uznano za priorytetowy punkt polityki kulturalnej państwa. Działania te nabrały wyjątkowego rozpędu w drugiej połowie lat 50. XX w., co doprowadziło do niezwyklej popularyzacji i upowszechnienia tradycyjnej kultury chłopskiej. Zob. T. Smolińska, *Muzeum Wsi Opolskiej*, „Twórczość Ludowa” 2000, nr 4, s. 24.

² W przypadku powoływania do życia instytucji tego typu na tzw. ziemiach odzyskanych istotną rolę odgrywały uwarunkowania narodowościowe. W dokumentach powstałych w trakcie organizowania polskiego muzeum wielokrotnie podkreślano polskie pochodzenie śląskiej architektury ludowej, czego dowodziło choćby stosowanie przez Ślązaków charakterystycznej dla polskiego budownictwa konstrukcji wieńcowej. Przy okazji zaznaczano, że nawet sami Niemcy uznawali architekturę ludową Śląska Opolskiego za typowo polską. Zob. Archiwum Muzeum Wsi Opolskiej (dalej: Archiwum MWO), Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 19: Protokół z konferencji w sprawie budowy muzeum skansenowskiego w Opolu odbytej dnia 12 VIII 1959 r., s. 2.

wnictw branżowych toczono burzliwe dyskusje na temat zakresu, form i treści muzeów tego typu. Przyjmowano jednak, że zasadniczym celem zakładanych wówczas placówek jest ochrona zabytków architektonicznych i możliwie najpełniejsze przedstawienie życia dawnych mieszkańców wsi. Niestety na drodze do jego osiągnięcia napotymano wiele trudności spowodowanych brakiem zarówno doświadczenia, jak i przepisów regulujących zakup obiektów architektonicznych do kolekcji. Przedstawiona poniżej historia organizowania opolskiego skansenu obfituje w przykłady często intuicyjnych działań realizatorów tego projektu. Celem niniejszego opracowania jest jednak ukazanie m.in. tego, jak doskonale, mimo często niesprzyjających okoliczności, wywiązali się oni z powierzonego im zadania.

Pierwsze lata pracy MWO wiązały się z wstępnymi czynnościami podjętymi przez pracowników Działu Etnograficznego Muzeum Śląska Opolskiego, które miały doprowadzić do objęcia ochroną zabytkowego drewnianego budownictwa świeckiego, a w konsekwencji – do przeniesienia do skansenu najbardziej wartościowych i typowych dla budownictwa Opolszczyzny obiektów architektury. W tym zakresie szczególnym zaangażowaniem wykazał się Stanisław Bronicz – etnograf i kierownik naukowy Muzeum. W sporządzonej przez niego w 1958 r. notatce z posiedzenia członków Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Opolu zachował się zapis projektu ochrony zabytków chłopskiego budownictwa, w którym Bronicz proponował wciągnięcie zwiedzania obejmowanych pieczę obiektów do programów i tras wycieczek krajoznawczych, a także zalecał otablicowanie owych budowli i zaznaczenie ich lokalizacji na mapach tras turystycznych³. W grudniu tegoż roku Ignacy Kuźniewski, dyrektor Muzeum Śląska Opolskiego, przedłożył Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu wniosek o otoczenie opieką konserwatorską wiejskiej architektury świeckiej na Opolszczyźnie, uzasadniając go tym, iż świeckie budownictwo drewniane powstało na tych samych zasadach konstrukcyjnych i estetycznych, co budowle sakralne i ze względu na swój cel użytkowy ma wartość dokumentu historycznego. Zwracał również uwagę na fakt, że do tychczas w ochronie zabytków preferowano obiekty sakralne, podczas gdy budownictwo świeckie, ze względu na brak pieczy ze strony konserwatora uległo prawie doszczętnemu zniszczeniu (pozostałości drewnianych chat zachowały się jedynie w lesistych okolicach powiatów opolskiego i oleskiego). Mając to na względzie dyrekcja Muzeum postanowiła domagać się czynnej opieki konserwatorskiej nad zabytkami drewnianego budownictwa świeckiego, a także prosić o przyśpieszenie ich inwentaryzacji. Co ważne, Kuźniewski wносił również o „zabezpieczenie bardziej wartościowych zabytków poprzez ich zakupienie i rekonstrukcję w odpowiednim miejscu”, czyli w skansenie⁴.

³ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 1: Notatka służbowa S. Bronicza z posiedzenia PTTK Opole w sprawie ochrony budownictwa chłopskiego z dnia 12 III 1958 r.

⁴ Archiwum MWO, Zespół pism i notatek z lat 1959–1960, k. 2: Wniosek Muzeum Śląska Opolskiego do Wydz. Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu o roztoczenie opieki konserwatorskiej na obiekty drewnianego budownictwa wiejskiego z dnia 2 XII 1958 r., s. 2.

Ważnym etapem na drodze do utworzenia muzeum skansenowskiego w Opolu było opracowanie przez Stanisława Bronicza „Memoriału w sprawie urządzeń muzealnych miasta Opole”. Bronicz komentował w nim sytuację opolskich muzeów, omawiał plany powołania nowych placówek i – co ważne – postulował utworzenie skansenu. Uzasadniając potrzebę powstania muzeum tego typu pisał o konieczności ochrony budownictwa świeckiego, które w przyszłości prawdopodobnie będzie systematycznie niszczone przez właścicieli posesji „wszelkimi legalnymi i nielegalnymi sposobami [...], gdyż stoi [ono] na drodze powstawania nowoczesnych obiektów murowanych”⁵. Należy tu nadmienić, że ten wątek był wielokrotnie podnoszony podczas późniejszych spotkań dotyczących tworzenia opolskiego skansenu. Wydaje się, że był on jednym z ważniejszych argumentów przemawiającym za przyspieszeniem utworzenia muzeum skansenowskiego w Opolu.

Nie bez znaczenia był również fakt, że budownictwo drewniane w porównaniu z murowanym rzadko było poddawane konserwacji. Może o tym zaświadczyć choćby to, że w połowie lat 50. XX w. wśród obiektów zabytkowych, wobec których zastosowano takie zabiegi w okresie powojennym, budynki drewniane stanowiły zaledwie 7,1%⁶. Liczba ta odnosiła się niestety jedynie do budownictwa wpisanego do rejestru zabytków, którym objęto obiekty najcenniejsze, pomijając przy tym wiele przykładów budownictwa chłopskiego. Tymczasem każde opóźnienie w konserwacji obiektów drewnianych pociągało za sobą nieodwracalne skutki w postaci coraz większych zniszczeń prowadzących w konsekwencji do resekcji całych zespołów. Autor wspomnianego wcześniej „Memoriału...” utrzymywał, że jedynym rozsądnym rozwiązaniem tej trudnej sytuacji byłoby przeniesienie wytypowanych wcześniej obiektów w inne miejsce, w którym „nie będą stały nikomu na zawadzie [...] [a także] będą mogły należycie być strzeżone i najekonomiczniej konserwowane. Takim sposobem i miejscem jest właśnie urządzenie, które nazywamy skansenem”⁷.

Jedną z zasadniczych kwestii związanych z powołaniem Muzeum była jego lokalizacja. W swoim „Memoriale...” Bronicz przedstawił kilka propozycji umiejscowienia skansenu, zaznaczając przy tym, że typowane wcześniej „w gronie entuzjastów” takie miejscowości, jak Góra Św. Anny czy Stare Olesno, nie wydają się najbardziej odpowiednimi miejscami przede wszystkim ze względu na ich sporą odległość od ciągów komunikacyjnych. Powoduje to trudności

⁵ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 3: S. Bronicz, Memoriał w sprawie urządzeń muzealnych miasta Opole (z 17 II 1959 r.), s. 3; por. też J. Kowalewski, *Opolski Park Etnograficzny*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” 1969, nr 10, s. 30; I. Tłoczek, *Zabytki architektury ludowej*, „Ochrona Zabytków” 1959, nr 2, s. 77; W. Jostowa, *Stan prac oraz założenia metodologiczne podhalańskiego parku etnograficznego*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” 1960, nr 31, s. 63; *Memoriał sprawie ochrony budownictwa drewnianego w Polsce. Program organizacji parków etnograficznych*, red. M. Ptaśnik, W. Jankowski, M. Konopka, Warszawa 1966, s. 5, 10.

⁶ Zob. W. Kalinowski, *Problemy ochrony i konserwacji budownictwa drewnianego w Polsce*, „Ochrona Zabytków” 1964, nr 3, s. 4.

⁷ Archiwum MWO, S. Bronicz, Memoriał w sprawie urządzeń muzealnych..., s. 3.

z dojazdem i tym samym decyduje o mniejszej atrakcyjności takiego usytuowania. Zdaniem Bronicza najwłaściwszym miejscem na siedzibę dla tej placówki byłaby wyspa Bolko znajdująca się w niewielkiej odległości od centrum Opola, które miało status miasta wojewódzkiego. Dodatkowym atutem przemawiającym za tą lokalizacją był fakt, że skansen stałby się wtedy ważną częścią planowanego na wyspie tzw. parku wypoczynku i kultury. Tak szczegółowo przemyślana i przedstawiona propozycja usytuowania tej instytucji stanowi niejako potwierdzenie tego, że koncepcja powołania muzeum budownictwa ludowego zrodziła się znacznie wcześniej, a „Memoriał...” i poprzedzający go o kilka miesięcy wniosek dyrektora Kuźniewskiego były następstwem wcześniejszych ustaleń dokonanych w środowisku polskich muzealników.

Opracowany przez Bronicza „Memoriał w sprawie urządzeń muzealnych miasta Opole” został zaprezentowany na posiedzeniu Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, na którym podjęto uchwałę O zadaniach w dziedzinie kultury, deklarując w niej poparcie dla poczynań Muzeum Śląska Opolskiego „w jego słusznych dążeniach do zorganizowania na wyspie Bolko muzeum skansenowskiego”⁸. Na tej podstawie Stanisław Bronicz jako pracownik Muzeum i jednocześnie członek Rady Kultury Prezydium Miejskiej Rady Narodowej podjął działania zmierzające do utworzenia skansenu. W pierwszej kolejności przeprowadził wstępne rozmowy w celu uzgodnienia lokalizacji skansenu na wyspie Bolko. Zawiadujący terenami wyspy dyrektor Zieleni Miejskiej w Opolu zaproponował obszar o powierzchni 0,43 ha, lecz Bronicz uznał go za stanowczo zbyt mały. W drodze pertraktacji ustalono więc, że skansen zajmie terytorium o powierzchni 2 ha, położone na południe od przyszłego ogrodu zoologicznego. Jak na potrzeby muzeum typu skansenowskiego obszar ten był wprawdzie bardzo ograniczony, lecz istniała możliwość powiększenia go w kierunku Odry. Opracowując projekt skansenu na wyspie Bolko, Bronicz korzystał m.in. z doświadczeń rumuńskich oraz opierał się na „normie zagęszczenia” zastosowanej w skansenie bukaresztańskim⁹. Na przydzielonych 2 ha planował rozmieścić około 10 kompletnych zagród, czyli mniej więcej 50 obiektów drewnianego budownictwa zabytkowego¹⁰. Z punktu widzenia współczesnych koncepcji skansenowskich przy zakładanej liczbie budynków taki areał był za mały do prawidłowego zobrazowania złożonych treści kulturowych.

Postępujące prace koncepcyjne nad organizacją skansenu w Opolu spowodowały nawiązanie ścisłej współpracy między Muzeum Śląska Opolskiego a wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie rejestracji zabytkowego budow-

⁸ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 4: Uchwała nr 2/II/59 Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Opolu z dnia 17 II 1959 r. o zadaniach w dziedzinie kultury i kultury fizycznej, s. 2.

⁹ Por. W. Jeż-Jarecki, *Skanseny w Rumunii*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” 1959, nr 26, s. 95.

¹⁰ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 10: Sprawozdanie z posiedzenia Komisji Kultury Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Opolu w sprawie prac nad utworzeniem skansenu z dnia 16 IV 1959 r.

nictwa drewnianego. Konserwator zobowiązał się m.in. zaciągnąć kredyt na pokrycie kosztów przygotowania projektu muzeum budownictwa oraz kosztów wykonania dokumentacji architektonicznej przeznaczonych do niego obiektów. Dokładny wykaz tych budowli z terenu całego województwa planowano sporządzić w ciągu dwóch lat (1959–1960).

Korzystna atmosfera sprzyjająca pracom związanym z organizowaniem opolskiego skansenu w dużym stopniu była zasługą osobistego zaangażowania słynnego przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Opolu Karola Musioła, który miał ponoć oświadczyć, że: „skansen na Bolko jest przez Radę postanowiony i skansen ten tu będzie. Jeżeli byłyby jakie przeszkody ze strony czynników wyższych, to porozmawiamy z odnośnymi [władzami] i panem ministrem”¹¹. Nie brakowało jednak głosów twierdzących, że budowa muzeum skansenowskiego nie jest najlepszym sposobem ochrony budownictwa ludowego. Do grona osób niechętnie popierających ten pomysł należał m.in. wojewódzki konserwator zabytków Karol Róża. Chociaż oficjalnie był on zaangażowany w organizację Muzeum, to pozwolił sobie na następującą wypowiedź: „w sprawie tego skansenu pytao mnie o opinię w partii. Wydałem opinię ujemną, bo uważam, że lepiej za te pieniądze odremontować domy chłopom na wsi”¹². Wiele wskazuje na to, że również w samym Muzeum Śląska Opolskiego nie było zgody co do zasadności utworzenia skansenu. Świadczy o tym choćby to, że na jednym z posiedzeń Komisji Kultury MRN Karol Musioł miał powiedzieć: „zróbcie najpierw porządek w waszym Muzeum w Opolu, bo tam jest człowiek, który występuje z opinią osobistą, jakoby muzeum skansenowskie tu na Opolszczyźnie nie było potrzebne. Może to głos nieważny, ale szkodliwy”¹³. W niechętnych skansenowi opiniach dość często odwoływano się do postulatów wysuniętych przez grono ekspertów deklaracji Międzynarodowej Rady Muzeów (ICOM), zwłaszcza do tego, który głosił, że zabytek winien być chroniony *in situ* tak długo, jak tylko jest to możliwe¹⁴. Przeniesienie budynku do muzeum uważano za zło konieczne i tylko wyjątkowe okoliczności

¹¹ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 10: Sprawozdanie z posiedzenia Komisji Kultury MRN w Opolu z dnia 16 IV 1959 r.

¹² Archiwum MWO, Notatka odręczna S. Bronicza z 23 III 1959 r., [w:] Memoriał w sprawie urządzeń muzealnych..., s. 4.

¹³ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960: S. Bronicz, Notatka z posiedzenia Komisji Kultury MRN w Opolu z dnia 16 IV 1959 r.

¹⁴ Chodzi tu o deklarację uchwaloną na konferencji ICOM (Kopenhaga–Sztokholm, 5–9 VII 1957 r.). Z zawartymi w niej postulatami zaznajomiono się w Polsce dzięki opublikowanemu w 1957 r. (czyli w początkowej fazie organizowania Muzeum Wsi Opolskiej) na łamach „Biuletynu Historii Sztuki” sprawozdaniu z tej konferencji autorstwa uczestniczącego w niej prof. K. Piwockiego (zob. K. Piwocki, *Konferencja w sprawie muzeów pod otwartym niebem*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1957, nr 4, s. 390–393). Pełny tekst wspomnianej deklaracji znajduje się w *Memoriale w sprawie ochrony budownictwa drewnianego w Polsce. Program organizacji parków etnograficznych*, red. M. Ptaśnik, W. Jankowski, M. Konopka, Warszawa 1966. W 1968 r. na konferencji zorganizowanej w Warszawie przez Ministerstwo Kultury i Sztuki podjęto decyzję o opracowaniu założeń dla tworzenia skansenu regionalnych w Polsce.

mogłyby usprawiedliwiać takie działanie¹⁵. Przeciwnicy skansenu występowali więc z apelami o utrzymanie jak największej liczby zabytków budownictwa ludowego w ich pierwotnym miejscu, by były „krasą krajobrazu i by dawały obraz bogactwa kultury polskiej”¹⁶. Tymczasem już wtedy było wiadomo, że idea zachowania starego budownictwa na wsi wbrew interesom ich właścicieli jest z góry skazana na niepowodzenie.

Mimo przedstawionych wyżej opinii, coraz częściej zgadzano się jednak z tym, że ochrona drewnianego budownictwa świeckiego na Opolszczyźnie jest możliwa jedynie poprzez przeniesienie zabytków do muzeum na wolnym powietrzu. Ponadto zdawano sobie sprawę z tego, że wzniesienie skansenu w Opolu nie tylko świadczyłoby o rozwoju miasta i regionu, lecz również poszerzyłoby ofertę kulturalną proponowaną żyjącej tu ludności. Wybrane pod budowę skansenu miejsce – wyspa Bolko – doskonale wpisywało się w koncepcję przekształcenia tego terenu w park kultury i zapewniało najlepsze warunki dla ochrony zabytków, ponadto miało wszelkie predyspozycje do tego, by stać się – zgodnie z życzeniem władz – obiektem dydaktycznym i propagandowym. Budowę opolskiego skansenu zaczęto też uznawać za „pożądaną” ze względu na zbliżające się obchody 1000-lecia państwa polskiego, podczas których obiekt ten mógłby stanowić „pamiątkowy dokument polskości”¹⁷. Wszystkie przedstawione przesłanki doprowadziły do tego, że w 1959 r. inż. Jan Wojnarowicz z Wrocławskiego Biura Projektów w ramach prac nad Parkiem Kultury i Wypoczynku na wyspie Bolko zaprezentował wstępną koncepcję budowy skansenu¹⁸.

W tym samym czasie, gdy zabiegano u miejscowych władz o administracyjne i polityczne poparcie dla idei utworzenia muzeum budownictwa ludowego w Opolu, prowadzono też szeroko zakrojone prace, których celem było merytoryczne uzasadnienie tego projektu. Podjęto również próby wytypowania obiektów, które należałoby przenieść do planowanego skansenu, a także zajęto się opracowaniem jego założeń projektowych. Pojawiła się w związku z tym konieczność pozyskania dla tej sprawy autorytetów z dziedziny etnografii, budownictwa ludowego i muzealnictwa. Jednym z pierwszych specjalistów poproszonych o pomoc w tym względzie był prof. Mieczysław Gładysz – znawca opolskiego regionu i jego kultury tradycyjnej. W liście skierowanym do Stanisława Bronicza –byłego współpracownika i podwładnego – prof. Gładysz zdecydowanie poparł powstanie placówki skansenowskiej w Opolu i o zaprezentowanym mu pomysśle wypowiedział się w następujący sposób: „ustalenie profilu jako modelu polskiego uważam za rzecz stosunkowo trudną i wymagającą poważnych studiów tak terenowych, jak też konsultacji teoretyczno-i-

¹⁵ K. Piwocki, dz. cyt., s. 391.

¹⁶ T. Seweryn, *Muzea czy rezerваты*, „Ochrona Zabytków” 1948, nr 3–4, s. 104.

¹⁷ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960: Wyciąg z protokołu nr 6/59 z posiedzenia Komisji Kultury MRN w sprawie utworzenia parku rozrywki i lokalizacji skansenu na wyspie Bolko z dnia 26 V 1959 r.

¹⁸ W zasobach archiwalnych nie zachował się projekt autorstwa inż. J. Wojnarowicza.

deologicznych”¹⁹. Projekt budowy skansenu uznał za przedsięwzięcie dużej klasy i wyjątkowego znaczenia dla kultury polskiej na Śląsku Opolskim.

Uwieńczeniem wstępnej fazy przygotowań było zorganizowanie 12 sierpnia 1959 r. w Opolu pierwszej z serii organizowanych przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej konferencji, której tematem przewodnim było założenie opolskiego skansenu²⁰. Jej obrady podzielono na dwie części. W pierwszej prócz zaproszonych specjalistów w zakresie etnografii udział wzięli przedstawiciele władz lokalnych (członkowie Prezydium i pracownicy wydziałów Miejskiej Rady Narodowej w Opolu), wojewódzki konserwator zabytków, a także wysłannicy PZPR. W części drugiej uczestniczyli specjaliści powołani w skład komisji rzeczoznawców, których zadaniem było sformułowanie wytycznych do założeń projektowych muzeum skansenowskiego.

Pierwszą część konferencji otworzył przewodniczący Prezydium MRN Karol Musioł, który w wygłoszonym przemówieniu stwierdził, że skansen jest jednym „z koniecznych urządzeń równoległych do budownictwa mieszkaniowego, które po zaspokojeniu podstawowych potrzeb bytowych mieszkańców [...] ma im dać pożądane zaspokojenie potrzeb kulturowych”²¹. W dalszej kolejności wystąpił Stanisław Bronicz, przedstawiając referat sprawozdawczo-programowy, w którym podkreślił, że idea powołania muzeum skansenowskiego wynika z konieczności ratowania resztek drewnianego budownictwa chłopskiego. Według niego „zebranie i chronienie co zdalniejszych okazów tego budownictwa w urzędzeniu skansenowskim jest właściwie akcją ratunkową ubiegającą tylko o kilka lat znacznie żmudniejszą potem pracę archeologów”²². Na uwagę zasługuje tu fakt, że w tym wystąpieniu Bronicz jako pierwszy określił podstawowe wytyczne założeń projektowych, tzn. formę, zakres i funkcję muzeum skansenowskiego (zabezpieczenie wybranych przykładów budownictwa chłopskiego) oraz wskazał sposoby realizacji tego zamierzenia (sporządzenie projektu wstępnego i kosztorysu). Podkreślił również, że przydzielony na potrzeby placówki teren o powierzchni 3 ha (wcześniej 2 ha) jest stanowczo za mały – jego zdaniem powinien on wynosić co najmniej 10 ha²³. W dyskusji, która nastąpiła po wystąpieniach prelegentów, uczestnicy konferencji ustalili ogólne wytyczne realizacji projektu oraz uzgodnili konieczne działania. Za sprawę najpilniejszą uznano inwentaryzację budownictwa na terenie całego województwa w jego granicach historycznych, a także zabezpieczenie wybranych zabytków przez umieszczenie ich w muzeum na wolnym powietrzu oraz sporządzenie

¹⁹ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 15: List Mieczysława Gładysza do Stanisława Bronicza zawierający opinię nt. organizowania muzeum skansenowskiego w Opolu z 23 VIII 1959 r.

²⁰ Prezydium Miejskiej Rady Narodowej na wstępnym etapie organizacyjnym nadzorowało wiele działań formalnych związanych z powołaniem Muzeum.

²¹ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 19: Protokół z konferencji w sprawie budowy skansenu w Opolu z 12 VIII 1959 r., s. 1.

²² Tamże.

²³ Tamże, s. 2.

projektu wstępnego wraz z kosztorysem. Realizację tych zadań powierzono pracownikom Muzeum Śląska Opolskiego, zaś kierowanie pracami – Stanisławowi Broniczowi. Materiały z tej części konferencji dołączono do przesłanego później przez Muzeum Śląska Opolskiego do Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki w Warszawie wniosku z prośbą o akceptację koncepcji zorganizowania w Opolu muzeum skansenowskiego. Wniosek uzasadniano tym, że jest to jedyny sposób, by uratować od zniszczenia obiekty stanowiące przykład tradycyjnego, świeckiego budownictwa drewnianego, które coraz częściej są uznawane przez ich właścicieli za przeszkodę w unowocześnianiu gospodarstw wiejskich. Jednocześnie podkreślano fakt, że nie ma możliwości objęcia tych zabytków dostateczną ochroną prawną i otoczenia ich opieką konserwatora²⁴.

Drugą, merytoryczną część konferencji poświęcono ustaleniu wytycznych do założeń projektowych Muzeum, a także określeniu zakresu przedmiotowego, form ekspozycji i sposobów realizacji projektowanej placówki. Ponieważ uzgodnienia poczynione w tej fazie obrad miały ogromny wpływ na późniejsze poczynania organizatorów skansenu, warto więc szczegółowo prześledzić jej przebieg.

Na wstępie powołano komisję rzeczoznawców, w skład której weszli etnografowie i muzealnicy ze Śląska, a wśród nich: doc. Józef Ligęza – dyrektor Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Ludwik Dubiel – dyrektor Muzeum w Gliwicach, Ignacy Kuźniewski – dyrektor Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, prof. Jan Świdorski – członek Rady Kultury Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu oraz Stanisław Bronicz. Tu należy odnotować, że na konferencję nie przybyli zaproszeni profesorowie Adolf Nasz i Mieczysław Gładysz. Ten ostatni w przesłanym liście wyraził zainteresowanie projektem i zadeklarował swą pomoc w działaniach związanych z powołaniem i organizacją muzeum w Opolu.

Kierując się zasadą reprezentatywności, członkowie powołanej komisji uznali, że w skansenie powinny się znaleźć najlepiej zachowane obiekty budownictwa drewnianego z całego Śląska Opolskiego, tzn. powinny one pochodzić nie tylko z tej części obszaru, która obecnie znajduje się w jego granicach administracyjnych, lecz również z ziem wyznaczonych jego granicami historyczno-etnicznymi, czyli np. z powiatu lublinieckiego, który z kulturą Opolszczyzny był związany typologicznie. Ponadto komisja była zgodna co do tego, że w celach porównawczych w skansenie opolskim należy umieścić także najbardziej charakterystyczne przykłady budownictwa z całego Górnego Śląska z Beskidem Śląskim włącznie. Co więcej – uznano za wskazane uwzględnienie przykładów budownictwa z sąsiadujących z Opolszczyzną regionów Polski Centralnej²⁵. Zakres typologiczny tych propozycji był więc niezwykle rozległy

²⁴ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1958–1971, k. 3: Wniosek Muzeum Śląska Opolskiego do Ministerstwa Kultury i Sztuki, Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków o wyrażenie zgody na utworzenie Muzeum Budownictwa Ludowego w Opolu z dnia 1 IX 1959 r., s. 1–2.

²⁵ Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1958–1971: Protokół z narady komisji rzeczoznawców w sprawie założeń do projektu muzeum skansenowskiego w Opolu z dnia 12 VIII 1959 r.

i wykraczał daleko poza ramy skansenu regionalnego. Muzeum prezentujące budownictwo wielu regionów ma wprawdzie większe możliwości oddziaływania ze względu na zróżnicowanie form budownictwa wiejskiego, lecz jednocześnie może nużyć liczbą ekspozycji. Tymczasem, jak wiadomo, główną zaletą skansenu regionalnego jest bliskość środowiska, z którego pochodzą konkretne zabytki budownictwa, gdyż nie są one wtedy pozbawione swego naturalnego kontekstu i otoczenia przyrodniczego²⁶.

Następną z omawianych kwestii była forma zaprezentowania obiektów. Uczestnicy konferencji proponowali, by nadać całości ekspozycji charakter osady, wewnątrz której zostałyby wyodrębnione poszczególne typy budownictwa. W ogólnych założeniach metodologicznych skansenu przyjęto, że podstawową jednostką ekspozycji utworzonego na jego terenie parku etnograficznego powinna być zagroda, tj. całość mieszkalno-gospodarcza. Wyrażono przekonanie, że wiodący w niej obiekt, czyli dom mieszkalny, zyska pełną wartość ekspozycyjną dopiero wtedy, gdy pojawi się on w pełnym składzie z innymi zabudowaniami, tzn. ze stodołą, stajnią, spichlerzem, piwnicą, studnią i ogrodzeniem²⁷. Ponieważ uznano, że obiekty w skansenie powinny być reprezentatywne dla danego rejonu, zalecano odtwarzanie jedynie określonych typów kompletnych zagród. W ślad za tym postulowano, by w miarę możliwości przenosić całe zespoły zagrodowe, uzupełnione ewentualnie obiektami z innych gospodarstw. Wszyscy mieli przy tym świadomość trudności, jakie mogą się pojawić w trakcie realizacji układu zagrodowego ze względu na małą liczebność zachowanych kompletnych zagród²⁸. Przy wyborze obiektów do skansenu sugerowano uwzględnianie rozwarstwienia społecznego mieszkańców wsi, by móc przedstawiać przykłady domów komorniczych, chałupniczych, zagrodniczych i gburskich²⁹. Budownictwo dworskie miałyby reprezentować zachowane spichlerze, które mogłyby być wykorzystane w ekspozycji na sale wykładowe lub w czasie niepogody służyłyby za schronienie dla zwiedzających³⁰. Nadto uczestnicy konferencji położyli nacisk na konieczność umieszczenia w skansenie obiektów związanych z rzemiosłem i przemysłem ludowym (kuźnie i kuźnice, młyny i wiatraki, olejarnie, folusze, blicharnie itp.), a także postulowali ich należyte wyeksponowanie. Mogłoby temu sprzyjać wydzielenie tej części wystawy i umieszczenie budynków na płaskich nasypach. W formie ekspozycji wyodrębnionej należałoby pokazywać również obiekty reprezentatywne dla budownic-

²⁶ Zob. A. Gólski, *Zarys historii powstania muzeów skansenowskich w Europie i ich klasyfikacja*, [w:] *Muzea skansenowskie w Polsce*, red. S. Błaszczyk i in., Poznań 1972, s. 28, 31.

²⁷ Zob. W. Jostowa, dz. cyt., s. 64–65; R. Reinfuss, *Problem kompozycji muzeum na wolnym powietrzu*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” 1976, nr 22, s. 11.

²⁸ Zob. S. Bronicz, *Skansen Opolski*, „Roczniki Etnografii Śląskiej” 1963, t. 2, s. 234–235.

²⁹ Por. W. Jostowa, dz. cyt., s. 63–64.

³⁰ Przeznaczenie budynku przeniesionego do skansenu do funkcji innych niż pełnił on pierwotnie nie było oceniane jednoznacznie. K. Piwocki twierdził, że „takie użytkowanie wyłącza budynek *eo ipso* z zespołu muzealnego” (K. Piwocki, *Zabytek, rezerwat, park kultury – muzeum w plenerze*, „Ochrona Zabytków” 1961, nr 3–4, s. 4).

stwa drobnomieszczańskie (np. chatę podcieniową z Gorzowa Śląskiego) oraz obiekty charakterystyczne dla rzemiosła małomiasteczkowego³¹. Uzupełnieniem obrazu dawnej wsi miałyby być przykłady architektury sakralnej (kościół, kapliczki, krzyże przydrożne).

W zakresie praktycznej realizacji przedsięwzięcia postulowano przenoszenie obiektów typowych³², możliwie w stanie pierwotnym, dopuszczając przy tym wymianę niektórych elementów, a nawet pełną rekonstrukcję zniszczonych partii.

Budowa skansenu, według uczestników konferencji, powinna być realizowana rocznymi etapami. W pierwszym roku organizacji³³ należy ukończyć prace przygotowawcze, tj. przeprowadzić inwentaryzację oraz komisyjne typowanie obiektów do przeniesienia, uzyskać lokalizację na wyspie Bolko, a także opracować wstępny projekt wraz z kosztorysem³⁴. Podkreślano przy tym konieczność nadania parkowi etnograficznemu charakteru muzealnego, co byłoby możliwe jedynie przy zachowaniu zasad i działania wszystkich elementów ekspozycji: architektury, wnętrza i otoczenia przyrodniczego. Tylko tak zorganizowane muzeum na wolnym powietrzu dawałoby możliwość zrozumienia materialnego dziedzictwa kulturowego Opolszczyzny.

Odpowiedzialnym za prace nad uporządkowaniem wytycznych i założeń projektowych został Stanisław Bronicz. Jednym z pierwszych zadań Bronicza jako koordynatora projektu było zlecenie dr Marii Gładyszowej opracowania materiałów wstępnych do założeń projektowych planowanej placówki. Miał to być jedynie zarys stanu, w jakim w owym czasie znajdowały się obiekty budownictwa, głównie drewnianego, wraz ze wskazaniem tych najbardziej wartościowych, którym grozi dewastacja i wyburzenie. Gładyszowa miała też zająć się przygotowaniem projektu „składu” przyszłego muzeum z uwzględnieniem jego strony funkcjonalnej. Ponadto miała sporządzić wykaz wybranych zabytków. Podobne zadanie zamierzano również powierzyć prof. Adolfowi Naszowi z katedry etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego i Ludwikowi Dubielowi – dyrektorowi gliwickiego muzeum³⁵.

³¹ Pomysł łączenia budownictwa wiejskiego z małomiasteczkowym nie uzyskał pełnej akceptacji. Część teoretyków postulowała, by budownictwo małomiasteczkowe po poddaniu go odpowiedniej konserwacji pozostało na miejscu i we właściwym mu otoczeniu architektonicznym. Zob. W. Jeż-Jarecki *Zagadnienia ochrony zabytków budownictwa ludowego a problem sieci parków etnograficznych*, [w:] *Memoriał w sprawie...*, s. 42.

³² Tym, co cechuje muzeum na wolnym powietrzu, jest skupienie się przede wszystkim na obiektach typowych, przeciętnych i powszechnych, a nie jedynie na tych, które ze względu na swą unikalność, wyjątkowość czy niepowtarzalność interesują w pierwszym rzędzie służby ochrony zabytków. Skansen ma dostarczać kulturę przeciętną, albowiem jest to muzeum typów, a nie indywidualów. Zob. K. Piwocki, *Konferencja w sprawie...*, s. 391.

³³ Planowana budowa miała się rozpocząć w 1959 r.

³⁴ Zob. Archiwum MWO, Protokół z narady komisji rzeczoznawców w sprawie założeń do projektu muzeum skansenowskiego w Opolu z dnia 12 VIII 1959 r.

³⁵ W materiałach archiwalnych Muzeum Wsi Opolskiej nie odnaleziono wymienionych opracowań. Brak również informacji o tym, czy zostały one zrealizowane.

W listopadzie 1959 r. Prezydium MRN w Opolu przekazało Muzeum Śląska Opolskiego długo oczekiwane środki na sfinansowanie prac przygotowawczych związanych z utworzeniem skansenu na wyspie Bolko. Opracowany w zespole konserwatora wojewódzkiego preliminarz stanowić miał podstawę do sporządzenia planu wydatków na: badania prowadzone przez pracowników Muzeum Śląska Opolskiego, studia nad budownictwem, wykonanie pełnej inwentaryzacji technicznej i rejestracji zabytków w terenie, a także na przygotowanie założeń projektowych oraz na zakup zabytków (dwóch spichlerzy dworskich) i ich konserwację³⁶.

Tymczasem okazało się, że uzgodniona na początku 1959 r. lokalizacja muzeum skansenowskiego na wyspie Bolko nie była taka pewna, jak się początkowo wydawało, ponieważ na terenie wstępnie przeznaczonym pod budowę skansenu planowano również wzniesienie hali wystawowej. Sprawę wkrótce wyjaśniono i już w lutym 1960 r. lokalna prasa donosiła „jeszcze w tym roku rozpocznie się organizowanie muzeum skansenowskiego na wyspie Bolko w Opolu”³⁷. Konieczność budowy „muzeum ludowego” w tym miejscu została potwierdzona przez Radę Konserwatorską Województwa Opolskiego. Ponadto na posiedzeniu Rady, które odbyło się 13 maja 1960 r., uzasadniono budowę skansenu potrzebą zabezpieczenia zabytków typowych dla regionu, miejscowości czy wsi³⁸. Wówczas też postanowiono o przeprowadzeniu kompleksowej inwentaryzacji domów mieszkalnych, zagród wiejskich, wiatraków i młynów mających regionalne cechy zabytkowe. Rozbiórce miałyby podlegać jedynie te obiekty, których nie można odbudować z powodu znacznych zniszczeń.

Prace związane z inwentaryzacją budownictwa drewnianego stanowiły jeden z etapów przygotowań do utworzenia skansenu³⁹. Stwierdzono, że wybór obiektów nie może być przypadkowy i winien być poprzedzony wnikliwymi pracami badawczymi i inwentaryzacyjnymi. Podobnie jak w innych regionach, dobrze zbadane zostało budownictwo sakralne od dawna figurujące w rejestrze zabytków i otoczone odpowiednią opieką konserwatorską. Znacznie gorzej przedstawiała się sytuacja drewnianego budownictwa mieszkalnego i gospo-

³⁶ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 23: Pismo Muzeum Śląska Opolskiego z dnia 28 IX 1959 r. do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w sprawie przekazania pieniędzy na prace zlecone.

³⁷ „Dziennik Zachodni” 1960, nr 37.

³⁸ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1960, k. 56: Protokół z posiedzenia Rady Konserwatorskiej w sprawie ochrony budownictwa ludowego i utworzenia skansenu na wyspie Bolko z dnia 13 V 1960 r., s. 2.

³⁹ Prace inwentaryzacyjne budownictwa ludowego na Górnym Śląsku prowadzono już w drugiej połowie XIX w. Niemalże zasługi w zakresie inwentaryzacji architektury i budownictwa zabytkowego położył m.in. wrocławski konserwator Hans Lutsch, który wyniki swoich badań opisał w obszernej monografii prezentującej przede wszystkim architekturę sakralną i monumentalną. Niewiele miejsca poświęcił w niej jednak budownictwu ludowemu, którego nie uważał za godne szczególnej uwagi. Późniejsi badacze niemieccy zagadnieniu inwentaryzacji i ochrony budownictwa ludowego również nie poświęcili zbyt wiele miejsca. Zob. M. Gładysz, *Prace nad inwentaryzacją budownictwa ludowego na Górnym Śląsku w latach 1945–1957*, „Biuletyn” 1958, nr 2, s. 3.

darczego, zaś budownictwo przemysłowe znajdowało się w stanie wręcz katastrofalnym⁴⁰. Inwentaryzacja budownictwa ludowego przeprowadzona w latach 1959–1960 wykazała, że w województwie opolskim znajduje się około 300 obiektów o różnym przeznaczeniu, z których zaledwie 150 zachowało się w stanie niezmienionym⁴¹. Cztery lata później liczba przykładów drewnianego budownictwa zmniejszyła się do blisko 250. Jak oceniał Bronicz, każdego roku ubywało od 6 do 10 obiektów. Działo się tak z powodu braku konserwacji, na skutek pożarów bądź w wyniku wznoszenia w ich miejsce nowoczesnych budynków. W efekcie tylko kilkadziesiąt z nich zachowało się w jako takim stanie⁴².

Inwentaryzacja obiektów typowanych do przeniesienia do skansenu miała się odbywać w dwóch etapach. W pierwszym z nich prowadzone by były prace pomiarowe w terenie (pomiaru obiektu, parceli i elementów małej architektury w obrębie parceli), w drugim – planowano rozrysowanie obiektów w skali 1:50 (detale w skali 1:10), natomiast braki zostałyby przedstawione w formie propozycji rekonstrukcji. Wskazówki inwentaryzacyjne zawarte zostały w „Instrukcji dla przeprowadzających inwentaryzację drewnianego budownictwa zabytkowego dla celów skansenowskich” opracowanej przez Karola Różę, opolskiego konserwatora wojewódzkiego⁴³.

Doborem obiektów „zasługujących w pierwszym rzędzie na objęcie ścisłą ochroną przez przeniesienie ich do planowanego Muzeum Budownictwa Ludowego” miała zająć się powołana w tym celu Komisja Rzeczoznawców⁴⁴. Z zachowanych dokumentów wynika, że w 1960 r. odbyły się trzy posiedzenia wyjazdowe tej komisji poświęcone doborowi budynków, który był prowadzony

⁴⁰ Por. J. Lech, *Inwentaryzacja budownictwa ludowego na terenie województwa łódzkiego (założenia i stan badań)*, „Łódzkie Studia Etnograficzne” 1962, t. 4, s. 90.

⁴¹ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1958–1971, sygn. 305, k. 13: Materiały do założeń projektowych Muzeum Budownictwa Ludowego w Opolu z października 1960; tamże, k. 10: Zarys wytycznych do założeń projektowych Muzeum Budownictwa Ludowego, listopad 1963, s. 1.

⁴² S. Bronicz, *Etnograficzne problemy w muzealnictwie Śląska Opolskiego*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, 1963, nr 48, s. 77.

⁴³ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1958–1971, sygn. 305, k. 16: Instrukcja dla przeprowadzających inwentaryzację drewnianego budownictwa zabytkowego dla celów skansenowskich z października 1960 r. Podstawą zaleceń była prawdopodobnie opracowana w Centralnym Ośrodku Informacyjnym instrukcja dotycząca wykonywania pomiarowej inwentaryzacji budownictwa drewnianego wraz z kwestionariuszem badań. Centralny Ośrodek Informacyjny powołano w 1956 r. przy Katedrze Architektury i Planowania Wsi Politechniki Warszawskiej. Jego zadaniem było m.in. zestawianie stanu prac inwentaryzacyjnych prowadzonych przez różne instytucje w całej Polsce. Zob. J. Lech, dz. cyt., s. 95.

⁴⁴ Wcześniej również dokonywano typowania obiektów do przeniesienia. W 1959 r. komisja powołana przez głównego konserwatora zabytków w Opolu po dokładnej analizie zarejestrowanych obiektów drewnianego budownictwa ludowego wybrała do przeniesienia cztery obiekty, m.in. tzw. szpital, czyli dom komorniczy z Radłowa (translokowany do muzeum). Zob. Archiwum MWO, Pismo Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w sprawie typowania obiektów do przeniesienia do skansenu z dnia 21 III 1959 r., s. 1–2.

w różnych subregionach województwa⁴⁵. Ustalono wówczas następujące kryteria wyboru obiektów do przeniesienia: typowość, stan zachowania, stopień zagrożenia rozbiórką oraz walory estetyczne. Wieku nie uważano za kryterium najważniejsze⁴⁶. Komisja, opierając się na wykazie zabytków sporządzonym przez Dział Etnografii Muzeum Śląska Opolskiego w porozumieniu z konserwatorem wojewódzkim, zapoznała się z obiektami z powiatów opolskiego i oleskiego. Do przeniesienia zakwalifikowano wówczas m.in. starą szkołę z Kolonowskiego (jedyne obiekty tego typu na Opolszczyźnie), a także jedną kompletną zagrodę z powiatu oleskiego (dom i budynki gospodarcze)⁴⁷.

W październiku 1960 r. w Opolu odbyła się kolejna konferencja w sprawie budowy Muzeum Budownictwa Ludowego w tym mieście, na której Stanisław Bronicz przedstawił dwa opracowania – „Zarys wytycznych do założeń projektowych Muzeum Budownictwa Ludowego w Opolu” oraz „Założenia dyskusyjne do zagadnienia funkcji planowanego Muzeum Budownictwa Ludowego”⁴⁸. Dzisiaj można je uznać za uzupełniającą się całość, w której zawarte zostały założenia i koncepcje dotyczące opolskiego skansenu. Bronicz wymienił w nich wielokrotnie już przedstawiane przyczyny decydujące o konieczności ochrony tradycyjnego budownictwa drewnianego w muzeach typu skansenowskiego, wśród nich znalazło się m.in. postępujące zanikanie obiektów tego typu spowodowane urbanizacją i modernizacją wsi. W zaprezentowanych opracowaniach główne cele skansenu, jakimi były i są po dzień dzisiejszy ochrona, konserwacja i udostępnianie obiektów, miały być dopełnione ukazaniem pełnionych przez te budynki w pierwotnym miejscu funkcji. Należało przy tym wszelkimi sposobami utrzymać dominację naczelnego założenia projektowego, czyli zachować w skansenie nadany mu charakter muzeum wsi. Ponadto Bronicz uważał, że dla opolskiej placówki najbardziej odpowiednia byłaby nazwa „Muzeum Wsi Opolskiej”, gdyż jednym z ważniejszych założeń jej działalności

⁴⁵ Składy komisji powoływanych przez dyrektora Muzeum Śląska Opolskiego różniły się między sobą, ponieważ zaproszeni do udziału w ich pracach rzeczoznawcy nie zawsze mogli przybyć na kolejne posiedzenia. Zapraszano m.in.: prof. Mieczysława Gładysza – kierownika Instytutu Historii Kultury Materialnej w Krakowie, prof. Adolfa Nasza – kierownika Katedry Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. Janusza Szablowskiego – kierownika Katedry Budownictwa Wiejskiego Politechniki Wrocławskiej, Ludwika Dubiela – etnografa, dyrektora Muzeum w Gliwicach i Karola Różę – głównego konserwatora zabytków w Opolu. Każdorazowo w posiedzeniach Komisji Rzeczoznawców uczestniczył Stanisław Bronicz, który z ramienia Muzeum Śląska Opolskiego organizował zebrania i przedstawiał listę obiektów do zatwierdzenia w czasie posiedzeń wyjazdowych.

⁴⁶ Zob. Archiwum MWO, Akta „Skansen”, sygn. 305: Protokół nr 1 z posiedzenia Komisji Rzeczoznawców poświęconego ocenie obiektów zabytkowych na terenie woj. opolskiego z dnia 5 IX 1960 r., s. 1; por. I. Tłoczek, *Zabytki architektury ludowej*, „Ochrona Zabytków” 1955, nr 2, s. 82.

⁴⁷ Zob. Archiwum MWO, Akta „Skansen”, sygn. 305: Protokół nr 3 z dnia 9 IX 1960 r. z posiedzenia Komisji Rzeczoznawców poświęconego ocenie obiektów zabytkowych na terenie województwa opolskiego; Protokół nr 4 z dnia 10 IX 1960 r. z posiedzenia Komisji Rzeczoznawców poświęconego ocenie obiektów zabytkowych na terenie województwa opolskiego oraz lokalizacji Muzeum.

⁴⁸ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1971, sygn. 305.

miała być odbudowa obiektów w układzie wsi wielodrożnicy. Wcześniej dość często w odniesieniu do niej używano określenia „Muzeum Budownictwa Ludowego”⁴⁹, która to nazwa – według niego – nie oddawałaby w pełni złożoności pełnionych przez nią funkcji i prowadziłyby do „wyjałowienia i oderwania od życia muzeum skansenowskiego”⁵⁰. Bronicz był zdania, że w „muzeum wsi” zespół zabudowań powinien tworzyć tło dla właściwej ekspozycji zabytków kultury materialnej, jakimi są narzędzia i drobne sprzęty gospodarcze stanowiące typowe tradycyjne wyposażenie budynków⁵¹. W zaproponowanych przez niego założeniach zabytki budownictwa zachowywały charakter muzealny, tzn. nie były „zasiedlone” ludźmi grającymi w nich role gospodarzy. Bronicz nie planował też przeznaczenia zabytkowych obiektów na mieszkania dla pracowników skansenu.

Krótko po przedstawieniu „Zarysu wytycznych...” i „Założeń dyskusyjnych...”, Bronicz sporządził kolejne opracowanie pt. „Materiały do założeń projektowych Muzeum Budownictwa Ludowego w Opolu”, które stało się podstawą przygotowanych w 1963 r. przez inż. Joannę Kłopotką „Założeń projektowych Muzeum Wsi Opolskiej”. W „Uwagach wstępnych” do „Materiałów do założeń projektowych...” Bronicz określił ramy przestrzenne terytorium stanowiącego źródło eksponatów prezentowanych w przyszłym skansenie. Przyjął on, że obszar ten będą wytyczać administracyjne granice województwa opolskiego, pominał przy tym granice historyczne tego regionu. Takie ujęcie wykluczało z badań powiat lubliniecki, znajdujący się wtedy w granicach województwa katowickiego, jednocześnie włączało w obszar zainteresowania powiat raciborski (po reformie administracyjnej w 1974 r. powiat ten został przyłączony do województwa katowickiego). W zakresie organizacji przyszłego skansenu Bronicz postulował, aby obiekty skansenowskie zaprezentować w dwóch zespołach uszeregowanych według funkcji i typu. Biorąc pod uwagę funkcję, jaką obiekty te pełniły *in situ*, podzielił wyselekcjonowane budynki na: mieszkalne, wielodzielne (tj. mieszkalno-gospodarcze), gospodarcze, sakralne i przemysłowe⁵². Dzieląc je natomiast według reprezentowanych przez nie typów, wyróżnił siedem kategorii – pięć regionalnych, zgrupowanych w zespoły zagrodo-

⁴⁹ W późniejszym czasie posługiwano się dla odmiany określeniem „park etnograficzny”. Potwierdza to analiza zarówno materiałów źródłowych Muzeum (np. sprawozdań, protokołów itp.), jak i dokumentów oficjalnych oraz publikacji (wśród nich wymienia się np. zaproszenie na otwarcie placówki w 1970 r. wydrukowane z okazji otwarcia „Opolskiego Parku Etnograficznego”).

⁵⁰ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1971, sygn. 305: Materiały z konferencji konsultacyjnej Muzeum Wsi Opolskiej, 16 II 1963 r.; S. Bronicz, *Etnograficzne problemy...*, s. 83.

⁵¹ Muzeum typu wieś musi być jednak rozumiane znacznie szerzej. Podstawowym czynnikiem decydującym o takim charakterze tej placówki jest odtworzenie w niej oryginalnych założeń osadniczych. Uzyskany w ten sposób kształt wsi (lub jej fragment) w sposób bardziej dobitny niż sam układ zagrodowy dokumentuje jej przeszłość. Ponadto chodzi tu również o wskazywaną przez R. Reinfussa „oszczędność miejsca”, która umożliwia zakładanie upraw rolnych i hodowli, a także mniej skomplikowane ciągi komunikacyjne w muzeum tego typu. Zob. R. Reinfuss, dz. cyt., s. 11, a także S. Bronicz, *Etnograficzne problemy...*, s. 83.

we, oraz dwie osobne grupy, tzw. specjalną i ogólną. Podział ten prezentował się następująco:

1) subregion północno-wschodni (powiaty oleski i kluczborski) – 24 obiekty zgrupowane w czterech zagrodach – gburskiej, średniackiej i dwóch chałupniczych – oraz 2 obiekty rzemieślnicze – kuźnia i „kołodziejarnia” (sic!);

2) subregion centralny (powiat opolski) – 12 obiektów, w tym dwie zagrody – średniacka i chałupnicza – oraz obiekt rzemieślniczy, tzw. koszykarnia;

3) subregion południowo-wschodni (powiat strzelecki) – 4 obiekty zgrupowane w dwóch zagrodach;

4) subregion południowy (powiat raciborski) – 5 obiektów zgrupowanych w dwóch układach zagrodowych;

5) subregion zachodni (powiat nyski) – 3 obiekty składające się na jedną zagrodę.

6) zespół ogólny – 3 obiekty – szkoła, kościół, kapliczka „rozmieszczone dowolnie według przykładów tradycyjnych i warunków terenowych”⁵³;

7) zespół specjalny – 9 obiektów, wśród których znalazły się spichlerze i przykłady budownictwa przemysłowego (wiatraki, młyn, blich, kuźnica), a także tzw. buda myśliwska⁵⁴.

Proponowany układ prezentujący poszczególne subregiony Bronicz oparł na ogólnie przyjętych zasadach tworzenia parków etnograficznych, w których układ regionalny (z dążnością do tworzenia całych zespołów wiejskich) uznano za bardziej korzystny, niż układ chronologiczny⁵⁵.

Autor „Materiałów do założeń projektowych...” również zwrócił uwagę na konieczność zapewnienia ludziom zwiedzającym skansen odpowiedniego zaplecza socjalnego. Przewidywał, że w jednym czasie może go odwiedzić około 500 (!) osób i spędzić w nim około 2–4 godziny. Należałoby zatem zorganizować dla nich miejsca wypoczynku, punkty gastronomiczne i obiekty sanitarne. Koszty utworzenia takiego muzeum, uwzględniające nabycie, przeniesienie, konserwację i odbudowę części zabytkowej, Bronicz ocenił na 7 mln zł. Kwota nie obejmowała jednak kosztów związanych z opracowaniem założeń projektowych, prac pomiarowo-kartograficznych, aranżacji mikropejzażu skansenu oraz budowy części gospodarczej (magazynów, pracowni konserwatorskich i naukowych itp.).

⁵² Systematyka Bronicza była zgodna z ogólnie przyjętą klasyfikacją. Na przykład I. Tłoczek ze względu na charakter użytkowy podzielił obiekty architektury ludowej na: zagrody chłopskie, obiekty sakralne, zajazdy i karczmy, a także budynki przemysłowe (wiatraki, kuźnie, kuźnice, olejarnie folusze itp.) oraz drewniane domy małomiasteczkowe, drewniane dworki i szałas pasterskie (zob. I. Tłoczek, *Zabytki architektury...*, s. 83–84). Trzy ostatnie typy nie były obecne w województwie opolskim, w związku z tym nie zostały uwzględnione w klasyfikacji Bronicza.

⁵³ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1971, sygn. 305: S. Bronicz, *Materiały do założeń projektowych Muzeum Budownictwa Ludowego w Opolu*, s. 2–3.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Zob. K. Piwocki, *Konferencja w sprawie...*, s. 391.

W czasie gdy powstawały wymienione wyżej dokumenty okazało się, że z planu budowy na wyspie Bolko zarówno skansenu, jak i całego parku wypoczynku należy zrezygnować ze względu na zalanie tego obszaru podczas powodzi, która nawiedziła region w lipcu 1960 r. Zatem w opracowanych jesienią 1960 r. „Materiałach do założeń projektowych...” Bronicz przedstawił pomysł nowej lokalizacji. Chodziło tu o część poligonu wojskowego o powierzchni 10 ha, który znajdował się w Bierkowicach pod Opolem. Obszar ten już wcześniej był brany pod uwagę, gdy zastanawiano się nad umiejscowieniem skansenu, a nawet został dla niego „zarezerwowany”⁵⁶. Zanim jednak doszło do owej kłopotliwej – jak się później okazało – rezerwacji, rozpatrywano też kilka innych propozycji.

W ciągu miesiąca odbyło się kilka posiedzeń komisji, której zadaniem było wytypowanie spośród proponowanych lokalizacji miejsca najbardziej odpowiedniego na potrzeby skansenu⁵⁷.

W tym celu w sierpniu 1960 r. zorganizowano pierwszą sesję wyjazdową komisji złożonej wówczas głównie z przyrodników do sąsiadujących ze sobą wsi Pokój⁵⁸ i Okoły. Za lokalizacją skansenu w Pokoju przemawiało wiele przesłanek. Jako przedwojenna miejscowość uzdrowska i była siedziba książy wirtembersko-oleśnickich dysponował on warunkami, które pozwoliłyby przekształcić go w „teren wypoczynku dla pracowników przemysłu”⁵⁹. Skansen usytuowany w bezpośrednim sąsiedztwie pałacowego parku w Pokoju stałby się wtedy częścią kompleksu wypoczynkowego. Ponadto miejscowość ta miała dogodne połączenia kolejowe i autobusowe z Opolem, a także odpowiednie otoczenie przyrodnicze – park z okazami starodrzewu i las. Wadą lokalizacji w Pokoju była dość duża odległość od Opola (około 30 km). W przypadku zaś wsi Okoły rozpatrywano teren przysiółka Czarna Woda, położonego około 10 km od Pokoju i o powierzchni 15 ha. Miejsce to było wprawdzie przyrodniczo ciekawe i urozmaicone – polana otoczona lasami, z ciekami wodnymi – jednak z góry skazane na niepowodzenie ze względu na jego odległość od Opola i utrudniony dojazd do wsi⁶⁰.

⁵⁶ Archiwum MWO, Dokumenty do założeń projektowych i lokalizacji, sygn. 304, k. 2: Pismo Wydz. Architektury i Nadzoru Budowlanego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej do Muzeum Śląska Opolskiego w sprawie rezerwacji terenu we wsi Bierkowice dla potrzeb skansenu w Opolu z dnia 28 X 1960 r., s. 1.

⁵⁷ Stanisław Bronicz należał do każdego składu owej komisji. Pozostali członkowie, którzy jednak nie zawsze uczestniczyli w jej posiedzeniach, to m.in.: prof. Nasz z Katedry Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego, inż. K. Róża – opolski konserwator wojewódzki, I. Kuźniowski – dyrektor Muzeum Śląska Opolskiego, prof. J. Szablowski i prof. H. Gumienny z katedry Architektury Budownictwa Wiejskiego Politechniki Wrocławskiej.

⁵⁸ Miejscowości Pokój i Rogów jako możliwe tereny lokalizacji skansenu zostały zaproponowane przez Bronicza w 1960 r. Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1959–1971, sygn. 305: S. Bronicz, Zarys wytycznych do założeń projektowych Muzeum Budownictwa Ludowego w Opolu.

⁵⁹ Archiwum MWO, Akta „Skansen”, sygn. 305, k. 1: Protokół z posiedzenia komisji poświęconego lokalizacji Muzeum Budownictwa Ludowego z 25 VIII 1960 r., s. 1–2.

⁶⁰ Tamże, s. 2.

Na następnym posiedzeniu komisji rozpatrywano trzy kolejne możliwe usytuowania, tj. obszar miasta Opola, najbliższe jego okolice oraz miejscowości leżące w dalszej odległości od miasta⁶¹. O wyborze „rejonu miasta” decydowały zadania propagandowe i popularyzatorskie, jakie miało realizować muzeum tego typu, a także względy estetyczne i prawa kontrastowości, czyli zderzenie obiektów archaicznych (w skansenie) ze współczesnymi (w mieście). Skansen położony w „okolicach najbliższych”, tj. w odległości nie większej niż 2 km od Opola, mógłby pełnić funkcję miejsca niedzielnego wypoczynku dla mieszkańców miasta, co zapewniłoby mu wysoką frekwencję zwiedzających. W czasie posiedzenia nie określono jednak konkretnej lokalizacji. Inaczej było w przypadku terenów znajdujących się w dalszej odległości od Opola. Tu komisja ustosunkowała się do każdej z zaprezentowanych propozycji. Przedstawiono trzy możliwości lokalizacyjne – w miejscowościach Góra Św. Anny, Pokój (po raz drugi) oraz Turawa. Góra Św. Anny miała zasadniczą wadę – charakterystyczny dla niej krajobraz górski. Tymczasem budownictwo Śląska Opolskiego w większości jest typowo nizinne. Poza tym miejscowość znajdowała się w dużej odległości od Opola (około 40 km). Propozycję Pokoju rozważano już kilka dni wcześniej. Tym razem stwierdzono, że nizinna okolica sprzyja umiejscowieniu tam skansenu, jednak nie spełniałby on tam swej funkcji bez włączenia terenu do ogólnego planu rozbudowy i bez zorganizowania ośrodka wypoczynku. Poza tym oceniono – odmiennie niż na wcześniejszym posiedzeniu – że dojazd z Opola byłby niedogodny. Najlepiej przyjęto ewentualną lokalizację w Turawie. Zarówno przed wojną, jak i w okresie powojennym Turawa była znanym ośrodkiem wypoczynkowym, położonym niedaleko od Opola (około 15 km). Co więcej – krajobraz był „odpowiedni”, typowy dla budownictwa opolskiego. Zaproponowano tereny obok szkoły podstawowej lub obok ośrodka żeglarskiego⁶². Kilka dni później komisja zaznajomiła się z kolejnym potencjalnym miejscem usytuowania skansenu, czyli obszarem nazywanym „Obory” (obecnie Racibórz-Obora). Po dokonanej wizji lokalnej stwierdzono, że jest ono zbyt pagórkowate i podmokłe, lecz jednocześnie podpowiadano, że w przyszłości mógłby tu powstać regionalny skansen raciborski. Kwestię ewentualnego podjęcia tego tematu pozostawiono dyrektorowi Muzeum w Raciborzu⁶³.

Na kolejnym wyjazdowym posiedzeniu komisji dokonano oceny następnych trzech propozycji lokalizacji – znów zainteresowano się okolicami Pokoju, a także podopolskich wsi – Rogów i Prószków. Teren koło Prószkowa był podmokły i bezleśny i z tego powodu nie uzyskał pozytywnej opinii. Natomiast Rogów okazał się godny uwagi ze względu na znajdujący się tu pałac i przy-pałacowy park przedzielony na dwie części starym korytem Odry. Miejsce uznano za ciekawe i pozbawione monotonii – stary park mógłby stanowić do-

⁶¹ Zob. Archiwum MWO, Akta „Skansen”, sygn. 305, k. 8: Protokół nr 2 z posiedzenia Komisji Budownictwa Ludowego z dnia 6 IX 1960 r., s. 1.

⁶² Tamże, s. 2.

⁶³ Zob. Archiwum MWO, Akta „Skansen”, sygn. 305, k. 10: Protokół nr 4 z posiedzenia komisji w sprawie budowy skansenu opolskiego z dnia 10 IX 1960 r., s. 1.

skonały mikropejzaż dla muzeum skansenowskiego, zaś znajdujący się w parku staw umożliwiłby odtworzenie gospodarki rybnej. Rozległy obszar zapewniłby rozbudowę skansenu w przyszłości, natomiast XVIII-wieczny pałac mógłby być wykorzystany jako placówka oświatowo-administracyjna. Ogólnie stwierdzono, że teren jest jak najbardziej odpowiedni dla przyszłego skansenu⁶⁴.

Na ostatnim posiedzeniu podjęto próbę oceny poligonu w podopolskiej wsi Bierkowice. Ostatecznie członkowie komisji doszli do wniosku, że skansen winien być jednak zlokalizowany na terenie miasta Opola względnie w jego bezpośrednim sąsiedztwie. W związku z tym „jako teren najbardziej w tym wypadku odpowiedni wybrano parcelę położoną przy szosie Opole–Wrocław, pod wsią Bierkowice, uzgodniony na dzisiejszym posiedzeniu u Głównego Architekta Wojewódzkiego w Opolu, po przeprowadzeniu lustracji w terenie”⁶⁵. Niestety Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu kilka miesięcy później nie wyraziło zgody na budowę skansenu w tym miejscu⁶⁶. Na przełomie maja i czerwca 1961 r. nastąpiło jednak „zniesienie chwilowego zakazu lokalizacji skansenu pod Bierkowicami”⁶⁷.

W czasie trwania prac związanych z pozyskiwaniem terenu pod przyszłe muzeum zakończył się proces jego formalnego powołania go do życia. W dniu 14 listopada 1961 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu wydało zarządzenie nr 17 w sprawie utworzenia muzeum typu skansenowskiego w Opolu. W zarządzeniu tym zaznaczono, że nad utworzonym muzeum budownictwa ludowego pod nazwą Muzeum Wsi Opolskiej nadzór zwierzchni sprawować będzie Ministerstwo Kultury i Sztuki, natomiast nadzór bezpośredni – Wydział Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu. Określono również zakres jego działalności. Do zadań, które powinno ono realizować, zaliczono „gromadzenie, konserwowanie, naukowe opracowanie i udostępnianie społeczeństwu zabytków kultury ludowej Śląska Opolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa ludowego” (§ 2 zarządzenia). Powołana jednostka otrzymała zatem nazwę, którą Bronicz od początku uważał za najbardziej odpowiednią.

Wydanie zarządzenia powołującego Muzeum Wsi Opolskiej nie oznaczało jednak rozpoczęcia nowego rozdziału w historii skansenu, czyli etapu projektowania i budowy, gdyż w kolejnych latach borykano się z problemami do-

⁶⁴ Zob. Archiwum MWO, Akta „Skansen”, sygn. 305, k. 11: Protokół nr 5 z posiedzenia komisji na temat lokalizacji skansenu opolskiego z dnia 21 IX 1960 r. s. 1-2.

⁶⁵ Archiwum MWO, Akta „Skansen”, sygn. 305, k. 16: Pismo Muzeum Śląska Opolskiego do Wydz. Architektury i Nadzoru Budowlanego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu w sprawie lokalizacji wstępnej na Muzeum Budownictwa Ludowego z dnia 22 IX 1960 r., s. 2.

⁶⁶ Zob. Archiwum MWO, Zbiór pism i notatek z lat 1961–1962, sygn. 305, k. 18: S. Bronicz, Sprawozdanie z podróży służbowej do Wrocławia odbytej w celu sprawdzenia wykorzystania założeń do planowanego Muzeum Budownictwa Ludowego oraz przeglądu materiałów do budownictwa ludowego na Śląsku Opolskim z dnia 1 VIII 1961 r., s. 1.

⁶⁷ Tamże.

tyczącymi definitywnego pozyskania terenów poligonu w Bierkowicach⁶⁸. Były one następstwem sporu, jaki rozgorzał między władzami cywilnymi a wojskowymi, do których ów poligon należał. Nigdy by do tego nie doszło, gdyby Wojewódzka Rada Narodowa, będąca organem założycielskim skansenu, oraz Powiatowa Rada Narodowa, nadzorująca gospodarkę gruntami, odpowiednio wcześniej zareagowały na propozycję złożoną w 1959 r. przez ówczesnego dowódcę Garnizonu Opolskiego i potwierdzoną przez dowódcę Śląskiego Okręgu Wojskowego, która dotyczyła przekazania nieruchomości położonej w Bierkowicach w zarząd i użytkowanie Prezydium Powiatowej Rady Narodowej⁶⁹. Organy cywilne odpowiedzialne za przeprowadzenie tej transakcji prawdopodobnie nie dopełniły wówczas formalności związanych z przejściem byłego poligonu, co w następnych w latach zaowocowało trudnymi pertraktacjami z wojskiem w tym względzie⁷⁰. Prawo Muzeum do tego terenu zostało potwierdzone dopiero w 1964 r. decyzją Wydziału Budownictwa, Urbanistyki i Architektury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu o lokalizacji szczegółowej⁷¹.

Kolejne lata przyniosły budowniczym skansenu wiele satysfakcji, ale też wiązały się z poważnymi problemami. Wynikały one m.in. z tego, że zainteresowanie władz województwa budową muzeum skansenowskiego w Opolu, deklarowane w wystąpieniach i wnioskach, nie przekładało się na konkretne działania. Wystarczy wspomnieć, że poszukiwania terenu, który należało przekazać wojsku w zamian za poligon w Bierkowicach, spoczęły na barkach dyrekcji Muzeum Śląska Opolskiego, a następnie dyrekcji Muzeum Wsi Opolskiej. Nie bez znaczenia był również fakt, że organizacja tej placówki przypadła na

⁶⁸ Powierzchnia terenu zajmowanego przez poligon wynosiła 19,63 ha, z czego 10 ha miało być przeznaczone na potrzeby skansenu. Zob. Archiwum MWO, Archiwum MWO, Pismo..., 8 I 1962 r.

⁶⁹ Zob. Archiwum MWO, Dokumenty do założeń projektowych i lokalizacji, sygn. 304, k. 1: Pismo Śląskiego Okręgu Wojskowego do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, Wydz. Rolnictwa i Leśnictwa w Opolu w sprawie przekazania nieruchomości w Bierkowicach z dnia 24 XI 1959 r.

⁷⁰ Wojsko w zamian za przekazany władzom miasta teren poligonu o powierzchni 19,63 ha zażądało obszaru o większym areale. Właściciel gruntu, czyli jednostka wojskowa nr 2843, uzasadniał konieczność tej zamiany deficytem placów ćwiczeń. Kilkumiesięczne konsultacje prowadzone wiosną i latem 1962 r. zakończyły się przekazaniem wojsku za jego zgodą obszaru znajdującego się w pobliżu wsi Prądy koło Niemodlina. Wyznaczony teren o powierzchni 26,72 ha stanowił odłóg użytkowany przez Kółko Rolnicze w Prądach i należał do Państwowego Funduszu Ziemi. Kółko nie sprzeciwiało się oddaniu tych gruntów pod warunkiem, że zostaną mu zwrócone zainwestowane środki w wysokości 5 tys. zł. Rekompensata została wkrótce wpłacona przez Muzeum Wsi Opolskiej, które było najbardziej zainteresowane szybkim i pomyślnym zakończeniem sporu. Zob. Archiwum MWO, Dokumenty do założeń projektowych i lokalizacji, sygn. 304: Pismo Jednostki Wojskowej nr 2843 do Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Opolu, Wydz. Rolnictwa i Leśnictwa w sprawie przekazania nieruchomości we wsi Bierkowice z dnia 8 I 1962 r.; tamże, S. Bronicz, Notatka służbowa z narady dot. terenu zamiennego dla wojska z dnia 5 VI 1962 r.

⁷¹ Zob. Archiwum MWO, Dokumenty do założeń projektowych i lokalizacji, sygn. 304, k. 67: Decyzja PWRN nr WBUA.I/1/26/64 o lokalizacji szczegółowej obiektu muzeum konserwatorskiego z dnia 19 VI 1964 r.

przełom lat 50. i 60. XX w. W tym czasie skansen w Opolu był jednym z pierwszych muzeów tego typu w Polsce, dlatego należało pokonać wiele trudności wynikających z braku szczegółowych przepisów regulujących zakup, translokację i odbudowę zabytkowych budynków. Dodać też należy, że światowe ekspozycje skansenowskie przy nielicznych muzeach o tym charakterze były wówczas rozwiązywane w sposób niejednolity, natomiast prace nad polskim modelem skansenu dopiero się rozpoczęły⁷².

Kilka lat później Bronicz wspominał „jak zapaleni jego [skansenu] twórcy borykali się co dnia z tysiącem trudności, a często i z ludzką złośliwością [...], jak często dniem i nocą dręczyła ich świadomość odpowiedzialności za swoje czy-
sto z konieczności nieformalne postępowanie, jak za te «wykroczenia» stawali przed surowymi komisjami i kolegami orzekającymi”. Na końcu jednak stwierdził – i z tym należy się zgodzić bez zastrzeżeń – że „cena ta chyba jednak była warta osiągniętego rezultatu”⁷³.

⁷² S. Bronicz, *Etnograficzne problemy...*, s. 83.

⁷³ S. Bronicz, *Droga do opolskiego skansenu*, „Opole. Miesięcznik Społeczno-Kulturalny” 1970, nr 5, s. 5-6.

Elżbieta WIJAS-GROCHOLSKA

Z historii budowy Muzeum Wsi Opolskiej

Szybko postępujący w drugiej połowie XX w. proces zanikania tradycyjnej kultury wiejskiej, a także podsytkowana odgórnie tendencja polityczna polegająca na zastępowaniu budownictwa drewnianego budownictwem murowanym (zgodnie z hasłem: „Polska murowana i przemysłowa”) wywołały potrzebę powołania do życia w województwie opolskim placówki, która nie tylko zabezpieczyłaby przed zniszczeniem nieliczne już obiekty drewnianej architektury wiejskiej, lecz także zachowałaby ich dawną świetność i umożliwiła ich popularyzację wśród społeczeństwa.

Podwaliny pod obecne Muzeum Wsi Opolskiej (dalej: MWO) położył mgr Stanisław Bronicz – ówczesny kierownik Działu Etnografii Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, który później został pierwszym dyrektorem opolskiego skansenu. Wspólne z pracownikami Katedry Etnografii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie zapoczątkował on w latach 1956–1958 badania terenowe na Śląsku Opolskim, które doprowadziły do zebrania stosunkowo bogatego materiału dokumentacyjnego. Z ponad tysiąca obiektów zabytkowego budownictwa drewnianego wybrano sześćdziesiąt budynków i umieszczono je na liście opracowanej z myślą o mającym powstać muzeum, z której to listy blisko 20 obiektów wytypowano do przeniesienia na teren planowanego skansenu w pierwszej kolejności.

Muzeum Wsi Opolskiej powołano mocą zarządzenia nr 17 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu z dnia 14 listopada 1961 r. jako specjalistyczną wojewódzką placówkę muzealną. Kolejna uchwała Prezydium WRN w Opolu z kwietnia 1966 r. nadała Muzeum statut i pełną samodzielność. Odtąd placówka ta miała być jednostką autonomiczną o zasięgu regionalnym, podporządkowaną i finansowaną przez Urząd Wojewódzki w Opolu, a także „instytucją naukowo-badawczą i oświatową”¹. Do jej zadań należało przede

¹ Statut Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach, Opole 1966.

1. Roboty ziemne przy wykonywaniu cieków wodnych (fot. arch. MWO)

wszystkim „gromadzenie, konserwacja, naukowe opracowanie i udostępnianie zabytków kultury ludowej Śląska Opolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa ludowego”².

Z kilku rozpatrywanych lokalizacji przyszłego skansenu w 1963 r. wybrano 10-hektarowy, płaski, mało zadrzewiony i nieuzbrojony teren we wsi Bierkowice, odległy od Opola zaledwie 7 km, który poprzednio pełnił funkcję poligonu wojskowego. W sumie był to olbrzymi plac, na którym oprócz betonowych powierzchni, bunkrów oraz drobnych krzewów w zasadzie nic nie było. Wiele wysiłku włożono w to, by zmienić taki krajobraz i nadać mu dzisiejszą urozmaiconą postać. W 1969 r. przeprowadzono więc na całym obszarze prace melioracyjne, wykopano też opływający go dziś dookoła ciek wodny (o długości 700 m) ze stawem i rozlewiskiem, przy którym posadowiono młyn z kołem wodnym. Nad ciekami w pięciu miejscach przerzucono mostki. W 1978 r. pod jednym z wiatraków usypano sztuczne wzgórze. Na projekt takiego zagospodarowania przestrzennego oraz na obecną ekspozycję Muzeum w znacznym stopniu wpłynął kształt zajmowanego terenu, który był zbliżony do kwadratu.

W 1964 r. mgr Joanna Kłopocka opracowała „Założenia projektowe «Muzeum Wsi Opolskiej w plenerze»”, w których przewidywała przeniesienie na teren skansenu około 70 obiektów małej i dużej architektury drewnianej w taki sposób, aby „całość zorganizowana była w układzie tradycyjnej wsi, skupiającej

² Tamże.

zespoły zagrodowe w porządku typologicznym i regionalnym”³. Kłopocka zalecała takie rozplanowanie przestrzenne, w którym każdy obiekt lub zespół obiektów (zagroda) mógł stanowić samodzielną jednostkę ekspozycyjną, oddzieloną od sąsiednich ekranami niskiej i wysokiej zieleni. Te wydzielone jednostki ekspozycyjne miały być połączone siecią dróg i ścieżek.

W latach 1963–1965 obszar przeznaczony pod skansen został ogrodzony i częściowo zagospodarowany. Do 1964 r. przeniesiono tu sześć rozebranych w terenie obiektów, które następnie poddano wstępnym zabiegom zabezpieczającym⁴. Siedziba będącego jeszcze w „stadium organizacji” Muzeum Wsi Opolskiej mieściła się wówczas w budynku Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, zaś jego pomysłodawca i inicjator mgr Stanisław Bronicz powołany został na stanowisko dyrektora tej placówki z dniem 1 czerwca 1962 r. Obsługą księgowo-finansową do końca 1965 r. zajmował się główny księgowy Muzeum Śląska Opolskiego. Całkowite oddzielenie się MWO od tej jednostki w sensie finansowym i organizacyjnym nastąpiło dopiero w marcu 1966 r.

Po rezygnacji Bronicza z funkcji dyrektora z końcem czerwca 1965 r. jego obowiązki przejął Józef Kowalewski⁵. Na okres kadencji Kowalewskiego (1965–1974) przypada najbardziej intensywny rozwój opolskiego skansenu. W 1965 r. siedzibę powstającego skansenu przeniesiono z Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu do Bierkowic i od tego momentu zainteresowania pracowników MWO mogły już się skupić wyłącznie na zagadnieniach merytorycznych i konserwatorskich. Powstały wówczas załączki funkcjonujących obecnie działów naukowych (Działu Architektury Ludowej, Działu Konserwatorskiego i Działu Oświatowego) oraz działów dokumentacji technicznej i fotograficznej, konserwatorskiej. Rozbudowano też zaplecze techniczne i warsztaty⁶. Na tymczasową siedzibę administracji i na warsztaty stolarskie zaadaptowano otrzymane od Związku Harcerstwa Polskiego drewniany barak. Wybudowano dwa szopogaraże, w których umieszczono pracownie konserwatorską i fotograficzną, a także magazyn zabytków ruchomych i szatnię dla pracowników. Ponadto powstały dwie hale, użytkowane podczas prac związanych z konserwacją drewna, oraz dwa boksy garażowe.

W 1967 r. w ramach konkursu zamkniętego powstały dwa projekty zagospodarowania przestrzennego MWO, które nawiązywały do opracowanych

³ Archiwum Muzeum Wsi Opolskiej (dalej: Archiwum MWO), sygn. 32: J. Kłopocka, Założenia projektowe „Muzeum Wsi Opolskiej w plenerze” w Bierkowicach koło Opolu, Opole 1964.

⁴ Zob. S. Bronicz, *Skansen Opolski*, „Roczniki Etnografii Śląskiej” 1963, t. 2, s. 234.

⁵ Józef Kowalewski ukończył Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie na Wydziale Sztuk Pięknych studiował zabytkoznawstwo; z wykształcenia był więc dyplomowanym konserwatorem zabytków. Przed objęciem stanowiska dyrektora Muzeum Wsi Opolskiej pracował jako zastępca wojewódzkiego konserwatora zabytków w Opolu ds. architektury, który zajmował się głównie zabytkami nieruchomymi województwa opolskiego. Zob. Archiwum MWO, sygn. 1739: E. Wijas-Grocholska, Nota biograficzna – Józef Kowalewski, Opole 2006.

⁶ Zob. J. Kowalewski, *Opolski park etnograficzny*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” 1969, nr 19, s. 33.

przez Kłopocką założeń projektowych. Pierwszy z nich, autorstwa architekta Jana Matejuka, proponował rozwiązania nieco odbiegające od wspomnianych założeń. Polegały one na przedstawieniu w miarę możliwości całościowego „obrazu” tradycyjnego budownictwa ludowego regionu. Matejuk zamierzał to osiągnąć poprzez zgromadzenie eksponowanych obiektów w trzech zespołach przypominających swym układem wiejskie przysiółki, które reprezentowałyby najważniejsze subregiony Śląska Opolskiego: opolski, oleski i raciborsko-nyski. Architekt Jerzy Gurawski – autor drugiego projektu – przedstawił całkiem odmienne podejście do tematu.

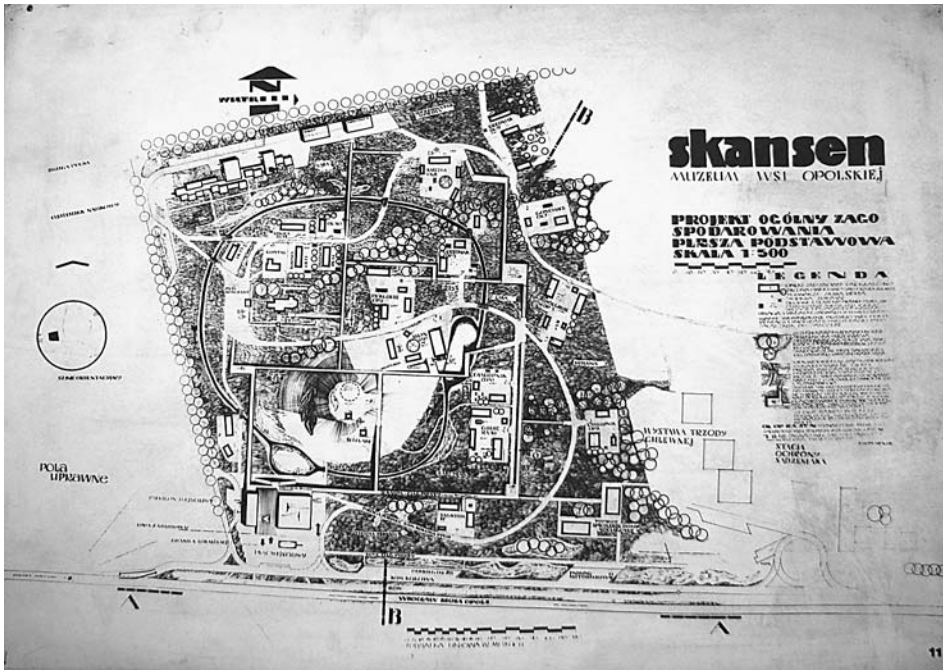
Zakładając rozmieszczenie budynków na terenie Muzeum w układzie odpowiadającym geograficznemu położeniu subregionów etnograficznych Śląska Opolskiego, z których one pochodziły, zaplanował jednocześnie wzniesienie systemu betonowych ramp służących zwiedzającym do poruszania się po skansenie. Miały one znajdować się nad poziomem terenu na różnych wysokościach – od 1.0 do 1,5 m⁷. Oceniający ten projekt prof. Roman Reinfuss w swojej opinii o nim stwierdził: „projektant stara się podkreślić, że w skansenie mamy do czynienia z kompozycją muzealną, w istocie swęj sztuczną, wyeksponowaną niemal systemem gablotowym, w którym rolę witryn spełniają geometrycznie wykreślone prostokątne kwatery, zaznaczone odcinkami betonowych ramp”⁸.

Po rozpatrzeniu wszystkich zalet i wad obu projektów przyjęto bardziej nowatorską koncepcję Gurawskiego. Do realizacji zatwierdzono plan takiego sytuowania przenoszonych obiektów, aby grupowały się one w zagrody reprezentatywne dla poszczególnych warstw społeczno-ekonomicznych i jednocześnie tworzyły większe zespoły przedstawiające subregiony Śląska Opolskiego. Budowę betonowych ramp przełożono przy tym na dalszy i bliżej nieokreślony czas. Prace wykonawcze miały być przeprowadzone jeszcze w 1967 r. i przystąpiono do nich przy dużym poparciu ówczesnych władz zarówno lokalnych, jak i wyższego szczebla. Prace dokumentacyjne (inwentaryzacje budowlano-konserwatorskie) wytypowanych do przyszłego skansenu obiektów trwały natomiast już od 1962 r. Zlecano je specjalistom z Pracowni Konserwacji Zabytków lub Pracowni Sztuk Plastycznych we Wrocławiu. W większości zostały wykonane przez architektów: Zygmunta Wręczyckiego i Januarego Wybieralskiego – pracowników Politechniki Wrocławskiej⁹. W początkowym okresie budowy skansenu sporządzono pełne zestawienie obiektów planowanych do

⁷ Zob. J. Gurawski, *Komunikat naukowy o metodzie projektowania parków etnograficznych (skansenów) w oparciu o przeprowadzone opracowania projektowe Muzeum Wsi Opolskiej*, [w:] *Ogólnopolska konferencja muzeów i parków etnograficznych. Opole 22-24 września 1970 r. (Referaty i komunikaty)*, red. J. Klimczyk, Opole 1971, s. 11.

⁸ Archiwum MWO, sygn. 211.

⁹ Przy pracach pomiarowych Wręczycki i Wybieralski korzystali z usług Euzebiusza Gila. Dzięki tej współpracy E. Gil nauczył się wykonywać dokumentację budowlano-konserwatorską. Umiejętność tę wykorzystał później w pracy zawodowej, budując kolejne muzea typu skansenowskiego. Zob. Archiwum MWO, sygn. 1739: E. Wijas-Grocholska, *Nota biograficzna – Euzebiusz Gil*, Opole 2006.

2. Projekt skansenu autorstwa Jerzego Gurawskiego z 1967 r. (fot. M. Jasińska)

przeniesienia, lecz czas okazał się tu nieubłagany selekcjonerem. Pierwszy obiekt postawiono na terenie Muzeum w 1965 r. Był to niewielki spichlerz z drugiej połowy XVIII w. ze wsi Sternalice (nr inw. MWO-1/B) w powiecie oleskim.

Początki budowy opolskiego skansenu były bardzo trudne, gdyż powstało ono jako jedno z pierwszych muzeów na wolnym powietrzu w Polsce powojennej i jako pierwsza placówka tego typu na Śląsku. Ponieważ doświadczeń praktycznych w tym zakresie w kraju właściwie jeszcze nie było, wszelkie podejmowane działania miały charakter zdecydowanie pionierski. Brało się to m.in. stąd, że muzea na wolnym powietrzu od zawsze różniły się od pozostałych muzeów tym, że oprócz działalności statutowej – typowej dla placówek muzealnych – prowadziły i nadal prowadzą szeroko zakrojoną działalność inwestorską i budowlaną. W owym czasie w Polsce nie istniały jednak żadne przepisy i normy prawne, które by uwzględniały tę odmienność. Ponadto w pierwszej fazie istnienia Muzeum miało spore trudności z odpowiednim doбором personelu. Wynikały one z niemożności pozyskania do pracy fachowców z pożądanych dyscyplin naukowych. W konsekwencji do pracowni czy działów zaczęto zatrudniać osoby mało kompetentne¹⁰. Oprócz tego prawie

¹⁰ Zob. Archiwum MWO, sygn. 1101: J. Kowalewski, Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu – artykuł przygotowany dla Muzeum Rolnictwa w Szreniawie, 1971, s. 32.

nikt z ludzi przyjętych do budowy opolskiego skansenu nie miał w tym zakresie żadnego doświadczenia, co prowadziło do tego, że wiele prac wykonywano po raz pierwszy w praktyce zawodowej. Za przykład może tu służyć zatrudniona do odbudowy zabytkowych chałup na terenie tworzonego skansenu grupa wykwalifikowanych cieśli z Koszarawy koło Żywca, która nigdy wcześniej w takich pracach nie uczestniczyła i nigdy przedtem nie miała do czynienia z innym muzeum typu skansenowskiego. Wspólnie więc uczono się i zdobywano doświadczenie m.in. przy odbudowie wspomnianego już małego spichlerza ze Sternalic¹¹. Od postawienia tego obiektu rozpoczęto budowę muzeum, która trwa do dzisiaj, chociaż w założeniach projektowych J. Kłopotkiej termin zakończenia prac przewidywano na 1975 r. W trakcie odbudowy znajduje się jeszcze ostatnia z planowanych zagród – zagroda kozielsko-raciborska.

Realizując budowę skansenu zgodnie z przyjętym projektem, już w 1968 r. odbudowano na jego terenie dwa obiekty – duży spichlerz podworski ze Sławięcic (MWO-15/B) i spichlerz ze wsi Sternalice (MWO-4/B). Następnie rozpoczęto odbudowę spichlerza ze wsi Ligota Książęca (MWO-17/B), obory ze wsi Wichrów (MWO-9/B), a także szopy ze wsi Bogacica Nowa (MWO-6/B). Prace te zakończono w 1970 r. Od 1968 r. za priorytetowe zadanie pracowników Muzeum zaczęto uznawać działania polegające na konserwacji i rekonstrukcji zabytków znajdujących się na terenie parku etnograficznego. Roboty budowlano-montażowe i konserwatorskie prowadzono systemem gospodarczym, czyli nakładem sił własnej ośmioosobowej brygady budowlanej, oraz systemem prac zleconych. Jak podaje Kowalewski, do 1969 r. rozebrano i przeniesiono do skansenu 22 obiekty, zaś 12 już stało w stanie surowym¹². W 1969 r. odbudowano chlewik ze wsi Wichrów (MWO-10/B), a także stodołę z Dąbrówki Łubiańskiej (MWO-18/B). Zaczęto również prace nad chałupą ze wsi Kamieniec (MWO-11/B) oraz nad stodołą ze wsi Sternalice (MWO-21/B), które ukończono w 1970 r. Po czym w tymże roku odtworzono kolejne 8 obiektów, w tym: duży spichlerz ze wsi Grudynia Mała (MWO-13/B), spichlerz z Głogówka (MWO-8/B), chałupę ze wsi Karmonki Nowe (MWO-24/B), spichlerz ze wsi Sternalice (MWO-1/B), chlewik ze wsi Jagienna (MWO-19/B), spichlerz ze wsi Domaszowice (MWO-16/B), karczmę ze wsi Przewóz (MWO-25/B), chałupę ze wsi Radłów (MWO-12/B), a także wykonano 4 tzw. rekonstrukcje, czyli kopie¹³, m.in. kopię bramy wejściowej z Brzeziniek wraz z fragmentem ogrodzenia.

¹¹ Jako anegdotę można potraktować fakt, że ów spichlerz w skansenie składano i rozbierano aż cztery razy, za każdym razem zmieniając jego lokalizację. Zob. Archiwum MWO, sygn. 1739: Wspomnienia E. Gila i J. Kowalewskiego.

¹² Zob. J. Kowalewski, *Ochrona zabytków budownictwa i architektury ludowej w województwie opolskim*, [w:] *Ogólnopolska konferencja muzeów i parków etnograficznych. Opole 22–24 września 1970 r. (Referaty i komunikaty)*, red. J. Klimczyk, Opole 1971, s. 32.

¹³ W Dziale Architektury Ludowej prowadzone są dwie księgi inwentarzowe – Budownictwo oraz Budownictwo – rekonstrukcje. W tej ostatniej wpisywane są kopie różnych obiektów, np. kapliczki z Popielowa, ogrodzenia zagród oraz tzw. architektury małej, jak: gołębniki, gnojowniki, hażły, czyli wychodki, itp.

Dokładnie 23 września 1970 r., w dniu uroczystego otwarcia Muzeum dla zwiedzających, na terenie skansenu znajdowało się w sumie 19 obiektów, w tym cztery tzw. rekonstrukcje. Jak pisze Kowalewski w publikacji wydanej z tej okazji: „Końcowy termin zakończenia budowy z obiektami kubaturowymi przewidziany jest na rok 1980, a jego koszt wyniesie ok. 23 mln zł. Nowa placówka muzealna znajdowała się i znajduje w kręgu stałego zainteresowania wojewódzkich władz partyjnych i państwowych, dowodem czego jest budżet muzealny, który od kwoty 420 000 zł w roku 1962, wzrósł do sumy ponad 2 mln zł w 1970 roku, a liczba etatów od dwóch w 1962 roku do szesnastu w roku 1970 (w tym trzech pracowników naukowo-badawczych”¹⁴. Otwarcie skansenu dla zwiedzających zakończyło etap „muzeum w budowie” i zapoczątkowało następny, podczas którego realizowano i realizuje się do dnia dzisiejszego różne formy działalności statutowej.

Po udostępnieniu skansenu zwiedzającym tempo prac budowlanych zaczęło wyraźnie spadać. W 1971 r. odbudowano tylko chałupę ze wsi Kozuby (MWO-23/B) i rozpoczęto prace przy rekonstrukcji młyna ze wsi Siołkowice Stare (MWO-14/B), które zakończono dopiero w latach następnych. W 1972 r. postawiono stodołę ze wsi Dąbrówka Dolna (MWO-27/B) i rozpoczęto odbudowę chałupy zwanej od nazwiska jej ostatniego właściciela „Wielną” z Dąbrówki Dolnej (MWO-30/B). W 1973 r. odtworzono chlewik z Dąbrówki Dolnej (MWO-28/B), a także stodołę również z Dąbrówki Dolnej (MWO-37/B) oraz rozpoczęto rekonstrukcję zagrodę młyńskiej, stawiając chałupę ze wsi Antoniów (MWO-22/B) oraz stodołę z Dąbrówki Dolnej (MWO-38/B). W 1974 r. postawiono chlewik ze wsi Domaradzka Kuźnia (MWO-3/B) i rozpoczęto odbudowę kościoła ze wsi Gręboszów (MWO-36/B).

Do końca 1974 r. w województwie opolskim rozebrano 35 wytypowanych wcześniej zabytkowych obiektów drewnianej architektury wiejskiej, z których 27 odbudowano w skansenie, a pozostałe zeskładowano w jego magazynach. Wykonano też łącznie 18 rekonstrukcji i kopii różnych elementów tzw. małej architektury, które umieszczono w utworzonych zagrodach, wzbogacając i ożywiając tym samym ekspozycje. Ponadto na przydzielonym terenie po byłym poligonie przeprowadzono szeroko zakrojone prace ziemne. Usunięto część bunkrów i betonowych płyt (na płytach, które pozostawiono, do tej pory stoją obiekty), zniwelowano i odwodniono teren, wykopano i wykonano wspomniany już ciek wodny, doprowadzono elektryczność i wykonano oświetlenie, ogrodzono obszar skansenu ze znajdującymi się na nim zagrodami. Trzeba podkreślić, że wszystkie zagrody odtwarzano wówczas wraz z małą architekturą. W tym czasie powstały też ogródki w zagrodach oraz wydzielono dwa pola, na których zaczęto uprawiać różne gatunki zbóż. Również wtedy zasadzono większość drzew, w tym rosnące do dziś drzewa owocowe i sad śliwkowy, w którym umieszczono unikatową pasiekę uli kładowych. Oprócz tego utworzono bogate zbiory zabytków sztuki i rzemiosła, a także sprzętu i narzędzi rolni-

¹⁴ J. Kowalewski, *Ochrona zabytków...*, s. 115.

czych, które później weszły w skład wyposażenia zarówno pojedynczych obiektów, jak i całych zagród (np. wzmiankowana już pasieka). Odbudowane wówczas chałupy mieszkalne urządzono i wyposażono w autentyczne, dziewiętnastowieczne meble, sprzęty i narzędzia.

W latach 1967–1974 na potrzeby Muzeum opracowano dla zabytków architektury architektoniczno-etnograficzną kartotekę ewidencyjną, kartotekę fotograficzną, a także bibliograficzną kartę informacyjną oraz inne formy dokumentacji¹⁵. Wydano również kilka folderów popularnonaukowych¹⁶ oraz plakat muzealny. Należy dodać, że w tym okresie przy MWO zaczęła funkcjonować Rada Muzealna, w której oprócz prof. M. Gładysza i dr. M. Czajnika poczesne miejsce zajmował pierwszy dyrektor skansenu S. Bronicz. Po odejściu z MWO Bronicz jeszcze przez wiele lat opiniował i konsultował ważniejsze realizacje skansenowskie. Kiedy z MWO odchodził J. Kowalewski¹⁷, skansen miał już w zasadzie swój obecny kształt. W 1975 r. na dyrektora powołano mgr Krystynę Wicher-Jesionowską¹⁸.

Jeszcze w 1974 r. zaczęto realizować odbudowę drewnianego kościoła ze wsi Gręboszów (MWO-36/B), która trwała z przerwami do 1979 r. W 1975 r. na nowo postawiono spichlerz ze wsi Ligota Górna (MWO-31/B), a na terenie zagrody oleskiej zaczęto prace przy odtwarzaniu chałupy ze wsi Karmonki Nowe (MWO-2/B), które zakończono w 1976 r. Następnie w tymże roku postawiono niewielką chałupkę ze wsi Wichrów zwaną „Wachtyrką” (MWO-33/B). Dynamicznie prace posuwały się jeszcze w 1977 r. Odbudowano wówczas trzy obiekty: spichlerz ze wsi Murów (MWO-40/B), kuźnię ze wsi Ziemielowice (MWO-29/B) i pawilon chiński z Gręboszowa (MWO-53/B), który zrekonstruowano na terenie Stacji Hodowli i Uzdatniania Zwierząt w Karczowie (dalej: SHiUZ) – 6 km od skansenu. Rozpoczęto też prace przy odtwarzaniu wiatraka ze wsi Grotowice (MWO-41/B) i chałupy ze wsi Wichrów (MWO-39/B). Odbudowa tych dwóch obiektów ciągnęła się aż do 1983 r.

W przewodniku z 1977 r. E. Gil odnotował, że: „Do chwili obecnej zrekonstruowano 33 obiekty. Ekspozycje drewnianego budownictwa ludowego uzupełniają obiekty tzw. małej architektury, do których należą ule, kapliczka przydrożna i dzwonniczka”¹⁹. W 1978 r. postawiono jeszcze przy karczmie

¹⁵ Zob. J. Kowalewski, *Problemy organizacji i budowy opolskiego parku etnograficznego w Bierkowicach*, „Opolski Rocznik Muzealny” 1972, t. 5, s. 444–447.

¹⁶ Zob. E. Gil, *Spichlerze Opolszczyzny*, Opole 1967; E. Kurek, *Muzeum Wsi Opolskiej*, Opole 1969; M. Kurek, *Wiatraki i młyny wodne Opolszczyzny*, Kraków 1969; E. Gil, S. Pilarski, *Budownictwo ludowe Opolszczyzny*, Kraków 1970; E. Gil, *Opolski park etnograficzny*, Opole 1967.

¹⁷ J. Kowalewskiego w dowód uznania dla jego pracy awansowano na dyrektora Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, największego muzeum na Śląsku, w którym sprawował tę funkcję aż do przejścia na emeryturę w 1992 r.

¹⁸ Krystyna Wicher-Jesionowska ukończyła historię sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Przed nominacją na dyrektora MWO pełniła funkcję wojewódzkiego konserwatora zabytków w Opolu.

¹⁹ E. Gil, *Muzeum Wsi Opolskiej Opole-Bierkowice. Przewodnik*, Opole 1977, s. 3.

4. Chałupa ze Starego Lasu (fot. E. Wijas-Grocholska)

z Przewozu spichlerz ze wsi Podlesie (MWO-44/B) i zaczęto rekonstrukcję przysłupowej chałupy ze Starego Lasu (MWO-35/B). W latach 1979–1994 odtworzono sześć obiektów. W 1979 r. na sztucznie usypanym wzgórzu rozpoczęto odbudowę wiatraka ze wsi Dobrzeń Wielki (MWO-20/B), która z przerwami trwała do 1992 r. W 1980 r. odbudowano chałupę ze wsi Sternalice (MWO-43/B) i kapliczkę domkową ze wsi Kotlarnia (MWO-46/B). W przewodniku z 1982 r. E. Gil napisał: „do chwili obecnej odbudowano 44 obiekty”²⁰. W 1983 r. zrekonstruowano zagrodę opolską, w której skład weszła chałupa ze wsi Kup (MWO-50/B) i stodoła z Ozimka (MWO-49/B). W 1984 r. odtworzono wieżę ze wsi Gola w konstrukcji szkieletowej, oszalowanej z zewnątrz deskami (MWO-52/B). Ostatnim odbudowanym w omawianym okresie obiektem była postawiona w latach 1993–1994 duża stodoła ze wsi Rudziczka (MWO-32/B), która zapoczątkowała rekonstrukcję kolejnej zagrody nyskiej, prezentującej budownictwo szachulcowe w konstrukcji słupowo-ryglowej.

Na dalszym etapie rozwoju muzeum skupiono się na rozbudowie drugiej zagrody nyskiej. A mianowicie w 1999 r. w pobliżu stodoły z Rudziczki zrekonstruowany został – również w konstrukcji słupowo-ryglowej – wolnostojący piec do wypieku chleba ze wsi Rudziczka (MWO-48/B). W 2004 r. kolejnym zrekonstruowanym obiektem była brama wjazdowa do tejże zagrody ze wsi

²⁰ E. Gil, *Muzeum Wsi Opolskiej...*, s. 3.

5. Piec do wypieku chleba z Rudziczki (fot. E. Wijas-Grocholska)

Stary Las (MWO-34/B). W 2006 r. postawiono dużą, przystępną chałupę ze wsi Stary Las (MWO-7/B), która stała się najważniejszym elementem tej zagrody.

Do pewnego czasu Muzeum było też właścicielem dwóch obiektów *in situ* – spichlerza podworskiego w Strzelcach Opolskich (MWO-57/B) oraz chałupy we wsi Kielcza (MWO-54/B). Niestety wspomniany spichlerz – największy z trzech spichlerzy podworskich będących w posiadaniu skansenu – spłonął w wyniku podpalenia w 1999 r. Zakupiona w 1983 r. drewniana chałupa we wsi Kielcza przeszła kapitalny remont trwający z przerwami do stycznia 2001 r. Obecnie funkcjonuje ona jako zabytkowy obiekt z wydzieloną częścią muzealną (izba i komora) oraz dom spotkań i biblioteka dla miejscowej ludności.

Do chwili obecnej odbudowano 49 obiektów drewnianej architektury ludowej reprezentatywnych dla północnych i środkowych obszarów Śląska Opolskiego oraz wykonano 36 rekonstrukcji stanowiących tzw. małą architekturę, które uzupełniają wyposażenie zagród, np. gołębniki, studnie, płoty, kapliczki i piwnice. Do większych tego typu odtworzeń należy wspomniane już ogrodzenie z bramą wjazdową do skansenu, które wykonano na wzór ogrodzenia drewnianego kościoła ze wsi Brzezinki, oraz kamienna piwnica w zagrodzie gburskiej.

Odbudowany w 1977 r. na terenie SHiUZ w Karczowie pawilon chiński z Gręboszowa miał służyć różnym komisjom oceniającym zwierzęta. Odtworzono go wtedy niezgodnie z oryginalnym kształtem i wykończeniem zewnętrznym. W wyniku zmiany profilu działania tej instytucji i z powodu złego

stanu technicznego obiektu podjęto decyzję o jego rozbiórce i ponownej rekonstrukcji na terenie muzeum – tym razem w wersji zgodnej z oryginałem. W 2007 r. pawilon więc rozebrano i przeniesiono do muzealnych magazynów.

W 2009 r. od karczowania terenu, który w ciągu ostatnich 40 lat zarósł dorodnym drzewostanem, rozpoczęto rekonstrukcję ostatniej z planowanych w MWO zagród – zagrody raciborsko-kozielskiej. Nieco krócej leżakowały na przyzmacz zarówno odtworzony w 2010 r. spichlerz ze wsi Przewóz (MWO-51/B), jak też przewidziana do odbudowy i czekająca na swoją kolej chałupa ze wsi Turze (MWO-42/B).

Zgodnie z założeniami budowy, a także z planem zagospodarowania przestrzennego opolski skansen reprezentuje typ parku etnograficznego, w którego obrębie jednostkami ekspozycyjnymi są zagrody rozmieszczone według układu odpowiadającego geograficznemu położeniu subregionów etnograficznych Śląska Opolskiego. Na terenie placówki odtworzono 11 zagród pochodzących w przeważającej liczbie z powiatów oleskiego i opolskiego. W zdecydowanej większości są to budynki o zrębowej konstrukcji ścian oraz nieliczne obiekty o konstrukcji sumikowo-łatkowej (prócz dwóch zagród nyskich). Kryte są przeważnie dachami dwuspadowymi ze słomy lub gontów; jedynie piec chlebowy z Rudziczki pokryty jest łupkiem, zaś chlewik z Domaradzkiej Kuźni – dranicami. Wszystkie zagrody mają ogrodzenie i ogródki przydomowe. Ponadto większość z nich ma też infrastrukturę typową dla wiejskich obejść, czyli gnojniki, studnie, gołębniki i *haźle* (wychodki). Zgodnie z założeniami projektowymi zagrody oddzielone są od siebie ekranami zieleni i tworzą w ten sposób samodzielne jednostki ekspozycyjne.

Przyjęty pierwotnie kierunek zwiedzania skansenu, który obowiązywał do 2009 r., ustalał następującą kolejność obiektów:

1. Zagroda gburka (należąca do bogatego chłopa), składająca się z chałupy pochodzącej z Dąbrówki Dolnej z 1827 r., ze stodoły z tej samej miejscowości i ze spichlerza z Murowa z połowy XIX w., a także ze zrekonstruowanej piwnicy nadziemnej wykonanej z kamienia. W zagrodzie tej ponadto znajdują się dwa ogródki – jeden kwiatowo-ziołowy przed szczytem chałupy oraz większy, warzywny za chałupą. Obok ostatniego z nich stoi kopia studni z drewnianą pompą.

2. Zagroda zwana dawniej gonciarską, gdyż była zamieszkała przez chłopa trudniącego się wyrobem gontów, składająca się z dwóch budynków. Jednym z nich jest chałupa z Karmonek Nowych z 1876 r., w komorze której pokazany jest wyrób gontów. Drugi budynek to mały spichlerz ze Sternalic z drugiej połowy XVIII w. Z przodu zagrody znajduje się niewielki ogródek, za którym rośnie sad owocowy z przewagą śliw. Pomiędzy śliwami stoi pasieka z ulami.

3. Zagroda z Kamieńca²¹, w której głównym obiektem jest chałupa ze wsi Kamieniec z 1798 r. W jej skład wchodzi ponadto stodoła z Dąbrówki Łubiańskiej

²¹ W MWO zagrodzie często nadaje się potoczną nazwę odwołującą się do pochodzenia najważniejszego ze znajdujących się w niej budynków bądź nazwą utworzoną od nazwiska byłego właściciela lub od miejscowości albo powiatu, skąd przywieziono składające się na nią obiekty, np. zagroda z Kamieńca, zagroda Stary Las, zagroda Wełny, zagroda oleska.

i chlewik z Jagiennej z połowy XIX w. Z przodu widać dwa ogródki – kwiatowy i warzywny. W samym obejściu zaś znajdują się: studnia z żurawiem (*pron-głem*), gołębnik stanowiący kopię gołębnika z Siołkowic Starych, a przy stodole – typowy drewniany wychodek (*haziel*).

4. Jednoobiektowa zagroda wyrobnicza, która stanowi przykład zabudowań użytkowanych przez najuboższe warstwy wiejskiej społeczności. Składa się ona z niewielkiej chałupy zwanej „Wachtyrką” (od mieszkającego w niej w przeszłości dawnego stróża wiejskiego) ze wsi Wichrów, którą wybudowano w latach 1825–1830. Przy chałupie zrekonstruowano studnię z żurawiem oraz założono ogródek kwiatowo-ziolowy.

5. Zagroda zwana oleską, gdyż wszystkie składające się na nią obiekty kubaturowe pochodzą z powiatu oleskiego. Wśród nich jest m.in. chałupa z Karmonek Nowych z końca XVIII w., funkcjonująca od połowy XIX w. jako karczma wiejska. Oprócz tego w zagrodzie mieści się stodoła i spichlerz ze wsi Sternalice, a także obora i chlewik ze wsi Wichrów z przełomu XVIII i XIX w. i początku XIX w. Pośrodku stoi kopia gołębnika z Siołkowic Starych.

6. Jednobudynkowa zagroda będąca jedną z eksponowanych w skansenie zagród nyskich. Jej głównym obiektem jest chałupa ze Starego Lasu z końca XVIII w., wykonana w technice słupowo-ryglowej z przysłupem. Obok niej znajduje się piwnica nadziemna, stanowiąca przeróbkę dawnego bunkra, oraz studnia z żeliwną pompą.

7. Druga z zagród nyskich, składająca się z przysłupowej chałupy ze Starego Lasu (z 1798 r.), szachulcowej stodoły z 1830 r., pieca piekarskiego z 1840 r. ze wsi Rudziczka oraz z bramy wejściowej ze wsi Stary Las z drugiej połowy XIX w. W zagrodzie tej planowany jest docelowo jeszcze jeden budynek mieszkalno-gospodarczy – murowany z kamienia i cegły z końca XVIII w.

8. Zagroda usytuowana za ogrodzeniem kościoła. Składa się ona z dwóch obiektów pochodzących z powiatu namysłowskiego – chałupy ze wsi Kozuby (1850 r.) oraz spichlerza ganeczkowego z Domaszowic (1754 r.). W obejściu znajduje się gnojownik, studnia z żeliwną pompą, kopia drewnianej huštawki oraz niewielki ogródek kwiatowy z boku chałupy.

9. Typowa zagroda z powiatu opolskiego. Tu eksponowane są dwa obiekty ustawione szczytami do drogi. Zagrodę tworzą: chałupa mieszkalna z Kup (1844 r.), stodoła z Ozimka z połowy XIX w. oraz tzw. mała architektura, na którą składają się: gnojownik, kopia gołębnika ze Starych Siołkowic, dwa ule kładowe, wychodek, ogródek oraz sad wiśniowy.

10. Okazała zagroda wielobiektowa, którą stanowi zagroda młyńska. Składa się ona z obiektów pochodzących z różnych powiatów. Dominuje tu budynek młyna wodnego z Siołkowic Starych, o którym już wzmiankowano w źródłach z XVI w., oraz chałupa ze wsi Antoniów z początków XIX w. Zagrodę dopełniają: stodoła z Dąbrówki Dolnej z połowy XIX w., spichlerz ganeczkowy z Ligoty Górnej z przełomu XVIII i XIX w. oraz szopa ze wsi Bogacica Nowa, która reprezentuje konstrukcję sumikowo-łątkową. Atrakcją tej zagrody jest posadowiony na sztucznie utworzonym cieku wodnym młyn z ruchomym i czyn-

6. Zagroda młyńska z młynem wodnym z Siołkowic Starych (fot. E. Wijas-Grocholska)

nym kołem. Kompozycję zagrody uzupełnia niewielki ogródek usytuowany wzdłuż chałupy.

11. Zagroda półgubrska (należąca do średnio bogatego chłopa), która jest wyposażona w chałupę z Budkowic z 1812 r., stodołę oraz chlewik z Dąbrówki Dolnej z XIX w. Do zagrody tej dochodzi się od strony młyna wodnego przez ogródek warzywno-kwiatowy.

12. Zagroda kozielsko-raciborska, która będzie ostatnią z zagród prezentowanych w skansenie. Obecnie nie jest udostępniona zwiedzającym, ponieważ trwają jeszcze prace przy jej odtworzeniu. Docelowo będzie zawierać cztery obiekty, m.in. odbudowany w 2010 r. spichlerz z Przewozu oraz czekającą na odbudowę chałupę z Turza. Pozostałe dwa z planowanych obiektów, czyli budynki gospodarcze i stodoła, będą pełnymi kopiami budynków, które zostaną wykonane na podstawie wcześniej sporządzonych inwentaryzacji we wsiach Turze i Przewóz.

Pojedyncze obiekty użyteczności publicznej stanowią samodzielne jednostki ekspozycyjne skansenu, z których największą jest kościół z Gręboszowa (1613 r.) otoczony drewnianym ogrodzeniem. Następną w kolejności jest wieża ze wsi Gola z 1871 r., stanowiąca niegdyś część kościoła, a po jego zawaleniu się służyła ludności jako wieża pożarnicza. W takiej też funkcji została ona przedstawiona w skansenie. Niezależnym budynkiem jest też szkoła wiejska, urządzona w chałupie ze wsi Sternalice z początku XVIII w. Stanowi ona osobną, ogro-

7. Kościół z Gręboszowa (fot. E. Wijas-Grocholska)

8. Wiatrak z Dobrzienia Wielkiego (fot. E. Wijas-Grocholska)

dzoną jednostkę z dwoma usytuowanymi frontowo ogródkami kwiatowymi. Samodzielną jednostką ekspozycyjną jest również kuźnia z Ziemielowic (1726 r.), usytuowana przy zakręcie głównej trasy zwiedzania. Nie jest ona wprawdzie ogrodzona, lecz zewsząd otaczają ją różne sprzęty podkreślające jej funkcję użytkową. Następnym obiektem z tej grupy jest chałupa-„szpital” z Radłowa (1740 r.). W przeszłości służyła ona jako wiejski przytułek dla chorych i bezdomnych i nigdy nie miała ogrodzenia; podobnie więc stoi posadowiona w muzeum, choć z innym niż pierwotnie, bogatym wyposażeniem wnętrza. Nie ma ogrodzenia także chałupa z Wichrowa z 1886 r., przystosowana do potrzeb hotelowych skansenu.

Osobną jednostkę stanowią dwa wiatraki-koźlaki umiejscowione w muzeum obok siebie, lecz po dwóch stronach traktu do zwiedzania. Pierwszy z nich – wiatrak z Dobrzienia Wielkiego (1734 r.) – usytuowany jest na sztucznie usypanym wzniesieniu, drugi zaś – ze wsi Grotowice, z połowy XIX w. – stoi naprzeciw pierwszego.

Muzeum posiada tylko jedną wolnostojącą, zabytkową drewnianą kapliczkę domkową. Przywieziono ją tutaj ze wsi Kotlarnia i pochodzi ona z 1815 r. Stojący przy drodze dzwonek zmarłych jest kopią istniejącego do dziś dzwonka we wsi Antoniów, podobnie jak stojąca przy drewnianym mostku kapliczka słupowa jest kopią kapliczki istniejącej w Popielowie.

Wydzieloną przestrzeń przy parkingu zajmuje dostosowana do potrzeb gastronomicznych karczma „U Malajki” z Przewozu z końca XVIII w. Obok niej

stoi również pełniący funkcję użytkową spichlerz z Podlesia z pierwszej połowy XIX w. W ich sąsiedztwie w 1998 r. wybudowano nowy, dwustronny budynek WC, przeznaczony dla gości karczmy i muzeum.

Na terenie skansenu odbudowano do tej pory 11 spichlerzy. Przy dawnym wejściu głównym do muzeum, obok kopii bramy z ogrodzenia kościoła z Brzezinek, zgrupowano pięć takich obiektów, w tym dwa duże kubaturowo spichlerze podworskie ze Sławięcic (1610 r.) i ze wsi Grudynia Mała (1773 r.). Są to jedyne spośród budynków tego typu, które zachowały się do czasów współczesnych w województwie opolskim. Spichlerze te w projekcie zagospodarowania muzeum przewidziane były jako miejsca noclegowe dla wycieczek, lecz nigdy nie dane im było pełnić tej funkcji. Od początku były pomieszczeniami ekspozycyjnymi dla organizowanych wystaw czasowych i oświatowych. Obecnie jeden z nich służy do celów wystawienniczych, drugi zaś od lat jest użytkowany jako magazyn, w którym przechowywane są zabytki kultury materialnej. Ponadto mały spichlerz ze wsi Sternalice z 1809 r. pełnił przez lata funkcję recepcji muzealnej; obecnie wykorzystywany jest tylko podczas większych imprez plenerowych. Spichlerz (*lamus*) z Głogówka z początku XIX w. służy jako miejsce na ekspozycje małych wystaw planszowych. W ostatnim ze spichlerzy, pochodzącym z Ligoty Książęcej z początku XIX w., znajduje się główna rozdzielnia prądu MWO.

Na opisanej wyżej rozległej przestrzeni muzealnej zaprezentowano praktycznie wszystkie ważne obiekty drewnianej architektury wiejskiej, typowej dla wsi

9. Spichlerz ze Sławięcic (fot. E. Wijas-Grocholska)

śląskiej. Niektóre z nich są już jedynym przykładem zanikających form drewnianego budownictwa wiejskiego (np. spichlerze podworskie, kapliczka domkowa czy młyn wodny). Najmniej w muzeum jest budynków gospodarczych, takich jak chlewy i obory, gdyż były one wznoszone z materiałów gorszej jakości i stosunkowo szybko ulegały zawilgoceniu spowodowanemu odchodami zwierzęcymi, co sprawiło, że wcześniej niż inne obiekty gospodarcze były zastępowane budynkami murowanymi.

W celu „ożywienia” skansenu i podkreślenia atmosfery dawnej wsi pod koniec lat 90. XX w. przy kilku obiektach wykonano nowe ogrodzenia, zrekonstruowano różnego typu studnie, gołębnik, wychodki i budy dla psów. Ponadto umieszczono dwa kieraty przy stodołach, rozlokowano kamienne koryta przy budynkach gospodarczych, a także drewniane ławki przed chałupami i zagrodami, gnojowniki na środku zagrody oraz urządzono dodatkowe ogródki, w których nasadzono różne zioła. W 2000 r. wykonano drewniane ogrodzenie wokół kościoła z Gręboszowa, tworząc wydzieloną przestrzeń, na której umieszczono atrapy mogił porośniętych barwinkiem, nad którymi wznoszą się oryginalne żeliwne i kamienne krzyże oraz kopie krzyży drewnianych. Oprócz tego na ogrodzonym obszarze wykonano nowe drogi i nasadzono lipy. Wzbogaciło to ekspozycję i nadało otoczeniu świątyni inny wymiar. Również we wnętrzu budynku przeprowadzono kapitalny remont, wzbogacając go o nowe elementy, takie jak witraże w oknach, balaski, ławka kolatorska. Remontowi poddano również ołtarz itp. Wieżę z Goli otoczono ogrodzeniem wzorowanym na jej autentycznym ogrodzeniu z początku XX w., którego wizerunek zachował się na fotografiach archiwalnych. Ponadto wewnątrz wieży wyposażono w dawne sprzęty związane z pożarnictwem i udostępniono je zwiedzającym. Zagroda opolska z chałupą z Kup również została wzbogacona w tzw. małą architekturę oraz ogródek kwiatowy, sad wiśniowy, a za płotem – na polu – w ogród warzywny z pasieką. Podobnie zagospodarowano zagrodę z Kozub, tworząc z boku chałupy ogródek kwiatowo-ziołowy, a pośrodku zagrody gnojownik. Oprócz tego w zagrodzie zrekonstruowano żeliwną pompę, drewnianą huśtawkę oraz budę dla psa.

W 2000 r. istniejący przy chałupie ze Starego Lasu (MWO-35/B) bunkier został przerobiony na piwnicę nadziemną, która wraz z wykonanymi dodatkowo zejściem i pomostem na cieku wodnym, a także studnią z żeliwną pompą ożywiła ten stojący samotnie obiekt. W 2003 r. w celu prezentacji narzędzi rolniczych używanych dawniej na wsi Śląska Opolskiego niedaleko zagrody oleskiej wybudowano dwie wiaty ekspozycyjne. Nieco wcześniej – bo pod koniec lat 90. – do stojącej w tej zagrodzie chałupy z Antoniowa, a także do karczmy z Przewozu dobudowano niewielką przybudówkę drewnianą zwaną na Śląsku *laubą*. Planowaną natomiast w 2004 r. za budynkiem karczmy ścieżkę dydaktyczną, prowadzącą wzdłuż drogi łączącej spichlerze z drogą pożarową, zapoczątkowały postawione tam trzy zakupione przez Muzeum *lauby*, które niegdyś stały przy nieistniejących już budynkach wiejskich. Ponadto do celów dydaktycznych, które uwzględniały również organizowane na terenie skansenu lekcje

10. Chałupa z Antoniowa (fot. E. Wijas-Grocholska)

muzealne i warsztaty ceramiczne, wybudowano w 2005 r. zadaszony piec do wypalania ceramiki oraz wiatę. Z kolei w 2009 r. wykonano drewniane ogrodzenie wokół dwóch zagród nyskich, co znacznie wzbogaciło ekspozycję.

Jak widać, w historii Muzeum zdarzały się lata, w których nie budowano obiektów kubaturowych, lecz wówczas prowadzono inne, nie mniej ważne prace, takie jak: remonty kapitalne obiektów już istniejących, wymiana pokryć dachowych bądź wymiana pojedynczych elementów budowli (np. koła młyńskiego), likwidacja szkód powstałych w następstwie kataklizmów (np. powodzi czy wichury, która spowodowała urwanie skrzydła wiatracznego). Utrzymanie i konserwacja tak dużej liczby zabytkowych obiektów wymaga bezustannej pracy i sporych nakładów finansowych, których efekt jest zwykle niezauważalny dla postronnego widza.

W 2008 r. wybudowano i oddano do użytku budynek administracyjny. Jego postawienie przewidywano już w planach zagospodarowania skansenu, lecz według nich miał to być obiekt zarówno recepcyjny, jak i biurowy. Oddany budynek ma elewacje wykonane z drewnianej okładziny i swym kształtem przypomina wiejską stodołę. W ten sposób jego wygląd zewnętrzny dostosowano do wyglądu zabytkowych obiektów znajdujących się w skansenie, lecz wnętrza budynku wykonane są na miarę XXI w. i uwzględniają najnowsze trendy we współczesnej sztuce wyposażenia wnętrz.

11. Nowy budynek administracyjny (fot. E. Wijas-Grocholska)

Nie wzniesiono jednak do tej pory betonowych ramp zaplanowanych przez Gurawskiego, które spowodowały tyle różnych, sprzecznych opinii i emocji wśród osób oceniających konkursowe projekty zagospodarowania przestrzennego MWO. Dziś już nikt o nich nie pamięta i nie mówi, gdyż stanowiłyby one sztuczny i mocno rażący twór. Ponadto budowa tych ramp pociągnęłaby za sobą znaczne wydatki, związane nie tylko z ich postawieniem, ale także z ich nieustanną konserwacją.

Problemem dla opolskiego skansenu, podobnie jak dla wielu innych placówek muzealnych w Polsce, jest brak odpowiednich pomieszczeń magazynowych. Obecne pomieszczenia magazynowe otaczają teren placówki od strony północnej i częściowo od zachodniej. Na północnych obrzeżach skansenu ulokowane są magazyny drewna umownie zwane magazynami drewna „starego” i „nowego”, które w rzeczywistości są otwartymi i zadaszonymi wiatami. Magazyn murowany, stojący wzdłuż ul. Etnografów, użytkowany był od początku przez Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu i dopiero w 2009 r. został przekazany MWO. Niestety obiekt ten praktycznie nie spełnia wymogów stawianych współczesnym pomieszczeniom magazynowym. Ponadto od lat zabytki wpisane do ksiąg inwentarzowych skansenu przechowywane są w różnych spichlerzach i stodołach, w warunkach niezgodnych z zaleceniami konserwatorskimi. Własnym osobnym magazynem nie dysponował też Dział Architektury Ludo-

wej, chociaż był mu on potrzebny do przechowywania zabytkowych obiektów i detali architektonicznych.

Budowa skansenu wiązała się także z powstawaniem jego struktur wewnętrznych i ich rozwojem w zakresie ustalonym przez statut MWO w 1966 r. Jak wynika z zarządzenia wewnętrznego nr 4/77 wydanego przez dyrektora J. Kowalewskiego 1 września 1972 r., w muzeum funkcjonowały dwa działy merytoryczne – Dział Architektury Ludowej i Dział Konserwatorski – oraz Wielosobowe Stanowisko Pracy ds. Administracyjno-Gospodarczo-Finansowych²².

Dział Architektury Ludowej (dalej: DAL) od początku był komórką wiodącą, ponieważ zatrudnione w nim osoby wykonywały wszystkie najważniejsze zadania związane z budową skansenu. Kierowały więc szeroko rozumianymi pracami zarówno naukowo-badawczymi, jak i organizacyjno-nadzorczymi, związanymi z procesem translokacji obiektów architektury drewnianej do muzeum i ich odbudową. Dodatkowo pracownicy działu wykonywali sędowane na niego od 1969 r. czynności wojewódzkiego konserwatora zabytków w Opolu dotyczące ochrony zabytków architektury drewnianej *in situ*²³. W latach 1967–1973 przy dziale funkcjonowała dwuosobowa pracownia konserwatorska. Ponadto od 1982 do 1998 r. w strukturze DAL istniała sekcja konserwatorska z brygadą remontowo-budowlaną składającą się z rzemieślników, pomocników muzealnych i ogrodnika. Do 2003 r. jednostka ta zatrudniała też muzealnego fotografa²⁴. Do obowiązków DAL należało również prowadzenie archiwum naukowego wraz z archiwum fotograficznym MWO.

Pierwszym i długoletnim kierownikiem DAL był dr Euzebiusz Gil, który piastował to stanowisko w latach 1966–

12. Euzebiusz Gil (pierwszy z lewej) podczas uroczystości otwarcia muzeum (fot. arch. MWO)

²² Zob. Archiwum MWO, sygn. 1106: K. Wicher-Jesionowska, Działalność Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach do 1983 r., s. 12.

²³ Obowiązki te wynikały z zarządzenia nr 110 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 5 XII 1969 r. (Dz. Urz. MKiS z 31 XII 1969, nr 10, poz. 92).

²⁴ Po 2003 r. każdy dział merytoryczny MWO został wyposażony w cyfrowe aparaty fotograficzne. Dokumentacja fotograficzna z badań terenowych, przebiegu prac remontowo-budowlanych czy lekcji muzealnych i imprez sporządzana jest przez pracowników merytorycznych. W okresie od 2003 r. do kwietnia 2011 r. wykonano 50 000 zdjęć cyfrowych.

-1982. Dość krótko, bo w latach 1970-1972, funkcję tę pełnił mgr Stanisław Piłarski. Po odejściu dr E. Gila z Muzeum w 1982 r. stanowisko kierownika objął mgr Jarosław Gałęza, absolwent etnografii na Uniwersytecie Wrocławskim zatrudniony w dziale od końca 1980 r. W wyniku zmian strukturalnych przeprowadzonych w Muzeum w 1982 r. DAL został obciążony obowiązkami wykonywanymi do tej pory przez dawny Dział Konserwatorski, włącznie ze sprawowaniem nadzoru nad brygadą remontową. Niestety ucierpiała z tego powodu jego działalność badawcza. Kierownika tej jednostki J. Gałęzę zajmowała przede wszystkim rozbudowa skansenu. Ponadto prowadził również badania dotyczące zanikającego w szybkim tempie wiejskiego budownictwa drewnianego. Po śmierci dyrektora Krystyny Wicher-Jesionowskiej w 1993 r. J. Gałęza powołany został na dyrektora MWO.

Od połowy 1994 r. funkcję kierownika DAL sprawuje mgr Elżbieta Wijas-Grocholska, również absolwentka etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego. Do 1998 r. głównym obszarem zainteresowań pracowników działu, które realizowano za pomocą badań terenowych, było wiejskie budownictwo drewniane. Po objęciu kierownictwa przez E. Wijas-Grocholską nieco zmienił się kierunek badań i skupiono się na wiejskim budownictwie murowanym. Efekty pracy badawczej, prezentowane przez Wijas-Grocholską podczas licznych wystaw tematycznych poświęconych wybranym zagadnieniom architektury wiejskiej, a także popularyzowane w różnych publikacjach i wydawnictwach, przyczyniły się do rozszerzenia opieki konserwatorskiej nad architekturą wiejską - tą mało docenianą częścią lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Dział Konserwatorski (zwany też budowlano-konserwatorskim bądź technicznym) funkcjonował w Muzeum od 1966 do 1982 r. jako jednoosobowe stanowisko pracy ds. technicznych. Do zakresu obowiązków osoby sprawującej tę funkcję należało organizowanie i kierowanie robotami budowlano-konserwatorskimi, wykonywanymi dla MWO przez działającą przy Muzeum w systemie gospodarczym brygadę, która liczyła od 6 do 10 osób. Jednakże, jak pisze Wicher-Jesionowska, „W kwietniu 1982 r. ze względów formalnoprawnych zaszła konieczność likwidacji brygady w związku z czym wszyscy w niej zatrudnieni rzemieślnicy przeniesieni zostali na etaty Działu Konserwatorskiego [podlegającego Działowi Architektury Ludowej - E.W.-G.]. Oprócz prac remontowo-budowlanych dział ten prowadził pracownię stolarską i realizował wiele robót związanych z utrzymaniem terenów parkowych”²⁵.

Dział Naukowo-Oświatowy (obecnie Dział Edukacji i Udostępniania) zorganizowany został w 1972 r. Od początku jego pracownicy zajmowali się zadaniami związanymi z obsługą zwiedzających i z popularyzowaniem działań MWO, a także organizowali wystawy czasowe oraz imprezy i konkursy mające na celu upowszechnianie sztuki ludowej i folkloru w społeczeństwie. Do zakresu obowiązków pracowników działu zalicza się również prowadzenie księgozbioru muzealnego. Do tej pory kierownikami tej jednostki byli m.in.: Czesława

²⁵ Zob. K. Wicher-Jesionowska, dz. cyt., s. 17.

13. Pierwsze konkursy, pierwsze nagrody – ogłasza Czesława Panek (fot. arch. MWO)

Małgorzata Panek (od początku do 1976 r.), następnie Barbara Morajko, Sabina Smoleń, Leon Bokła, Helena Gruszka i Ewa Grodek. Już od 1973 r. dział ten organizował tak duże przedsięwzięcia, jak „Opolski Jarmark Ludowy” czy „Żniwniok”. W 1974 r. liczba odbytych imprez była już znacznie większa i obejmowała: „Sobótki”, „Dzień Folkloru Słowackiego”, „Opolski Jarmark Ludowy” (z czasem przekształcony w „Jarmark Wielkanocny”), sezon zaś zakończył nieistniejący już „Żniwniok”.

Dział Kultury Materialnej (obecnie Dział Kultury Materialnej i Folkloru) powołany został zarządzeniem wewnętrznym dyrektora MWO z 29 stycznia 1973 r.²⁶ Do zadań pracowników tego działu od początku należało przede wszystkim gromadzenie muzealiów, które pod względem rzeczowym obejmowałyby wszelkie przedmioty ilustrujące kulturę materialną opolskiej wsi z okresu przed połową XX w., oraz sporządzanie ich naukowych opracowań. Ponadto osoby zatrudnione w dziale miały zajmować się sprawami konserwatorskimi oraz organizowaniem wystaw z udziałem eksponatów ze zbiorów własnych i wypożyczonych. Oprócz tego w ramach działu istnieje wydzielone stanowisko ds. sztuki ludowej i folkloru. Do tej pory działem kierowały: etno-

²⁶ Zob. tamże, s. 15.

14. Ewa Baczańska-Kurek podczas badań terenowych i inwentaryzacji chałupy w Antonio-
wie (fot. arch. MWO)

graf Ewa Kurek (1973–1976), następnie historyk sztuki Emilia Próchnicka (1977–1993), a po jej przejściu na emeryturę do chwili obecnej – Elżbieta Oficjańska.

Mimo tak pobieżnej prezentacji historii budowy MWO nie wolno jednak nie wspomnieć o ludziach pracujących w budowie skansenu, zwłaszcza tych, którzy w tym przedsięwzięciu uczestniczyli od początku. Bez nich i bez ich zaangażowania Muzeum by nie istniało i nie byłoby tym, czym jest obecnie.

Warunki pracy na początku istnienia skansenu można określić jako bardzo ciężkie. Ogromne roboty ziemne, wielka budowa, prymitywne warunki pracy i warunki socjalne²⁷, a także niskie zarobki oraz trudności z dojazdem²⁸ nie zachęcały do podjęcia pracy w powstającej placówce. Tak o tym pisze K. Wicher-Jesionowska: „Od początku instytucja borykała się z naborem pracowników wykwalifikowanych w zawodach niezbędnych do wykonywania szerokiego wachlarza zadań merytorycznych, a przyjmowani absolwenci szkół wyższych nie posiadali doświadczenia zawodowego”²⁹. Dopiero w 1983 r. warunki socjal-

²⁷ Pomieszczenia dla pracowników znajdowały się w prymitywnych barakach. Wodę pitną dla zatrudnionych w skansenie ludzi dowożono aż do 1996 r., ponieważ wtedy doprowadzono tam wodociąg, natomiast instalacja kanalizacyjna została dociągnięta dopiero w 2009 r.

²⁸ Najbliższy przystanek autobusowy znajdował się 2,5 km od skansenu. Dopiero od 1975 r., czyli od czasu gdy Bierkowice zostały włączone do Opola, zaczęła tu funkcjonować regularna komunikacja miejska.

²⁹ Zob. K. Wicher-Jesionowska, dz. cyt., s. 12.

ne i warunki pracy uległy poprawie, gdyż wybudowane we wcześniejszym okresie tymczasowe budynki zaplecza administracyjnego (wraz z chałupą z Radłowa, w której mieściły się biura) zastąpił nowy pawilon biurowy o powierzchni około 800 m².

Nie sposób wymienić wszystkich pracowników, którzy wzięli udział w tworzeniu tej instytucji, lecz koniecznie należy wspomnieć o etnografach, którym skansen zawdzięcza swój dynamiczny rozwój oraz obecny wygląd. Niewątpliwie największe zasługi położył w tym dziele Stanisław Bronicz, którego imieniem w dowód uznania nazwano jedną z nowo powstałych ulic w okolicach skansenu. Autorem szczególnych dokonań był również Euzebiusz Gil, pierwszy etnograf MWO zatrudniony w 1966 r. i długoletni kierownik Działu Architektury Ludowej. Zajmowały go głównie zagadnienia z zakresu budownictwa i rzemiosła wiejskiego. Z tego właśnie powodu zdobyty w Bierkowicach doświadczeniem mógł się potem dzielić przy zakładaniu skansenów w Lubiążu³⁰ i Kudowie-Pstrążnej. Jako specjalista w swej dziedzinie reprezentował typ badacza terenowego, który nie tylko przeprowadził wiele inwentaryzacji budowlanych, lecz wyniki swych poszukiwań opisał m.in. w pracy doktorskiej na temat wiejskiego rzemiosła³¹, a także w licznych opracowaniach naukowych. Nie należy tu zapominać o pozostałych etnografach tworzących podwaliny dzisiejszego skansenu. Wśród nich na szczególne uznanie zasługują m.in.: Ewa i Maciej Kurkowie, Stanisław Pilarski, Ewa Urban czy zatrudniona jako pracownik oświatowy Czesława Panek. Dla większości z nich MWO było pierwszym miejscem zatrudnienia po ukończeniu studiów, lecz mimo prymitywnych warunków do swych obowiązków podchodzili z ogromnym entuzjazmem. Dla niektórych skansen był nie tylko miejscem pracy, ale stanowił też czasowe miejsce zamieszkania (np. w oczekiwaniu na własne lokum E. i M. Kurkowie zajmowali pomieszczenie przy garażu, zaś E. Gil, a także Cz. Panek mieszkali w chałupie z Radłowa). To właśnie z inicjatywy wymienionych tu osób zaczęto organizować imprezy, które istnieją do dziś, jak np. „Jarmark Wielkanocny”. Również dzięki ich pomysłowości Muzeum zaczęło prowadzić ożywioną działalność oświatową i popularyzacyjną. Początkowo były to odczyty i pogadanki dla okolicznej ludności wiejskiej na tematy związane z kulturą ludową Śląska Opolskiego, z czasem zaś zaczęto organizować małe wystawy oświatowe przeznaczone dla szkół i klubów wiejskich. Nie wolno tu pominąć pierwszych w tamtym okresie ogłaszanych przez Muzeum konkursów, np. na potrawy regionalne w 1970 r. czy rzeźbę ludową, a także pokonkursowych wystaw³².

³⁰ Wprawdzie skansen w Lubiążu nigdy nie powstał, lecz E. Gil był obecny przy rozbiórkach wielu obiektów drewnianych z Dolnego Śląska nadzorował ich składowanie w pomieszczeniach magazynowych w Lubiążu. Ponadto sporządził kilkanaście dokumentacji rozbiórkowych.

³¹ Rozprawa doktorska, którą E. Gil obronił 24 IX 1980 r. na Uniwersytecie Wrocławskim, miała tytuł: „Rzemiosło wiejskie Opolszczyzny wytwarzające środki produkcji dla gospodarstwa chłopskiego (kowlstwo, kołodziejstwo, rymarstwo, bednarstwo)”. Zob. Archiwum MWO, sygn. 636.

³² Zob. E. Kurek, *Współczesna śląska rzeźba ludowa*, Opole 1974.

Trudne warunki, niskie płace, a także niedogodny dojazd, powodowały dość dużą rotację pracowników skansenu, w tym również etnografów. Z grona zatrudnionych niegdyś w Muzeum etnografów na szczególną pamięć zasługują: mgr Eugenia Bęben, mgr Ewa Kowalska, mgr Izabela Mazur-Jasińska oraz dojeżdżająca aż z Wrocławia mgr Joanna Bronowicka.

Pomysłodawcom, twórcom i pracownikom opolskiego skansenu – wszystkim tym osobom bez wyjątku – należy oddać hołd za to, że przyczynili się do jego powstania i zadbali o jego rozwój.

Obecnie na Śląsku Opolskim drewniane budownictwo praktycznie przestało istnieć. Pozostało jedynie około 250 obiektów, z których większość to coraz rzadziej użytkowane stodoły o konstrukcji szachulcowej. W tej sytuacji Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu stanowi dziś jakby oazę wiejskiego budownictwa drewnianego, niezwykle cenną z powodów dydaktycznych i poznawczych, gdyż wizualizuje dawne siedziby i życie naszych przodków.

Elżbieta OFICJALSKA

Wyposażenie wnętrz ekspozycyjnych Muzeum Wsi Opolskiej. Założenia i realizacja

U podstaw tworzenia muzeów na wolnym powietrzu leży zamiar ochrony architektury ludowej – przede wszystkim architektury drewnianej. Uznano, że rozwój cywilizacyjny, podnoszenie standardów życia i rosnące oczekiwania ludności doprowadzą do stopniowego niszczenia i w konsekwencji – do zaniku tradycyjnego budownictwa chłopskiego. Przyjęto również, że uratowanie tych obiektów będzie możliwe bądź przez zabezpieczenie w terenie (*in situ*), bądź przez przeniesienie w miejsce specjalnie dla nich utworzone. Należy przy tym mieć na uwadze, że zgromadzenie zabytków architektury na określonym obszarze nie przesądza o nazwaniu tego miejsca muzeum. Tego rodzaju placówka nie powinna być li tylko uporządkowanym według pewnej koncepcji zespołem budynków. Muzeum skansenowskie tworzy bowiem całość tylko wówczas, gdy wyposażone są również wnętrza budynków (mieszkalnych, gospodarczych i użyteczności publicznej), a w szerszym kontekście – gdy wnętrzem, które należy urządzić, jest cały zespół obiektów (zagrody i ich otoczenie wraz z małą architekturą)¹. Wyposażenie muzeum w sprzęty gospodarstwa domowego, rzemiosła, maszyny i narzędzia rolnicze, a także w studnie, piwnice, psie budy itp., przesądza o prawidłowym pokazaniu obrazu życia mieszkańców wsi w danym okresie historycznym oraz warunków socjalno-ekonomicznych. Potrzebę wyposażenia takiej placówki, szczególnie wnętrz obiektów architektonicznych, dostrzegano od początków tworzenia nowoczesnych muzeów skansenowskich. W deklaracji ekspertów Międzynarodowej Rady Muzeów (dalej: ICOM), uchwalonej na konferencji w 1957 r., urządzenie wnętrz przyjęto jako kryterium właściwe-

¹ Por. R. Tubaja, *Wyposażenie wnętrz w muzeach typu skansenowskiego – rekonstrukcja obrazu kulturowego*, „Acta Scansenologica” 1989, t. 5, s. 162.

go funkcjonowania muzeum skansenowskiego. W rozdziale dotyczącym definicji tego terminu stwierdzono m.in., że „różnorodne te obiekty [architektoniczne] eksponuje się łącznie z właściwym ich umeblowaniem i wyposażeniem”². Także według polskich teoretyków wyposażenie wnętrz skansenowskich stanowi nieodzowny warunek istnienia muzeum tego typu³. Jednocześnie należy zauważyć, że w pierwszym okresie tworzenia muzeów na wolnym powietrzu na kwestię wyposażenia nie zwracano dostatecznej uwagi, skupiając się przede wszystkim na budowie ekspozycji architektonicznej⁴.

W przypadku Muzeum Wsi Opolskiej (dalej: MWO) już w początkowym okresie jego organizacji uznano za konieczne dążenie do pełnego wyposażenia wnętrz obiektów ekspozycyjnych. Wstępne dyskusje na ten temat toczono podczas konferencji w sprawie organizacji skansenu w Opolu, która odbyła się w sierpniu 1959 r. W doborze odpowiednich wytworów kultury materialnej Stanisław Bronicz, twórca założeń programowych i pierwszy dyrektor MWO, zamierzał korzystać z materiału dostępnego we wsi, z której pochodził konkretny zabytek architektury, a w wyjątkowych wypadkach – z materiału z miejscowości sąsiednich⁵. Niestety na Śląsku Opolskim postulat ten był trudny do zrealizowania z kilku powodów. Kluczowy był fakt, że w niektórych regionach, takich jak np. województwo opolskie, ocalała stosunkowo niewielka liczba zabytków budownictwa drewnianego, a co za tym idzie – zachowało się mało sprzętów składających się na ich wyposażenie. Na Śląsku zmiany cywilizacyjne dokonywały się stosunkowo wcześniej, a zwyczaj budowania domów murowanych stał się powszechny już pod koniec XIX w. Modernizacja kultury tradycyjnej, zmiany w budownictwie, w strukturze wewnętrznej, a także w wyposażeniu wnętrz uwiaryściły się jeszcze wyraźniej po I wojnie światowej. Nowy typ budynków mieszkalnych rozprzestrzenił się zwłaszcza po zażegnaniu powojennego kryzysu ekonomicznego i denominacji marki⁶. Dawne izby zastępowały wówczas kuchnię i pokojami pełniącymi różne funkcje (pokoje gościnne,

² Deklaracja Walnego Zgromadzenia ICOM w sprawie muzeów pod otwartym niebem, Kopenhaga, Sztokholm, 5–9 lipca 1957, [w:] *Memoriał sprawie ochrony budownictwa drewnianego w Polsce. Program organizacji parków etnograficznych*, red. M. Ptaśnik, W. Jankowski, M. Konopka, Warszawa 1966, s. 16.

³ Zob. K. Piwocki, *Zabytek, rezerwat, park kultury – muzeum w plenerze*, „Ochrona Zabytków” 1961, nr 3–4, s. 4; tenże, *Konferencja w sprawie muzeów pod otwartym niebem*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1957, nr 4, s. 391; W. Jeż-Jarecki, *Skanseny w Rumunii*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” 1959, nr 26, s. 97.

⁴ Por. R. Tubaja, dz. cyt., s. 161. Podobnie w Deklaracji ICOM koncentrowano się głównie na problemach zabytków architektury.

⁵ Por. M. Brylak *Problem zagospodarowania wnętrz obiektów na terenie Parku Etnograficznego Muzeum Budownictwa Ludowego*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego” 1969, nr 10, s. 76; W. Jeż-Jarecki, dz. cyt., s. 97.

⁶ Zob. M. Gładyszowa, *Górnośląskie budownictwo ludowe*, Wrocław 1978, s. 119; J.E. Herold, *Wnętrze budynku mieszkalnego we wsi Zborowskie w pow. lublinieckim (woj. katowickie) w latach 1850–1945*, „Prace i Materiały Etnograficzne” 1963, t. 23, s. 96; E. Oficjalska, *Pomiędzy chatą drewnianą a murowaną. Rozterki etnografa w urzędzaniu ekspozycji*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2009, nr 11, s. 98.

jadalnie, sypialnie), które urządzano za pomocą nowych sprzętów. Rozpowszechnił się też zwyczaj wnoszenia przez pannę w posagu mebli kuchennych: dużego kredensu kuchennego, tzw. *bifeja*, stołu (lub dwóch stołów: jeden – jadalny, drugi – z wysuwającym blatem z miednicami używany był jako stół roboczy), a także krzesel, szafek i półek. Umeblowanie pokoju zamawiał kawaler. Meble obstalowywano w zakładach stolarskich, które coraz częściej specjalizowały się w wykonywaniu modnych sprzętów wzorowanych na meblach miejskich⁷. Kolejnym czynnikiem, który bardzo poważnie utrudniał pozyskanie odpowiedniego wyposażenia, były zniszczenia wojenne. W trakcie działań militarnych prowadzonych w czasie II wojny światowej Śląsk traktowano jak teren wroga, nie licząc się z ludźmi, a tym bardziej – z ich mieniem. Całości dopełniały powojenne migracje ludności, a także towarzyszący im „szaber”, „reszty dokonał powojenny proces modernizacji wsi tradycyjnej”⁸.

Wszystkie wymienione czynniki powodowały, że pozyskanie elementów wyposażenia wnętrza w sposób najbardziej optymalny, tj. z tego samego budynku lub wsi⁹, było zadaniem niezwykle trudnym, a właściwie niemal niewykonalnym. Stwierdzam, że niemal, ponieważ udało się zrealizować w ten sposób jedną ekspozycję, tzw. *wachtyrkę*, którą przeniesiono do skansenu wraz z całym wyposażeniem wnętrza chałupy. Należy jednak zaznaczyć, że według przekazów muzealnych ostatnia właścicielka tego budynku nie była w stanie przeprowadzać remontów i zmian w urządzeniu wnętrza z powodów ekonomicznych i mentalnych. Umeblowanie pozostałych chałup było kompletowane ze sprzętów wywodzących się ze wsi, z której one pochodziły, a w dużej części również z miejscowości okolicznych, czasem dość odległych, wciąż jednak „z tego samego środowiska kulturalnego”¹⁰.

Jak już wspomniano, w organizowanym opolskim muzeum skansenowskim dostrzegano konieczność gromadzenia zabytków ruchomych składających się na wyposażenie wnętrza obiektów architektonicznych. Realizacja tego punktu planów była jednak odkładana na później, kiedy rozwiązane zostaną najpilniejsze sprawy związane z budową ekspozycji architektonicznej. Czynności związane z translokacją i odbudową pochłaniały tak wiele energii, że na gromadzenie wyposażenia po prostu nie starczało już czasu. Sprawę pozyskania, a tym bardziej opracowania zabytków ruchomych obwarowanego regułami sztuki muzealnej i – co ważniejsze – przepisami, odkładano na bardziej dogod-

⁷ Warto podkreślić, że w materiałach archiwalnych Muzeum zachowały się foldery reklamowe zakładów stolarskich oferujących meble pojedyncze lub komplety [Archiwum Muzeum Wsi Opolskiej (dalej: Archiwum MWO), sygn. 1057]. Na meblach zakupionych do kolekcji muzealnej można też natrafić na naklejki zakładów stolarskich, a także listy przewozowe świadczące o wysyłce mebli do konkretnego klienta.

⁸ S. Bronicz, *Etnograficzne problemy w muzealnictwie Śląska Opolskiego*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” 1963, nr 48, s. 74.

⁹ Jak stwierdzono w Deklaracji ICOM: „Ideałem jest dysponowanie całymi budynkami z pełnym zestawem ich elementów nieruchomości” (*Deklaracja Walnego Zgromadzenia ICOM...*, s. 17).

¹⁰ Tamże.

ny termin¹¹. Z dokumentów archiwalnych wynika, że od połowy lat 60. XX w. dokonywano zakupu zabytków ruchomych, a nawet ich konserwacji, jednakże nie zawsze z równą konsekwencją prowadzono inwentarz tych zabytków. I tak, w 1966 r. MWO posiadało ogółem 60 eksponatów, w 1967 r. – 243, w 1968 r. – 324, w 1969 r. – 570¹². Jednak podczas kontroli przeprowadzonej w 1969 r. ujawniono inne dane dotyczące liczby posiadanych zabytków: 1966 r. – 70 eksponatów, 1967 – 266, 1968 – 347¹³. Kontrolujący stwierdzili ponadto niestosowanie dokumentów właściwych do prowadzenia inwentarza muzealiów, które zostały określone w odpowiednich zarządzeniach i instrukcjach, albowiem księga wpływów prowadzona była w zwykłym zeszytce przepisany przynajmniej raz, co podważało jej ważność jako podstawowego dokumentu¹⁴. Dyrekcja Muzeum wystąpiła o czasowe zwolnienie z prowadzenia ksiąg inwentarzowych, argumentując to ich brakiem (nie zostały przesłane przez Ministerstwo Kultury), wniosek został jednak odrzucony, zaś pracownicy zostali zobowiązani do tymczasowego założenia ponumerowanych i przesytych zeszytów z rubrykami ustalonymi w instrukcji Ministerstwa Kultury i Sztuki¹⁵. Pytanie, czy prowadzono takie zeszyty, pozostaje bez odpowiedzi, ponieważ nie ma śladu takich dokumentów w archiwum Muzeum.

Pierwsze wpisy w księgach inwentarzowych muzealiów etnograficznych pojawiły się dopiero w 1969 r., czyli 9 lat po zakupie pierwszego obiektu architektonicznego, tuż przed oficjalnym otwarciem Muzeum, kiedy wyposażenie budynków stało się niezbędne. Podczas kolejnych kontroli wskazywano tymczasem na nieprawidłowe prowadzenie rejestrów w księgach, zwłaszcza w części związanej z opisem obiektów (osobom prowadzącym te księgi zarzucano m.in. „ograniczoną słownictwa i nomenklatury fachowej z dziedziny historii sztuki i etnografii” – sic!), a także stwierdzano brak ogólnego kierunku zbieractwa zabytków pod kątem potrzeb aktualnych i docelowych¹⁶. Warto tu zauważyć, że MWO nie było jedyną placówką, która nie prowadziła należycie inwentarza muzealnego, co potwierdzono podczas kontroli prowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki, a także Naczelną Izbę Kontroli. W pismach wysyłanych do władz wojewódzkich zwracano wówczas uwagę na zaniedbania w zakresie inwentaryzacji zbiorów, ich właściwej ewidencji, tudzież opracowania, a także

¹¹ Por. T. Czerwiński, *Ekspozycje wewnątrz w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu*, „Acta Scansenologica” 1990, t. 6, s. 72–73.

¹² Zob. Archiwum MWO: Sprawozdanie Muzeum Wsi Opolskiej za rok 1966, s. 8; Sprawozdanie Muzeum Wsi Opolskiej za rok 1967, s. 6; Sprawozdanie Muzeum Wsi Opolskiej za rok 1968, s. 7; Sprawozdanie Muzeum Wsi Opolskiej za rok 1969, s. 7.

¹³ Zob. Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: Protokół pokontrolny z dnia 16 V 1965 r., s. 3–4.

¹⁴ Zob. tamże, s. 4.

¹⁵ Zob. Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: Pismo Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu do Muzeum Wsi Opolskiej w sprawie prowadzenia ksiąg inwentarzowych z dnia 9 IV 1969 r., s. 1.

¹⁶ Zob. Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: Protokół z kontroli Muzeum Wsi Opolskiej, maj 1969 r. s. 2.

na nieprawidłowe zabezpieczenie i konserwację zbiorów w wielu muzeach w Polsce. Ostatecznie obowiązujące do dziś księgi inwentarzowe założono w MWO dopiero w 1973 r. Przedtem posługiwano się księgą, która zawierała spis zarówno muzealiów architektury, jak i ruchomych muzealiów etnograficznych, artystycznych, a także pomocy wystawienniczych. Wpisów do nowych ksiąg dokonano po wcześniejszym podziale zabytków na odpowiednie grupy. W księdze inwentarzowej muzealiów etnograficznych (składają się one m.in. na wyposażenie obiektów) numery inwentarzowe od 1 do 764 są zapisami obiektów pozyskanych w latach 1964–1972, które przepisano z poprzedniej księgi. Pracownicy merytoryczni miewali czasami kłopoty z prawidłowym kwalifikowaniem zabytków, jednak z dzisiejszej perspektywy niektóre z zarzutów stawianych im przez kontrolerów można uznać wręcz za kuriozalne. Podczas jednej z inspekcji krytykowano np. wprowadzanie do inwentarza muzealnego przedmiotów, które, zdaniem kontrolujących, nie nosiły znamion zabytków. Uwaga dotyczyła m.in. kupowanych w znacznej ilości „oleodruków, drobnego sprzętu gospodarstwa domowego”, które są „obiektami drugorzędnej wartości”¹⁷. Wydaje się, że niektóre osoby (zwłaszcza zatrudnione w administracji) odpowiedzialne za prawidłowe funkcjonowanie skansenu nie chciały przyjąć do wiadomości, że w muzeum na wolnym powietrzu po prostu gromadzone są „rzeczy pospolite”. Sądzę, że z takiego podejścia, eliminującego wiele obiektów, wynikała ograniczona liczba zgromadzonych wówczas przedmiotów. Niedostatki zabytków ruchomych zostały dostrzeżone przez prof. Romana Reinfussa. Podczas posiedzenia Rady Muzealnej MWO w 1969 r. słusznie zauważył on, że takie postępowanie „w efekcie może przynieść niedobór eksponatów potrzebnych do wyposażenia wnętrz poszczególnych obiektów”¹⁸.

Co się zaś tyczy sposobów prezentacji wnętrz skansenowskich, to najbardziej korzystne jest rzetelne i oparte na naukowych zasadach przedstawienie stanu wiejskiej kultury materialnej w różnych okresach historycznych oraz w rozmaitych przekrojach społecznych i majątkowych. W regionalnych muzeach skansenowskich można takie zróżnicowanie pokazać w sposób najbardziej optymalny¹⁹. Forma ekspozycji może być przy tym jak najbardziej wszechstronna i pełna, i jednocześnie atrakcyjna dla zwiedzających²⁰. Zgodnie z taką praktyką Stanisław Bronicz przewidywał wyposażenie wnętrz, zarówno mieszkalnych, jak i gospodarczych, w sprzęty charakterystyczne dla dwóch okresów historycznych. Pierwszy obejmował lata od około 1850 r. do 1890 r., drugi – od 1890 r.

¹⁷ Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: Pismo Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu do Muzeum Wsi Opolskiej w sprawie prowadzenia inwentarza zabytków, listopad 1974 r., s. 2.

¹⁸ Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: Protokół z posiedzenia Rady Muzeum z dnia 9 IV 1969 r., s. 2

¹⁹ Por. A. Zippelius, *Freilichtmuseen in Deutschland*, Hamburg 1982, s. 14.

²⁰ Zob. M. Brylak, dz. cyt., s. 74; *Deklaracja Walnego Zgromadzenia ICOM ...*, s. 16; *Muzea zagraniczne w sprawie muzeów na wolnym powietrzu*, „Biuletyn Informacyjny Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” 1957, nr 14, s. 60.

do czasu I wojny światowej²¹. Wiek wyposażenia miał być przy tym skorelowany z wiekiem budynku, w którym organizowano ekspozycję. Tym samym Bronicz przestrzegał zasady chronologicznej zgodności zabytku budownictwa z wyposażeniem jego wnętrza²². Przyjęcie powyższych założeń chronologicznych spowodowało przestrzeganie zasady odbudowania budynków w pierwotnym (najdawniejszym) stanie, z usunięciem wtórnych nawarstwień. Zasada rekonstrukcji budynków w jak najbardziej początkowym stanie wynikała z założeń zawartych w Deklaracji ICOM, w której jedynie w razie konieczności dopuszczano zastępowanie brakujących elementów „najlepiej elementami autentycznymi z tegoż środowiska kulturalnego, w razie ich braku – elementami jak najściślej zrekonstruowanymi przez rzemieślników”²³. Trzeba jednak zaznaczyć, że zasada ta nie była przez wszystkich akceptowana. Już w 1971 r., podczas posiedzenia Rady Muzealnej, prof. Reinfuss zastanawiał się, czy wszystkie budynki winny być „rekonstruowane wstecz”, a jeśli tak, to do jakiej granicy czasowej²⁴. Jednak w opolskim skansenie, podobnie jak w ekspozycjach większości polskich placówek tego typu, dominowały XIX-wieczne wnętrza z charakterystycznym układem i odpowiednim umeblowaniem. Taki stan rzeczy utrzymał się do końca lat 80. XX w.²⁵

Do czasu otwarcia Muzeum Wsi Opolskiej we wrześniu 1970 r. odbudowano 17 zabytków architektury, spośród których wyposażono trzy chałupy z subregionów oleskiego i opolskiego, tj. z Kamieńca, Karmonek Nowych i Budkovic²⁶. Pozostałe budynki, zarówno gospodarcze, jak i mieszkalne, nie zostały urządzone²⁷. Konieczne było zatem dalsze wyposażanie zagród z Oleskiego i Opolskiego, w związku z tym planowano „szeroko zakrojoną” penetrację terenu w celu pozyskania odpowiednich zabytków. Próbowano przy tym różnych metod. Jedną z nich były ogłaszane akcje, np. „Zbieramy zabytki regionu”. Niestety przedmioty pozyskiwane w ten sposób zwykle oceniano jako małowarto-

²¹ Zob. Archiwum MWO, Zbór pism i notatek z lat 1958–1971, sygn. 305, k. 13: S. Bronicz, Założenia dyskusyjne do zagadnienia funkcji planowanego Muzeum Budownictwa Ludowego, październik 1960 r.

²² Por. T. Seweryn, *Muzea czy rezerваты*, „Ochrona Zabytków” 1948, nr 3–4, s. 103.

²³ *Deklaracja Walnego Zgromadzenia ICOM...*, s. 17.

²⁴ Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: Protokół z posiedzenia Rady Muzealnej z dnia 24 III 1971 r., s. 4.

²⁵ D. Blin-Olbert, *Doświadczenia polskie w organizacji wnętrz skansenowskich*, „Acta Scansenologica” 1989, t. 5, s. 182; por. też: R. Tubaja, dz. cyt., s. 164; J. Czajkowski, *Wybrane zagadnienia metodologiczne dotyczące zarządzania ekspozycji skansenowskich*, „Acta Scansenologica” 1980, t. 1, s. 33–34.

²⁶ Zob. Archiwum MWO, sygn. akt 285: Scenariusz wyposażenia wnętrza. Chałupa z Kamieńca, 1969 r.; materiał nieuporządkowany: E. Kurek, Scenariusz wyposażenia wnętrza mieszkalnego z Budkovic p. Opole; materiał nieuporządkowany: Scenariusz wyposażenia zagrody z Karmonek Nowych.

²⁷ Zob. Archiwum MWO, sygn. 744: E. Próchnicka, Ekspozycja wnętrz w świetle badań i realiów kolekcjonerskich w Muzeum Wsi Opolskiej (komunikat), 1985 r., s. 2.

1. Izba zagrodnika z końca XIX w. – chałupa z Kamieńca, 1798 r. (fot. E. Oficjalska)

ściowe, powszechne, źle zachowane, wymagające sporych nakładów finansowych na konserwację²⁸. Pełniący na początku lat 70. XX w. obowiązki dyrektora Józef Kowalewski wspominał ponadto o trudnościach w gromadzeniu muzealiów ze względu na „podkupowanie niektórych zabytków przez ludzi podszywających się pod pracowników muzealnych”²⁹.

Choć w 1970 r. wyposażono wyłącznie chałupy, to scenariusze zawierały dane dotyczące urządzenia całych zagród chłopskich. Ograniczono się przy tym do wymienienia sprzętów, jakie winny znaleźć się w budynku, z krótkim tylko uzasadnieniem. Brak w nich natomiast analizy historyczno-etnograficznej uzasadniającej wybór takiej, a nie innej koncepcji. Sądę, że dziś odczuwamy brak tej interpretacji – ogląd tworzenia się ekspozycji wnętrz w tych odległych już latach byłby ciekawy i inspirujący. Warto tu zaznaczyć, że pod tym względem muzeum opolskie nie odbiegało od swego rodzaju normy, zaś pierwsze ekspozycje wnętrz w polskich skansenach urządzano bez ogólnych koncepcji etnograficznego zagospodarowania. Na początku poruszano się w tym zakresie intuicyjnie, starając się dostosować zasady postępowania do istniejących wa-

²⁸ Zob. Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: Sprawozdanie z realizacji planu pracy za rok 1970, s. 5.

²⁹ Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: Protokół z posiedzenia Rady Muzealnej z dnia 24 III 1971, s. 2.

runków terenowych, czasami estetyzując pojęcie „piękna ludowego”³⁰. W mojej opinii po części wynikało to z przyjęcia pewnych wyborów jako tak oczywistych, że niewymagających wyjaśnień i uzasadnienia³¹.

Po zakończeniu uroczystości związanych z otwarciem MWO kontynuowano zmusną odbudowę kolejnych budynków oraz urządzenie wnętrz mieszkalnych. W połowie lat 70. XX w. udostępniono chałupę bogatego chłopa (*gbura*) z Dąbrówki Dolnej, tzw. Wełnę³² (nazwa funkcjonująca w skansenie, wzięta od nazwiska właściciela; nazwisko zostało wyryte na belce stropowej). Chałupa z Wichrowa, tzw. *wachtyrka* (nazwa pochodzi od zajęcia jej właściciela, który był *wachtyrzem*, czyli wiejskim stróżem), była – jak wzmiankowano wcześniej – jedyną, która została wyposażona w oryginalne sprzęty.

Jak już nadmieniałam, pod względem chronologicznym wszystkie odtworzone wnętrza reprezentowały przyjęty przez S. Bronicza zakres czasowy, tj. drugą połowę XIX – początek XX w. Taka zasada przyjęta w muzeum opolskim była zgodna z ówczesnymi tendencjami panującymi w polskim muzealnictwie skansenowskim, a nastawionymi na przedstawianie odległej przeszłości i niewychodzenie z problematyką wystawienniczą poza okres I wojny światowej. Wnętrza z tego okresu są tak typowe, wręcz podręcznikowe, że można je opisać grupowo. Zgodnie z zasadą i tradycją budynki mieszkalne wyposażano w ludowe meble reprezentatywne dla danego okresu i konkretnej grupy społecznej. W każdej izbie budowano więc piec (*wielok*), po przekątnej stawiano stół z ławami i zydlami, na wprost pieca – łóżko, pod oknem skrzynię wianną, przy drzwiach do sieni kredens (*police*), a u powały mocowano półkę (*listwicę*). Ściany zdobiły oleodruki zawieszane „w świętych kątach”. Komory wyposażano w sprzęty gospodarstwa domowego, takie jak: niecki, maselnice, prasy do sera, skrzynie do przechowywania zboża, magle itp.

Pierwszą odbiegającą w pewnym stopniu od nurtu ekspozycji XIX-wiecznych była otwarta w 1983 r. chałupa z Antoniowa, znajdująca się w zagrodzie młyńskiej³³. Zamysłem etnografów było przedstawienie procesu przemian dokonujących się w umeblowaniu domów bogatych gospodarzy na początku XX w. Izbę czarną i komory wyposażono więc w sprzęty charakterystyczne dla śląskiego meblarstwa ludowego przełomu XIX i XX w., natomiast izba biała została zastawiona meblami miejskimi lub na nich wzorowanymi, obrazującymi coraz wyraźniejsze naśladownictwo wnętrz miejskich.

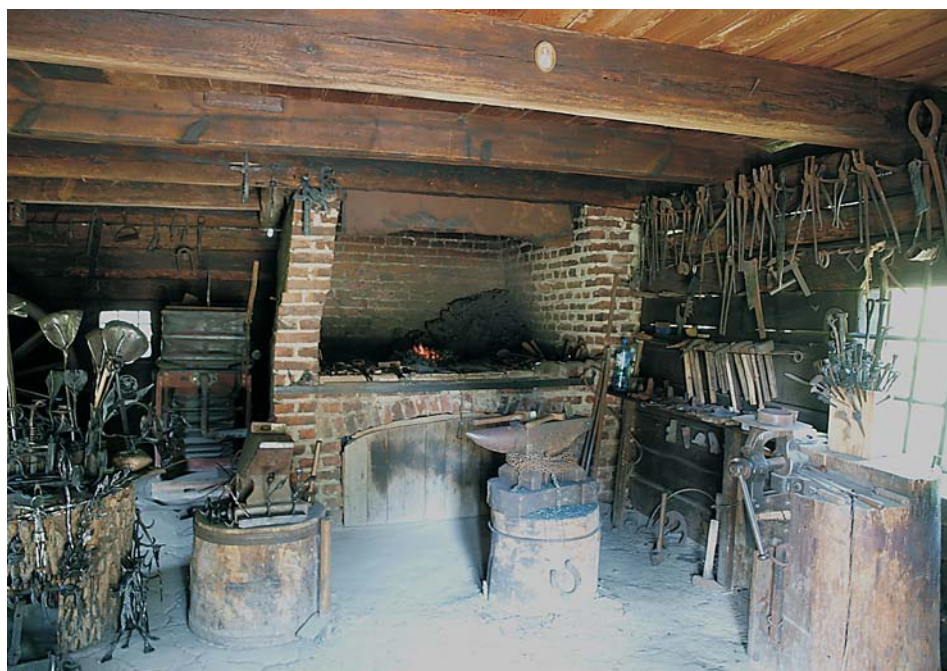
Wprawdzie chałupy wypełnione mnogością ciekawych mebli i sprzętów (częstokroć o zagadkowym dla zwiedzających przeznaczeniu i działaniu) były

³⁰ D. Blin-Olbert, dz. cyt., s. 174.

³¹ Ze wspomnień jednej z kustoszek wynikało, że „wykonanie wystawy bez scenariusza świadczy o wiedzy i znajomości rzeczy”.

³² Archiwum MWO, materiał nieuporządkowany: S. Bronicz, Scenariusz wyposażenia wnętrza z Dąbrówki Dolnej, b.d.

³³ W materiałach archiwalnych nie zachował się scenariusz wyposażenia wnętrza chałupy z Antoniowa.

2. Wnętrze kuźni z przełomu XIX i XX w. – budynek z Ziemiłowic, 1726 r. (fot. J. Gałęza)

bardzo interesujące, jednak z czasem zauważono, że wnętrza z końca XIX i początku XX w. męczą odbiorców powtarzającym się standardem³⁴. Dodatkowo, prezentując obraz zbyt typowy, ekspozycja była coraz częściej postrzegana jako monotonna, wręcz mało ciekawa. Co więcej – dorastały kolejne pokolenia widzów, dla których historia przedwojenna, a nawet powojenna, była tak samo odległa i nieznaną, jak dziewiętnastowieczna. W następstwie pojawiła się koncepcja odtwarzania wnętrz z lat międzywojennych i młodszych, którą determinowała chęć uatrakcyjnienia ekspozycji, wprowadzenia szerszego zakresu chronologicznego, umożliwiającego śledzenie przemian zachodzących od końca XIX w. Z tego powodu pod koniec lat 80. XX w. przystąpiono do realizacji wystaw prezentujących wyposażenie wnętrz charakterystycznych dla okresu po I wojnie światowej.

W 1988 r. w drewnianej chałupie z Radłowa zorganizowano ekspozycję prezentującą mieszkanie średnio zamożnego chłopca z okresu międzywojennego. Budynek o ciekawej historii przez długie lata pełnił funkcję wiejskiego przytułku i z tego powodu przez ludność miejscową został nazwany szpitalem. Przystępując do organizacji ekspozycji w Muzeum, nie odtworzono jednak przytułku, lecz dom z okresu międzywojennego. Z tego powodu do tej pory

³⁴ Por. J. Święch, R. Tubaja, *Ekspozycje wnętrz skansenowskich w Polsce na przełomie XX i XXI w.*, „Biuletyn Muzeów na Wolnym Powietrzu” 2002, nr 4, s. 35.

3. Kuchnia z okresu dwudziestolecia międzywojennego – chałupa z Radłowa, 1823 r. (fot. E. Oficjalaska)

wśród pracowników merytorycznych placówki żywa jest dyskusja na temat stosowności lub niestosowności takich poczynañ. Takie niezdecydowanie i niepewność znalazły wyraz w tym, że nie podjęto decyzji o otoczeniu posesji płotem – budynek ten *in situ* był przytułkiem, a więc nie był ogrodzony, natomiast w skansenie pełni rolę obiektu mieszkalnego. Z tego powodu w jednej z propozycji założono konieczność ogrodzenia chałupy od tyłu, front miał pozostać nieokolony. Według innej koncepcji proponowano otoczenie płotem całego budynku i założenie ogródka³⁵. W materiałach archiwalnych zachowały się trzy scenariusze wyposażenia tej chałupy. Pierwszy – autorstwa Euzebiusza Gila, datujący ekspozycję na koniec XIX w., drugi – Ewy Kurek, przewidywany na okres międzywojenny (ale z umeblowaniem charakterystycznym dla początku XX w.) oraz trzeci – Krystyny Wicher-Jesionowskiej (ówczesnej dyrektor), zakładający urządzenie ekspozycji prezentującej wnętrze z okresu po I wojnie światowej³⁶. Różnorodność chronologii zawarta w scenariuszach świadczy o ścieraniu się odmiennych koncepcji tworzenia ekspozycji – według dotych-

³⁵ Zob. Archiwum MWO, Teczka zbiorcza MWO-12/B (d. sygn. 871): E. Gil, Scenariusz wyposażenia chałupy z Radłowa, b.d., s. 4; (d. sygn. 645): J. Giżycka, Projekt ogródka kwiatowego – Radłów, 1980 r.

³⁶ Zob. Archiwum MWO, Teczka zbiorcza MWO-12/B (d. sygn. 871): K. Wicher-Jesionowska, Radłów – chałupa tzw. szpital – dom dla ubogich, 1989 r., s. 3.

czasowego zakresu chronologicznego i dojrzwania nowych idei, poszerzających tenże zakres. Zorganizowanie ekspozycji XX-wiecznej w XIX-wiecznej drewnianej chałupie budzi sprzeciw natury merytorycznej. Podstawą jest brak uzasadnienia funkcjonowania takiej wystawy w budynku drewnianym, w którym układ wnętrza z izbami i komorami nie odpowiadał układowi typowemu dla lat międzywojennych i powojennych XX w. Organizowanie ekspozycji prezentującej mieszkanie międzywojenne w takim wnętrzu można dziś oceniać w kategoriach osobliwej mistyfikacji rzeczywistości kulturowej.

Pod koniec lat 80. XX w. przystąpiono również do przygotowania obiektu, który służyłby za przykład szkoły wiejskiej, gdyż uznano, że obraz życia codziennego mieszkańców wsi opolskiej nie będzie kompletny bez wystawy prezentującej jedną z ważniejszych form organizacji życia społecznego. Ponieważ Muzeum nie posiadało oryginalnego budynku szkoły wiejskiej, do odgrywania roli placówki oświatowej wybrano chałupę ze Sternalic, która ze względu na swe rozmiary najbardziej odpowiadała takiemu przeznaczeniu. Zorganizowana w niej ekspozycja została podzielona na dwie powiązane ze sobą tematycznie części – jedna przedstawiała izbę lekcyjną, druga zaś – mieszkanie nauczyciela³⁷. Wystawę udostępnilo zwiedzającym w 1990 r. Jej zamysłem było przedstawienie polskiej szkoły mniejszościowej, przy czym datowano ją na początek XX w. Takie umiejscowienie szkoły w czasie, w którym nasiliła się germanizacja i obowiązywał zakaz używania języka polskiego w szkołach, nie było słuszne³⁸, lecz uczyniono to z rozmysłem. Jeszcze na etapie prac przygotowawczych uznano bowiem, że sceneria szkoły będzie najbardziej odpowiednia do realizacji nadrzędnego celu organizowanej ekspozycji, czyli do przedstawienia „świadectwa” polskości śląskiej ludności rodzimej. Ponieważ względy polityczne przeważały tu nad względami merytorycznymi, wkrótce uznano, że wystawa musi być zmodyfikowana i przekształcona. Aby oddać polski charakter szkoły, należałoby osadzić ją w realiach lat 20–30. XX w., kiedy to dzięki konwencji genewskiej z 1922 r. możliwe było zakładanie w Niemczech polskich szkół mniejszościowych, bądź cofnąć się do połowy XIX w., czyli do czasów, gdy w pruskich szkołach ludowych zezwalano na naukę w języku polskim (tzw. szkoła Bogedeina)³⁹. Ze względu na to, że przeprowadzenie tak dalekich zmian było niewykonalne, modyfikacja ekspozycji polegała jedynie na podzieleniu jej na dwie części – pierwszą z nich stanowiła komora obok

³⁷ Zob. Archiwum MWO, sygn. 995: E. Próchnicka, Scenariusz zagospodarowania chałupy ze Sternalic na izbę szkolną i mieszkanie nauczyciela wiejskiego, 1990 r. W dokumentacji archiwalnej znajdują się również dwa projekty autorstwa J. Gałęzy – oba zachowują podział budynku na dwie oddzielne części (każda z izbą i komorą). Pierwszy z nich proponował odtworzenie dwóch gospodarstw chałupniczych, natomiast drugi – gospodarstwa chałupniczego i szkoły wiejskiej z mieszkaniem nauczyciela (Archiwum MWO, Teczka zbiorcza, sygn. MWO-43/B/d.844/: Propozycja zagospodarowania wnętrza budynku mieszkalnego ze Sternalic 15, 1989 r., s. 4).

³⁸ Zob. Archiwum MWO, sygn. 1541: M. Górniak, Szkoła wiejska w rejencji opolskiej na przełomie XIX i XX w. Założenia wystawy, 2002, s. 2.

³⁹ Zob. tamże, s. 3.

4. Klasa szkoły wiejskiej z początku XX w. – chałupa ze Sternalic, 1859 r. (fot. J. Gałęza)

izby lekcyjnej, w której przedstawiono krótką historię szkolnictwa mniejszościowego, zaś w drugiej części urządzono klasę i mieszkanie nauczyciela wiejskiego z początku XX w., ale bez określenia charakteru narodowościowego ekspozycji.

Wspomniana wyżej praktyka odtwarzania budynków w pierwotnym (najdawniejszym) stanie i usuwanie wtórnych nawarstwień nastęrczały coraz poważniejszych problemów. W opolskim skansenie budynki odbudowywano głównie w latach 70. i na początku lat 80. XX w., czyli w okresie, gdy w rekonstruowaniu wnętrz dominowała koncepcja tworzenia ekspozycji XIX-wiecznych. Z biegiem lat coraz częściej odtwarzano jednak wnętrza z czasów nieodległych chronologicznie, aż w latach 90. XX w. postanowiono zrealizować wystawę przedstawiającą mieszkanie z lat 50. XX w. Ekspozycja miała prezentować wnętrza typowe dla wsi rolniczo-przemysłowej – przede wszystkim przemiany, jakie zaszły w ustawieniu mebli oraz wprowadzanie do wnętrz nowych elementów wyposażenia. Ważne było też podkreślenie faktu, że zmiany zachodziły w pierwszej kolejności w domostwach chłopów małopolskich – proces ten był charakterystyczny dla terenów Śląska i różnił go od pozostałych regionów Polski, gdzie przeobrażenia zachodziły najpierw w gospodarstwach zaможnych⁴⁰. Przedstawienie ekspozycji XX-wiecznej w budynku drewnianym

⁴⁰ Zob. Archiwum MWO, sygn. 1060, J. Bronowicka, Chałupa z Kozub. Scenariusz, 1994 r., s. 3.

z „nieodpowiednim” układem wnętrza miało również swe uzasadnienie dzięki dokonany odkryciom. Otóż wyniki badań terenowych przeprowadzonych na Opolszczyźnie potwierdziły, że w badanej okolicy jeszcze w latach 40. i 50. XX w. istniało kilka zamieszkałych drewnianych domów. Nie ma więc wątpliwości, że na kształt omawianej ekspozycji wpłynęły przede wszystkim przesłanki merytoryczne, a nie tylko chęć uatrakcyjnienia oferty wystawowej Muzeum czy względy sentymentalne.

Również w latach 90. XX w. uznano za konieczne sukcesywne odtwarzanie wnętrza budynków gospodarskich. Do tej pory pierwszeństwo miały w tym zakresie ekspozycje mieszkalne, dlatego takie obiekty gospodarskie, jak stodoły i chlewiki nie były zagospodarowane. Zwykle wykorzystywano je jako magazyny muzealiów, zwłaszcza narzędzi i sprzętów rolniczych. Wkrótce okazało się jednak, że choć jest wola urządzenia wnętrza tych obiektów, to nie ma dokąd przetransportować przechowywanych w nich muzealiów. Część z nich z konieczności przeniesiono pod dach magazynu drewna, co niestety nie było najlepszym rozwiązaniem.

W pierwszej kolejności odtworzono wnętrza stodoł stojących w trzech zagrodach – „Kamieniec”, „Budkowice” i „Wełna”. Ze względu na to, że zagrody te reprezentowały inne grupy socjalno-ekonomiczne, na wyposażenie każdej ze stodoł wybrano takie narzędzia i maszyny rolnicze, które pasowały do nich pod

5. Stodoła chałupnika z przełomu XIX i XX w. – budynek z Dąbrówki Dolnej, pierwsza połowa XIX w. (fot. E. Oficjalska)

względem różnorodności i zaawansowania technicznego⁴¹. Następnie zostały zagospodarowane chlewiki i obory zwane na Śląsku *chlywami świńskimi* i *chlywami krówskimi*⁴². Dzięki temu zabiegowi część z odtworzonych wnętrz można było wreszcie traktować w szerszym kontekście – wnętrzem były nie tylko pomieszczenia, lecz stała się nim cała zagroda, tj. wszystkie budynki i ich otoczenie z małą architekturą włącznie.

Na przełomie XX i XXI w. w Muzeum podjęto decyzję o udostępnieniu zwiedzającym budynków mieszkalnych, które od lat pozostawały nieurządzone⁴³. W tym samym czasie zaczęto też stopniowo odchodzić od koncepcji odtworzenia wnętrz XIX-wiecznych, gdyż ich rekonstrukcja stawała się coraz trudniejsza i w wielu wypadkach wręcz niewykonalna⁴⁴. W 2002 r. odtworzono sklep i karczmę śląską z lat 30. XX w.⁴⁵ Wystawy urządzone w chałupie z Karmonek Nowych, która według przekazów ustnych była niegdyś wiejską gospodą. W większej ze znajdujących się w niej izb zorganizowano karczmę, zaś w mniejszej – sklep. Nie było to zatem odtworzenie autentycznie istniejącego w przeszłości sklepu czy karczmy. Budynek został potraktowany jako swego rodzaju gabłota, w której „zamknięto” dwa „eksponaty” – dawną karczmę i sklep. Tak więc poszerzając ofertę prezentowanych w Muzeum wnętrz budynków użyteczności publicznej, które były powszechne na wsi śląskiej, uzupełniono jednocześnie w sposób logiczny i spójny ekspozycję zagrodową.

Wcześniej, bo w latach 70. XX w., dokonano rekonstrukcji innej „placówki użyteczności publicznej” i wyposażono jej wnętrza. Chodzi tu o kościół z Gręboszowa. Stojący – niczym pośrodku wsi – w centralnej części Muzeum kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej jest najstarszym zabytkiem architektonicznym skansenu, gdyż pochodzi z 1613 r. Przeniesienie tego obiektu do Muzeum wraz z jedynym oryginalnym elementem jego wyposażenia, czyli z amboną zdobioną misternym ornamentem okuciowym, było podyktowane koniecznością⁴⁶, ponieważ zniszczenia substancji zabytkowej sięgały tu już 60–70%. Oprócz wspomnianej już ambony do końca lat 90. XX w. wnętrza kościoła wypełniały: ołtarz z 1632 r. z wizerunkiem jego patronki, przeniesiony z nieist-

⁴¹ Zob. Archiwum MWO, sygn. 1073: E. Oficjalska, Koncepcja zagospodarowania stodół na terenie MWO, 1995 r.

⁴² Zob. Archiwum MWO, sygn. 1130: I. Mazur, Spichlerz z Murowa, 1966; sygn. 1131: tejeże, Chlewiki z Jagiennej i Dąbrówki Dolnej, 1996 r.; sygn. 1132, tejeże, Spichlerz z Ligoty Górnej, 1996 r.

⁴³ Do połowy lat 80. XX w. w Muzeum zagospodarowano większość odbudowanych wówczas chałup. Wyposażono też wnętrza kilku z nielicznych budynków niepełniących funkcji mieszkalnych. Wśród nich znalazły się kościół z Gręboszowa i kapliczka z Kotlarni oraz takie obiekty przemysłowe, jak: kuźnia z Ziemiłowic, wiatraki i młyn wodny z Siołkowic Starych.

⁴⁴ Zob. T. Czerwiński, dz. cyt., s. 80.

⁴⁵ Zob. Archiwum MWO, sygn. 1335: I. Mazur, Sklep wiejski, 1999 r.; sygn. 1336: E. Oficjalska, Karczma śląska, 1999 r.

⁴⁶ Pracownicy MWO starali się o pozyskanie kościoła z Zawady Książęcej (Raciborskie), jednak wojewódzki konserwator zabytków nie wyraził zgody na translokację tego obiektu do MWO.

6. Nawa i prezbiterium (fragment) – kościół z Gręboszowa z początku XVI w. (fot. E. Oficjańska)

niejącego już kościoła w Opolu-Groszowicach, epitafia oraz ławki i stalle – w nawie, a także polichromowane szafy na paramenty – w zakrystii. Wzięte w depozyt z ewangelickiej kaplicy cmentarnej z Ligoty Górnej koło Kluczborka epitafia chłopskie – jedno z najcenniejszych zabytków eksponowanych w MWO – zostały wykonane w okresie od XVIII do XIX w. na zamówienie rodziców zmarłych dzieci. Zrobiono je z drewna, które następnie pokryto polichromią. Zdobią je wyciągnięte w górę drewniane dłonie służące do zawieszania wianków. O wartości epitafiów decydują nie tylko ich walory historyczne, ale także ogromny ładunek emocjonalny, który płynie od zapisanych na nich tekstów modlitw⁴⁷. Pod koniec lat 90. XX w. dokonano modernizacji wyposażenia świątyni. Ołtarz w zgodzie z tradycyjnym ustawieniem odsunięto od ściany prezbiterium, wykonano kopię *antepedium* i chrzcielnicę, a także kopię balasek oddzielających prezbiterium od nawy. Ponadto na ścianach zawieszono obrazy olejne i oleodruki, w prezbiterium zaś ustawiono łożę kolatorską. Dopełnieniem ekspozycji stały się obrazy przedstawiające stacje drogi krzyżowej z 1846 r., które wzięto w depozyt z drewnianego kościoła franciszkanów z Borek Wielkich w powiecie oleskim.

⁴⁷ Więcej o epitafiach eksponowanych w MWO: K. Lach, *Na ostatnim pamiontku... Dawne epitafia z Górnego Śląska*, „Annales Silesiae” 1996, t. 26, s. 27-41.

7. Warsztat krawca cechowego z lat 30. XX w. – chałupa z Kup, 1844 r. (fot. E. Oficjalaska)

W 2006 r. w chałupie z Kup (subregion opolski) otworzono dom wiejskiego krawca cechowego z lat 30. XX w.⁴⁸ Ekspozycja składa się z części mieszkalnej i warsztatowej. Ze względu na układ wnętrz i zrekonstruowane wcześniej archaiczne piece (*wieloki*), po raz kolejny należało pójść na pewne ustępstwa. Zburzono *wielok* w izbie białej, a na jego miejscu postawiono pokojowy piec kafłowy, dzięki czemu pomieszczenie zyskało wygląd pomieszczenia gościnnego. Na jego wyposażenie składa się komplet mebli z lat 30. XX w., typowych dla tego okresu, o ciekawej historii. Zostały zakupione za pieniądze zarobione przez ojca rodziny „na saksach” w Zagłębiu Rhury i długo stanowiły przedmiot dumy całej rodziny, dodając jej splendoru. W czasie działań wojennych w okresie II wojny światowej do domu zawitali rosyjscy żołnierze. Jeden z przybyłych wraz z nimi oficerów położył mokrą czapkę na blacie kredensu, lecz nikt z domowników nie odważył się zwrócić mu uwagi, chociaż wszyscy wiedzieli, że czapka uszkodzi delikatny lakier. Ślad po owej czapce stanowi swoistą pamiątkę tego zdarzenia i jest jedyną plamą na nieskazitelnych meblach.

Drugą część chałupy z Kup zajmuje pracownia krawca cechowego. Warsztat urządzonej w tej chałupie poszerzył skromną ekspozycję rzemieślniczą. Wszystkie odtworzone do tej pory warsztaty stanowią integralną część wyposażenia

⁴⁸ Zob. Archiwum MWO, sygn. 1433: E. Oficjalaska, Dom wiejskiego krawca cechowego. Scenariusz wystawy stałej, 2001 r.

budynków mieszkalnych. Oddzielny jest w pewnym sensie warsztat kołodziej-ski (dawniej gonciarski), który znajduje się w budynku z Karmonek Nowych. Urządzono go w pomieszczeniu z osobnym wejściem od strony zagrody. W latach 90. XX w., ze względu na tradycje wikliniarskie na Śląsku Opolskim, w chałupie z Budkowic urządzono warsztat koszykarski. Ekspozycja ta świadczy o próbie maksymalnego dostosowania się do warunków lokalowych, jakimi dysponuje muzeum. Na warsztat została tu przeznaczona jedna komora (skład-zik koszyków) i część sieni (miejsce pracy). Następny w kolejności jest warsztat szewski urządzony w chałupie, w której odtworzono również dom Kresowian z okresu powojennego.

Ekspozycja przedstawiająca domostwo Kresowian powstała w 2008 r. Poświęcono ją repatriantom ze Wschodu, którzy w wyniku akcji zasiedlania tzw. ziem odzyskanych zamieszkali na Śląsku, wnosząc wiele nowych wartości materialnych, duchowych i przestrzennych do dziedzictwa kulturowego tego regionu. Doceniając ten fakt MWO – chociaż z założenia zajmuje się prezentowaniem śląskiej kultury rodzimej – w pierwszych latach XXI w. podjęło decyzję o włączeniu akcentu kresowego do swojej oferty wystawowej. Ekspozycja powstała w jednym z najstarszych budynków znajdujących się w skansenie, czyli w pochodzącej ze Starego Lasu (subregion nyski) XVIII-wiecznej chałupie ryglowo-zrębowej. Wybór padł właśnie na nią, gdyż była to jedyna niezagospo-

8. Sypialnia Kresowian z lat 40. XX w. – chałupa ze Starego Lasu, koniec XVIII w. (fot. J. Gałęza)

darowana chata w skansenie. Wcześniej planowano zrekonstruować w niej gospodarstwo dolnośląskie, którego do tej pory w Muzeum jeszcze nie było. Organizację ekspozycji Kresowian poprzedziły badania terenowe, prowadzone głównie w Starym Lesie i jego okolicach. Zebrane informacje wpłynęły na wybór koncepcji, a także okazały się pomocne w pozyskaniu części zabytków⁴⁹. Zamierzeniem autora wystawy było ukazanie poprzez wystrój wnętrz poczucia tymczasowości i niepewności, które towarzyszyło rodzinie przybyłej na Śląsk Opolski z okolic Tarnopola. Wyposażenie chałupy stanowi więc zestaw mebli i sprzętów zarówno „poniemieckich”, jak i przywiezionych z Kresów Wschodnich (część z nich przekazała skansenowi babcia autorki wystawy). W 2010 r. ekspozycję poszerzono, organizując w stodole budynku wystawę fotogramów autorstwa Stanisława Bobera, które dokumentowały trudy „wędrówki” ludności polskiej z Kresów na Zachód. Ekspozycja została nagrodzona w konkursie „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2010”

Osobna – w pewnym sensie – jest wystawa „Dryle, plajdry, dreśmashiny” (czyli siewniki, wialnie i młocarnie). Nie jest ona, jak opisane wyżej, ekspozycją odtwarzającą określone wnętrza – wystawa przedstawia krótką historię mechanizacji rolnictwa śląskiego. Maszyny i narzędzia prezentowane na tej wystawie to zaledwie ułamek produkcji przemysłu maszynowego z czasów rozkwitu techniki rolniczej, tj. z okresu od połowy XIX w. do lat 40. XX w. Wystawę podzielono na sektory, w których znalazły się urządzenia używane podczas kolejnych etapów prac polowych – od zasiewu aż po zbiory. Wśród nich niewielką grupę stanowią urządzenia wykorzystywane w przetwórstwie roślin. Ekspozycja prezentuje narzędzia do uprawy roli (pługi), maszyny do siewu i sadzenia (siewniki), a także maszyny żniwne (kosiarki, żniwiarki), omłotowe (młocarnie) oraz takie, które służyły do czyszczenia i gatunkowania ziarna (wialnie), do sprzętu roślin okopowych (dołowniki, „kartoflarki”). Ponadto można tu obejrzeć urządzenia używane do napędu maszyn rolniczych (kieraty i silniki). W 2006 r. wystawa została wyróżniona w konkursie „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2005”.

Muzeum Wsi Opolskiej jest skansenem o zamkniętym programie ekspozycyjnym. Wprawdzie jeszcze nie odbudowano wszystkich planowanych w projekcie budynków, lecz trwają starania o sfinalizowanie prac budowlanych. W najbliższych latach odtworzone zostanie wnętrze chałupy dolnośląskiej w stojącym już budynku ze Starego Lasu (nr 65) oraz będzie rekonstruowana zagroda rybaczka z subregionu raciborskiego. Organizacja tych ekspozycji powinna zakończyć trwający od 40 lat proces odtwarzania wnętrz skansenowskich.

Osobną sprawą, często poruszaną w trakcie dyskusji na temat wyposażenia wnętrza, jest kwestia tzw. ożywiania ekspozycji. Odkąd udostępniono zwiedzającym pierwsze muzea skansenowskie nurtującym problemem jest sprawa uatrakcyjnienia ekspozycji i uczynienia jej mniej statyczną, aby nie stała się ona

⁴⁹ Zob. Archiwum MWO, sygn. 1770 i 1848: M. Górniak, Kresowianie na Opolszczyźnie 1945–1947, 2006–2007.

– *nomen omen* – „jak z drewna”⁵⁰. Owo ożywianie ekspozycji skansenowskich od lat budzi wśród specjalistów wiele sprzecznych emocji. Z jednej strony bowiem dostrzega się potrzebę wykorzystania warunków, jakimi dysponuje muzeum pod gołym niebem (w przeciwieństwie do ograniczonych pod tym względem tradycyjnych muzeów gablotowych), z drugiej zaś – sam termin „ożywianie” zakłada poniekąd przywracanie do życia czegoś, co jest martwe, a z tym nie zgadza się wielu muzealników. Przy rozwiązywaniu tego problemu należy się jednak liczyć ze zwiedzającymi, którzy potrafią sami wyrazić swe oczekiwania, gdyż zbyt często są zdeprymowani nastrojem powagi panującym w muzeum, a także bywają zmęczeni po obejrzeniu wielu wystaw. Z tego właśnie powodu stworzenie ekspozycji „ożywionej” staje się ambicją wielu pracowników muzeów i parków etnograficznych.

W muzealnictwie skansenowskim działania ożywiające polegają przede wszystkim na mistyfikacji, czyli stwarzaniu pozorów życia, bądź na inscenizacji polegającej na organizowaniu pokazów prezentujących różne dziedziny życia na wsi, a także na imitacji, która w tym wypadku jest naśladowaniem pełnego cyklu czynności rolniczych, gospodarskich czy rzemieślniczych⁵¹. W MWO stosuje się dwa pierwsze z wymienionych zabiegów. Imitacja cyklu prac rolniczych – od siewu bądź zasadzenia aż do zbioru plonów – nie jest tu możliwa z powodu braku pól uprawnych. Jedynie przydomowe ogródki w bardzo ograniczonym zakresie zapewniają warunki do pokazania zwiedzającym, jak dawniej mogły wyglądać wiejskie uprawy rolne. Celem podejmowanych w skansenie działań mistyfikacyjnych jest wywołanie u zwiedzających podczas oglądania wystaw złudzenia, że dane miejsce przed chwilą opuścili jego mieszkańcy bądź użytkownicy. Należy jednak unikać działań, które mogą stwarzać jedynie pozory autentyczności i tym samym ograniczać możliwości poznawcze widzów. Nieład czy wręcz brud bądź niezasłane łóżko z pogniecioną pościelą mogą dać w pierwszej chwili złudzenie toczącego się życia i pokazać obraz pewnej sytuacji. Jednak „nieład w niedzielę, pościel jednakowo wymięta od rana do wieczora, dzień po dniu fałszuje przeszłość, nie przenosi jej w teraźniejszość”⁵². Z tego właśnie powodu w opolskim skansenie zdecydowano się na wprowadzenie zabiegów mistyfikujących jedynie wybrane zajęcia domowe i obrzędy. Mowa tu o wypieku chleba, szyciu, prasowaniu i maglowaniu bielizny, wyrobie serów itp. Wymienione zajęcia są przedstawiane w sposób, który przypomina uchwycenie fragmentu życia w kadrze podczas sesji fotograficznej. Ów kadr nie jest w stanie przedstawić całej czynności, lecz tylko jej mały fragment – chleb wyłożony do wystygnięcia po zakończeniu wypieku, bieliznę suszącą się na

⁵⁰ Kwestię „ożywienia skansenów” w sposób sumujący dotychczasowe doświadczenia muzealników poruszano podczas konferencji skansenowskiej odbytej w 1978 r. w Sanoku. Zob. *Międzynarodowa Konferencja Skansenowska. Sanok 27–30 maj 1978. Referaty*, red. F. Midura i in., Sanok 1978.

⁵¹ M. Kurzątkowski, *Skansen ożywiony – imitacja, inscenizacja czy mistyfikacja*, [w:] *Międzynarodowa Konferencja Skansenowska. Sanok 27–30 maj 1978. Referaty*, red. F. Midura i in., Sanok 1978, s. 74–75.

⁵² Zob. M. Fryza, *Świat muzeum – świat filmu. Różne sposoby przedstawiania rzeczywistości*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2002, nr 4, s. 19–20.

9. „Wyplatanie koszy” – chałupa z Budkovic, 1812 r. (fot. J. Gałęza)

drażu, tkaninę owiniętą wokół wałka magła. Taka prezentacja jest próbą stworzenia pewnej relacji, jaka powinna się nawiązać między dzisiejszym obserwatorem a dawnym wydarzeniem, faktem lub rzeczą⁵³. W podobnej formie projektowane są też ekspozycje prezentujące niektóre zwyczaje i obrzędy doroczne. Przedstawienie ich w statycznej formie – bez ruchu i zmienności towarzyszących uroczystościom – z oczywistych powodów stanowi ogromny problem. Prezentacja ogranicza się zatem do jednego, materialnego aspektu ceremonii

Autentyzm wsi w skansenie zwykle jest utożsamiany z ruchem. Aby nie ograniczać się całkowicie do statycznej prezentacji, w MWO przygotowuje się pokazy organizowane w czasie imprez folklorystycznych lub lekcji muzealnych. W trakcie imprez plenerowych w ten sposób przedstawia się m.in. pieczenie chleba, wyrób masła, kiszenie kapusty, pracę rzemieślników, natomiast w czasie lekcji muzealnych – zdobienie jajek, wykonywanie ozdób choinkowych czy pozyskiwanie miodu. Pokazy rzemiosł i zajęć gospodarczych są szczególnie ciekawe, jeśli zwiedzający ma możliwość wzięcia w nich udziału, tj. może utkać kilka wątków na krośnie, młócić cepem, utoczyć garnek na kole garncarskim itp. Czynny udział widzów w takich prezentacjach jest odbierany przez nich jako coś bardziej interesującego niż jedynie bierne przyglądanie się.

⁵³ Zob. W. Michera, *Tajemnica butów, czyli pochwała muzeum*, „Śląskie Prace Etnograficzne” 1993, t. 2, s. 20.

Ciekawym przedsięwzięciem, zmierzającym do uatrakcyjnienia ekspozycji muzealnej, okazały się realizacje spektakli teatralnych dwóch opolskich teatrów – Teatru Eko-Studio oraz Teatru Lalki i Aktora. W widowiskach teatralnych skansen bywa traktowany jako doskonały sztafaż dla spektaklu osadzonego w scenerii w dawnej wsi. Budynki i przedmioty muzealne otrzymują w tym przypadku status rekwizytów, a ekspozycja muzealna oddana na potrzeby przedstawienia zostaje podporządkowana odmiennej formule budowania obrazu⁵⁴.

W działaniach ożywiających wystawy może też mieć znaczenie – wydawałoby się mała ważna – sprawa ubiorów przewodników i opiekunów ekspozycji. Wśród pracowników opolskiego skansenu budzi ona wiele wątpliwości. Przede wszystkim sprawia trudność odpowiedź na pytanie: Czy powinni być oni osobami „oderwanymi od wystaw”, ograniczającymi się wyłącznie do informowania, czy też ubrani w stroje ludowe winni „wtopić się” w ekspozycję, stanowiąc niejako jeden z jej elementów? Być może w ten sposób zwiedzający mieliby wrażenie, że wita ich gospodarz lub gospodyni, a nie „tylko” pracownik Muzeum.

Prześledzenie historii tworzenia ekspozycji skansenowskiej daje możliwość zapoznania się z jej rozwojem i przemianami towarzyszącymi temu procesowi. Współczesnego muzealnika cechuje inne podejście do tworzenia ekspozycji i kolekcji niż jego poprzedników, którzy skupiali się przede wszystkim na gromadzeniu obiektów ilustrujących życie rodziny chłopskiej. Wcześniej przedstawiano na pokazywaniu wsi złożonej niemal wyłącznie z zagród otoczonych polami i pastwiskami, które stanowiły „integralną strukturę funkcjonalną jednostki osadniczej”⁵⁵. Współcześnie muzealnik powinien tworzyć nowy model ekspozycji, może też stosować wszelkie nowinki naukowe i techniczne, jednocześnie nie powinien rezygnować z dorobku poprzedników i z ponadczasowej idei muzealnictwa. Najtrudniejsze w przedsięwzięciach muzealnych jest przekazanie informacji w formie i treści możliwie oryginalnej, nieskażonej współczesnymi poglądami na temat czasów, o których przyszło im opowiadać. Dlatego praca muzealnika – wbrew pozorom – nie jest nudna, aby zachować przeszłość, musi się on bowiem zmagać z materią, a może jeszcze bardziej – z terażniejszością. Podejmując wszelkie działania, należy mieć przy tym świadomość, że nie można przenieść przeszłości dosłownie, wiernie i bezbłędnie, ponieważ ekspozycja muzealna zawsze będzie obciążona interpretacją, stanem wiedzy, rozwojem technicznych środków przekazu, a nawet sezonowymi modami czy ograniczeniami finansowymi. Dlatego muzealnik wciąż staje przed wyborem tego, co należy zachować z rzeczywistości i jakie jej ślady utrwalić. Przy czym sam wybór – co zatrzymać, a co odrzucić – nabiera charakteru kulturowego.

⁵⁴ Por. M. Fryza, dz. cyt., s. 17–20.

⁵⁵ M. Kurzątkowski, dz. cyt., s. 79.

Ewa GRODEK

Formy popularyzacji kultury ludowej w Muzeum Wsi Opolskiej w latach 1970–2010

Wprowadzenie

Muzeum Wsi Opolskiej (dalej: MWO) powołano do życia w 1961 r., jednak pierwsze próby popularyzacji zgromadzonych w nim zabytków przypadają na lata 70. XX w., kiedy to zostało ono oficjalnie udostępnione zwiedzającym. Przez blisko 10 lat od chwili założenia trwały prace związane z przygotowaniem tej placówki do wypełniania funkcji typowych dla muzeum na wolnym powietrzu. Zakres i charakter podejmowanych przedsięwzięć był niezwykle rozległy. Początkowo skupiono się na odpowiednim przygotowaniu terenu, następnie utworzono ekspozycje architektoniczne, a tuż przed udostępnieniem skansenu zwiedzającym przygotowano również skromną wówczas ekspozycję wewnątrz. Po uroczystym otwarciu placówki kontynuowano jej budowę – rekonstruowano planowane obiekty i wyposażano istniejące już budynki. Proces urządzania kolejnych ekspozycji stałych nie zakończył się do tej pory – do odbudowy i zagospodarowania przewidziana jest jeszcze jedna zagroda z regionu raciborskiego.

W zasięgu działań popularyzatorskich Muzeum Wsi Opolskiej znajduje się również organizacja imprez plenerowych (w opolskim muzeum organizowany jest „Jarmark Wielkanocny” – jedna z najstarszych imprez skansenowskich w Polsce), a także konkursy, lekcje i warsztaty muzealne.

Ekspozycja stała

We wrześniu 1970 r. w Opolu odbyła się Ogólnopolska Konferencja Muzeów i Parków Etnograficznych zorganizowana z okazji 20-lecia powołania woje-

wództwa opolskiego oraz z okazji 25-lecia powrotu ziem zachodnich i północnych do Macierzy¹. Jej uczestnicy wygłosili liczne referaty na temat metod i zasad projektowania muzeów typu skansenowskiego, a następnie jako pierwsi zwiedzili opolski skansen, mimo że termin pełnego udostępnienia MWO zwiedzającym był wyznaczony dopiero na 1 maja 1971 r.

Podczas tej konferencji szczególne zainteresowanie wzbudził komunikat wygłoszony przez Jerzego Gurawskiego – znanego polskiego projektanta przestrzeni i architekta, autora „Projektu ogólnego zagospodarowania terenu skansenu [opolskiego]” – na temat metod zakładania parków etnograficznych na podstawie opracowań projektowych Muzeum Wsi Opolskiej. Gurawski w swoim wystąpieniu zwrócił uwagę na istotne dla przygotowującego się do otwarcia opolskiego skansenu kwestie dotyczące osób zwiedzających muzea tego typu, które wiążą się z podziałem zwiedzających na widzów indywidualnych i grupowych, a także z podziałem dokonany na podstawie różnorodności zainteresowania widza ekspozycją. Kryterium to pozwala wyróżnić wśród zwiedzających naukowców prowadzących prace badawcze, osoby zainteresowane tematem kultury ludowej oraz ludzi stykających się po raz pierwszy z tego typu obiektem, którzy szukają odpoczynku oraz atrakcji i z tego powodu stanowią najliczniejszą grupę². Ważnym punktem wystąpienia Gurawskiego była też relacja z jego studiów prowadzonych nad ruchem zwiedzających. W następstwie długotrwałych obserwacji doszedł on do wniosku, że dla każdej z wymienionych wcześniej kategorii zwiedzających należy ustalić odrębne trasy i zakres zwiedzania, które mieściłyby się w ściśle określonych ramach czasowych. Miałoby to olbrzymie znaczenie, zwłaszcza dla osiągnięcia celów dydaktycznych³.

Uwagi i spostrzeżenia poczynione przez Gurawskiego sprawiły, że od samego początku w MWO był prowadzony zeszyt frekwencji⁴, w którym odnotowywano takie informacje, jak liczba zwiedzających (z podziałem na widzów indywidualnych i grupowych), liczba gości zagranicznych, a nawet warunki pogodowe. Według danych przechowywanych w muzealnym archiwum w pierwszym roku otwarcia skansenu odwiedziło ponad 15 tys. zwiedzających, ostatnio zaś ekspozycję odwiedza rocznie średnio 50 tys. osób.

¹ J. Gałęza, *30-lecie udostępnienia do zwiedzania Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2001, nr 3, s. 10.

² J. Gurawski, *Komunikat naukowy*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Muzeów i Parków Etnograficznych. Referaty i komunikaty. Opole 22–24 września 1970 r.*, oprac. i red. J. Klimczyk, Opole 1970, s. 10.

³ Tamże, s. 11. Warto w tym miejscu nadmienić, że dopiero w 2008 r., czyli po 37 latach od udostępnienia Muzeum zwiedzającym, nieznacznie zmienił się kierunek zwiedzania skansenu wyznaczony przez Jerzego Gurawskiego. Zmiana ta była podyktowana przeniesieniem głównego wejścia. Poprzednio do skansenu wchodziło się przez zabytkową bramę z Brzeziniek, obecnie zaś wejście to znajduje się w nowo wybudowanym budynku administracyjno-recepcyjnym.

⁴ Szczegółowe zestawienie frekwencji znajduje się w Aneksie zamieszczonym na końcu niniejszego opracowania.

Wystawy czasowe

Każdego roku w Muzeum realizowanych jest od 3 do 9 wystaw czasowych, głównie o charakterze etnograficznym, które wzbogacają i uzupełniają treści historyczno-etnograficzne przekazywane w trakcie zwiedzania stałej ekspozycji muzealnej⁵. Wystawy te są prezentowane przede wszystkim w specjalnie w tym celu przygotowanych zabytkowych spichlerzach z Grudni Małej oraz z Głogówka. Do realizowanych na terenie Muzeum wystaw zaliczyć można wystawy własne (autorskie, opracowane i wykonane przez pracowników merytorycznych, pokonkursowe będące pochodną realizowanych w muzeum konkursów), a także wystawy wypożyczane w całości z innych placówek muzealnych i od prywatnych kolekcjonerów.

Pierwszymi zrealizowanymi w historii skansenu wystawami były: wystawa pt. „Sztuka ludowa na Opolszczyźnie” oraz wystawa fotograficzna pt. „Piękno ludowej architektury” – obie udostępniono zwiedzającym w 1970 r. Od początku istnienia placówki zrealizowano ponad 200 wystaw czasowych⁶. Niektóre z nich w ostatnich latach uzyskały nagrody i wyróżnienia w ogólnopolskim konkursie „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla” organizowanym przez

1. Wystawa czasowa pn. „Ceramika ludowa”, 1978 r. (fot. arch. MWO)

⁵ J. Gałęza, dz. cyt., s. 12.

⁶ Archiwum Muzeum Wsi Opolskiej (dalej: Archiwum MWO), sygn. 847, 848, 849, 851, 912: Wystawy.

2. Wystawa pt. „Drzwi wiejskie”, 1999 r.
(fot. E. Wijas-Grocholska)

ministra kultury i dziedzictwa narodowego. Celem tego konkursu jest wyróżnienie najwybitniejszych osiągnięć z zakresu wszystkich dziedzin działalności muzealnej. Wśród nagrodzonych i wyróżnionych w tym konkursie wystaw zorganizowanych przez MWO należy wymienić: „Drzwi wiejskie” (1999 r.), „Polecam szanownej publiczności... Reklama w sklepach wiejskich rejencji opolskiej” (2004 r.) „Dryle, plajdry, dreśmasziny. Mechanizacja rolnictwa na wsi śląskiej” (2005 r.), „Cegielnie na Śląsku Opolskim” (2006 r.), „Dachy wsi opolskiej” (2008 r.), „Obrazek dla każdego. Fabryczne obrazy w domach śląskich w latach 1880–1940” (2009 r.) oraz „Kresowianie na Opolszczyźnie 1945–1947” (2010 r.). Obecnie trwają przygotowania dokumentacji do kolejnych przedsięwzięć muzealnych, z którymi Muzeum ma zamiar stanąć do konkursu „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2011”.

Zwykle na potrzeby organizowanych wystaw Muzeum przygotowuje folde-

ry, w których zamieszcza podstawowe informacje o prezentowanych obiektach. Ponadto w przypadku wybranych ekspozycji wydawane są ilustrowane katalogi zawierające komentarze i odpowiedni opis historyczno-etnograficzny.

Imprezy plenerowe

W ekspozycji muzealnej bez względu na jej wartość merytoryczną nie można w sposób wyczerpujący przekazać zwiedzającym informacji o złożoności życia mieszkańców dawnej wsi, m.in. o obrzędach czy tradycjach związanych z cyklem świąt dorocznych i rodzinnych. Ze względu na szybko postępujące zmiany cywilizacyjne pojawiła się potrzeba odtwarzania w Muzeum dawnych zwyczajów. Pielęgnowanie pamięci o nich połączone z ich upowszechnianiem wśród odwiedzających skansen gości stało się bardzo ważnym zadaniem tej placówki.

Świetną okazją do prezentowania regionalnej twórczości artystycznej okazały się organizowane w plenerze przez Muzeum dodatkowe przedsięwzięcia, których celem było nie tylko urozmaicenie rutynowego zwiedzania muzealnej ekspozycji, lecz także zapoznanie zwiedzających z tradycyjnymi formami rodzimej twórczości i obrzędowości. Czynnikiem sprzyjającym realizacji tego pomysłu była stosunkowo duża aktywność wielu grup obrzędowych i zespołów fol-

3. Impreza folklorystyczna pn. „Żniwniok opolski”, 1985 r. (fot. arch MWO)

klorystycznych, które ze względu na prezentowany repertuar i poziom występów, nie wychodziły ze swą działalnością poza własne środowisko⁷.

Pierwsza impreza plenerowa zorganizowana przez MWO nosiła nazwę „Kiermasz Twórców Ludowych” i odbyła się już w 1973 r. Główną atrakcją tego kiermaszu była inscenizacja śląskiego wesela według scenariusza Zofii Czech, lokalnej poetki ludowej, przygotowana pod jej kierunkiem przez zespół folklorystyczny z Zawadzkiego⁸. Ponieważ przedsięwzięcie to wypadło pozytywnie i zostało przychylnie przyjęte przez zwiedzających, podjęto decyzję o wpisaniu na stałe tego typu imprez do oferty proponowanej przez Muzeum. Jeszcze w tym samym roku, nawiązując do programu „Kultura ludowa – dobrem narodu” wdrażanego przez Ministerstwo Kultury i Sztuki, MWO wystąpiło z inicjatywą zorganizowania na swoim terenie dwudniowej imprezy towarzyszącej Krajowemu Festiwalowi Polskiej Piosenki w Opolu pn. „Jarmark Sztuki Ludowej”. Jarmark ten wzbudził ogromne zainteresowanie społeczeństwa. Masowy udział w nim mieszkańców Opola i okolicznych wsi spowodował, że jeszcze w tym samym roku dyrekcja Muzeum zdecydowała się zorganizować drugą, nieco odmienną w formie i treści imprezę pn. „Żniwniok opolski”⁹, która swym

⁷ K. Wicher-Jesionowska, *Organizacja imprez folklorystycznych jako jedna z metod ożywiania ekspozycji skansenu na przykładzie MWO w Opolu-Bierkowicach*, [w:] *Międzynarodowa Konferencja Skansenowska*, red. F. Midura, Sanok 1978, s. 95.

⁸ E. Oficjalska, *Inszenizacje i ekspozycje obrzędowości dorocznej w Muzeum Wsi Opolskiej*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu” 2004, nr 7, s. 145.

⁹ Archiwum MWO, sygn. 832: Żniwniok opolski.

programem nawiązywała do dawnych dożynek śląskich mających na Opolszczyźnie bogatą tradycję. W scenariuszu imprezy uwzględniono korowód dożynkowy, w którym uczestniczyli gospodarz dożynek (dyrektor Muzeum), dziewczęta w strojach ludowych i w dożynkowych wiankach na głowie oraz przebierańcy odgrywający w humorystyczny sposób sceny rodzajowe z życia mieszkańców dawnej wsi¹⁰. „Żniwniak” okazał się tak wielkim sukcesem, że zdecydowano się organizować go również w następnych latach. Kolejną imprezą, która zaczęła się odbywać na terenie Muzeum cyklicznie, był „Festiwalowy Jarmark Staroci”, podczas którego prywatni kolekcjonerzy mogli zaprezentować swoje zbiory, a zwiedzający mieli możliwość zakupu m.in. starych zegarów ściennych i stojących, lamp naftowych, wyrobów z porcelany i fajansu¹¹. Ponadto każdego roku zaczęto organizować także „Opolskie Festyny Ludowe”, „Kiermasze Śląskie”, „Biesiady Regionalne” oraz „Ludowe Festyny pod Wiatrakami”¹².

Festyn pod nazwą „Wiatraki”, który organizowano na terenie Muzeum w latach 1992–1993, dał początek Wojewódzkiemu Przeglądowi Zespołów Folklorystycznych, Instrumentalistów i Gawędziarzy Ludowych, który odbywał się później w różnych miejscowościach Opolszczyzny (m.in. w Opolu i Tarnowie Opolskim). Inicjatorem i głównym organizatorem przedsięwzięcia było Opolskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe, natomiast jego pomysłodawcą – Krystyna Wicher-Jesionowska, ówczesna dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej¹³. Do udziału w Przeglądzie zapraszano działające w województwie opolskim amatorskie zespoły taneczno-muzyczne, muzyczno-wokalne i śpiewacze, a także kapele ludowe oraz małe orkiestry dęte. Wśród jego uczestników byli też instrumentalisci-soliści, śpiewacy, gawędziarze, starości weselni oraz wodzireje festynów i zabaw wiejskich. Nie mogło również zabraknąć kabaretów wiejskich i zespołów obrzędowych nawiązujących programowo i repertuarowo do ludowej tradycji Opolszczyzny.

Od 1976 r. w Muzeum przyjął się zwyczaj rozpoczynania kolejnego sezonu dla zwiedzających od imprezy folklorystycznej nawiązującej do obrzędowości świąt Wielkiejnocy. Początkowo odbywała się ona pod nazwą „Jarmark Kroszonkarski”¹⁴ lub też „Kiermasz Kroszonkarski”, lecz obecnie w ofercie Muzeum figuruje jako „Jarmark Wielkanocny”¹⁵ i odbywa się w każdą Niedzielę Palmową. Nieodłącznym elementem tego przedsięwzięcia są widowiska obrzędowe, związane z nadchodzącymi świętami oraz ze zbliżającym się okresem wiosennym, takie jak: chodzenie z gaikiem, dyngus czy topienie marzanny. Podczas jarmarku za każdym razem odbywa się wystawa pokonkursowa

¹⁰ Archiwum MWO, sygn. 811, 823, 824, 833: Imprezy – całość dokumentacji.

¹¹ Archiwum MWO, sygn. 821: Imprezy 1983.

¹² Archiwum MWO, sygn. 986: Festyn pod wiatrakami.

¹³ J. Maciąłek, „Wiatraki” po raz trzeci, „Kalendarz Opolski” 1997, s. 1.

¹⁴ Archiwum MWO, sygn. 798: Jarmark Kroszonkarski.

¹⁵ Archiwum MWO, sygn. 839, 978: Jarmark Wielkanocny.

4. Prezentacja obrzędu chodzenia z gaikiem podczas „Jarmarku Kroszonkarskiego”, 1983 r. (fot. arch MWO)

5. Prezentacja obrzędu topienia marzanny podczas „Jarmarku Wielkanocnego”, 2009 r. (fot. M. Szewerda)

pt. „Kroszonki opolskie”, a także organizowana jest sprzedaż wyrobów rękodzieła ludowego związanych z obchodami Wielkanocy. W pierwszych latach organizowania jarmarku uczestniczyło w nim około 100 osób, obecnie jest on uznawany za największą imprezę w Muzeum, gdyż liczba uczestniczących w niej osób sięga nawet 14 tys.

W latach 80. XX w. do oferty imprez organizowanych przez Muzeum włączono „Wiosenny Festyn z Dziennikiem Ludowym” będący imprezą organizowaną z okazji przypadającego w Zielone Świątki Święta Ludowego. W scenariuszu przechowywanym w muzealnym archiwum znajdziemy informację m.in. o tym, że obchody tego święta wsi i ruchu ludowego organizowano dla mieszkańców Opola i okolicznych gmin. Odbywały się wówczas pokazy sprawności członków Ochotniczej Straży Pożarnej, walki zapaśników, a nawet występy „baletu” rowerowego w wykonaniu członków Ludowego Zespołu Sportowego w Chrzelicach.

Od 1996 r. Muzeum wspólnie z regionalną rozgłośnią Radio Opole było organizatorem corocznego festynu pn. „Jarmark na Fali”, podczas którego odbywały się m.in. koncerty muzyki dance i country, pokazy tańca towarzyskiego, a także występy zespołów romskich i zespołów prezentujących muzykę szkocką. Ponadto w programie zapowiadano występy artystów cyrkowych, pokazy strażaków i alpinistów¹⁶. Imprezę uświetniały wizyty znanych sportowców, m.in. Jacka Wszoly i Janusza Trzepizura oraz występy artystów estrady, m.in. Kuby Sienkiewicza z „Elektrycznymi Gitarami”. W tym samym roku do oferty imprez muzealnych wpisano po raz pierwszy atrakcje związane z obchodami Dnia Dziecka, które do tej pory traktowane były jako kameralne przedsięwzięcie. „Akcja” ta przez kilka kolejnych lat widniała w kalendarzu imprez pn. „Festyn Dziecięcy w Skansenie”¹⁷ i podczas jej trwania proponowano najmłodszym występy zespołów dziecięcych, konkursy, gry i zabawy ruchowe. Obecnie Dzień Dziecka ponownie pojawił się w Muzeum, lecz w nieco skromniejszej formie i choć jest organizowany ze zdecydowanie mniejszym rozmachem, nadal przyciąga liczną gromadę dzieci w wieku przedszkolnym, a także młodzież szkolną. W tym dniu tradycyjnie dochodzi do rozstrzygnięcia konkursu plastycznego, które kończy się wręczeniem nagród laureatom, zostaje też otwarta wystawa pokonkursowa prezentująca skansen widziany oczami dzieci. W organizacji konkursu zwykle pomagają studenci animacji społeczno-kulturalnej Uniwersytetu Opolskiego, którzy zastąpili słuchaczy Państwowego Pomaturalnego Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy w Opolu wspierających organizatorów w przeszłości.

Kolejną imprezą coroczną są organizowane od 1993 r. „Jesienne Targi Sztuki Ludowej. Targi Pszczelarskie”, które zamykają sezon pełnego udostępniania ekspozycji dla zwiedzających i początkowo nosiły nazwę „Jarmark Jesienny”¹⁸.

¹⁶ Archiwum MWO, sygn. 1144: Jarmark na fali.

¹⁷ Archiwum MWO, sygn. 1139: Festyn dziecięcy w skansenie.

¹⁸ Archiwum MWO, sygn. 958: Jarmark Jesienny.

W przeszłości podczas tej imprezy odbywało się uroczyste podsumowanie konkursu „Korony i wieńce żniwne” oraz otwarcie wystawy pokonkursowej, jednak w ostatnich latach główną jej atrakcją stał się kiermasz miodów i wyrobów pszczelich, który każdorazowo przyciąga do muzeum około 3 tys. zwolenników tego słodkiego produktu.

Od 1999 r. w programie imprez muzealnych pojawił się „Średniowieczny Festyn Rycerski”¹⁹. Pierwszy festyn z tej serii Muzeum zorganizowało we współpracy z Radiem FaMa. Główną atrakcją tej imprezy były prezentacje uzbrojenia rycerskiego, turnieje kusznicze, walki rycerzy oraz pokazy tańców średniowiecznych. Zwiedzający mogli kupić wykonane na wzór średniowiecznych ozdoby i stroje oraz białą broń. Impreza długo cieszyła się popularnością wśród mieszkańców Opolszczyzny, lecz w 2006 r. znikła z oferty Muzeum za sprawą wybudowanego pod Byczyną „grodu rycerskiego”, który stał się siedzibą Opolskiego Bractwa Rycerskiego.

Począwszy od 2002 r. przez kilka lat w Muzeum organizowano „Piknik Ekologiczny”, który wieńczył odbywający się w Opolu „Zielony Tydzień”. Podczas tej imprezy można było kupić zdrową żywność, kwiaty doniczkowe i sadzonki roślin oraz wysłuchać wykładów o tematyce ekologicznej²⁰.

Od 2005 r. w okresie wakacyjnym na terenie Muzeum odbywa się „Festiwal Folklorystyczny”. Pierwsza impreza z tej serii nosiła nazwę „Festiwal Folklorystyczny. Góry Opawskie – Jeseniki” i była zorganizowana we współpracy z Miejscowym Kołem Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego w Republice Czeskiej z Jabłonkowa. Dzięki środkom uzyskanym z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (ERDF) finansującego Inicjatywę Wspólnotowe INTERREG przez trzy dni odbywał się on kolejno: na terenie hipodromu w Stadninie Koni w Chocimiu koło Prudnika, w Parku Zdrojowym w Głuchołazach i na koniec – w Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach. W 2007 r. koszty organizacji festiwalu zostały pokryte ze środków własnych, natomiast rok później – imprezę sfinansowano w ramach Programu operacyjne-

6. Plakat reklamujący „Jesienne Targi Sztuki Ludowej” 2008 r. (projekt B. Trzosa)

¹⁹ Archiwum MWO, sygn. 1310: Średniowieczny festyn rycerski.

²⁰ Archiwum MWO, sygn. 1493: Piknik ekologiczny.

7. Spotkanie z najmłodszymi podczas „Nocy Muzeów”, 2009 r. (fot. M. Szewerda)

go współpracy transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska na lata 2007–2013 Euroregion Pradziad. Czeskim partnerem Muzeum w realizacji tego projektu był Urząd Miasta Velká Bystrice z kraju ołomunieckiego. W ostatnich latach jedną z głównych atrakcji festiwalu jest regionalny finał konkursu „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów” organizowanego przez Polską Izbę Produktu Regionalnego i Lokalnego przy wsparciu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego oraz we współpracy z Opolskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Łosiowie.

Najmłodszą z imprez plenerowych organizowanych na terenie opolskiego skansenu jest odbywająca się od 2008 r. „Noc w Muzeum” związana z obchodami Międzynarodowego Dnia Muzeów (18 maja). Główną atrakcją tego przedsięwzięcia jest nocne zwiedzanie ekspozycji muzealnej. Ponieważ impreza ta cieszy się dużą popularnością wśród zwiedzających, organizuje się ją każdego roku w maju i wzbogaca odbywającymi się koncertami, spektaklami, pokazami bądź spotkaniami tematycznymi.

Krystyna Wicher-Jesionowska, była dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej, przed laty podzieliła imprezy organizowane w Muzeum na:

- 1) imprezy o charakterze obrzędowym („Jarmark Wielkanocny”),
- 2) imprezy jarmarczno-festynowe („Opolski Festyn Ludowy”, „Jarmark Staroci”),

3) imprezy o charakterze poznawczym (pokazy z cyklu „Prezentujemy folklor Polski”)²¹.

Podział ten wydaje się nadal aktualny, gdy pominie się fakt, iż na przestrzeni lat poszczególne imprezy organizowane w Muzeum były poddawane znacznym modyfikacjom. Najbardziej jednak preferowane przez zwiedzających były i nadal są takie widowiska, w których odtwarzane są dawne zwyczaje i obrzędy ludowe oraz imprezy o charakterze wiejskiego kermasu, podczas których można nabyć różne wyroby niekoniecznie zaliczające się do rękodziela ludowego.

Konkursy

Jednym z pierwszych konkursów, który odbył się w skansenie, był konkurs fotograficzny ogłoszony w 1969 r. z okazji 25. rocznicy wyzwolenia Opolszczyzny i obchodzonych w tym samym czasie Dni Ochrony Zabytków Muzeum pn. „Drewniana architektura ludowa w obiektywie fotoamatora”. Jego nazwę zmieniono później na Ogólnopolski Konkurs Fotograficzny pt. „Drewniane budownictwo ludowe w Polsce”²². Obecnie Muzeum Wsi Opolskiej, Oddział Opolski PTTK oraz Oddział Opolski Związku Polskich Artystów Fotografików są organizatorami konkursu fotograficznego pn. „Zabytkowa architektura wsi opolskiej”. W 2011 r. odbyła się jego 16. edycja. Co roku bierze w nim udział od kilkunastu do kilkudziesięciu osób.

W maju 1973 r. na terenie skansenu odbył się pierwszy plener malarski, w którym wzięli udział uczestnicy Wojewódzkiej Olimpiady Plastycznej. Zainspirował on pracowników Muzeum do stworzenia cyklicznego przedsięwzięcia, które od 1991 r. ma stałe miejsce w ofercie muzealnej. Konkurs plastyczny połączony z plenerem malarskim każdego roku jest organizowany pod nazwą „Majówka w skansenie”²³ i trwa przez cały miesiąc. Umożliwia on dzieciom i młodzieży szkolnej zwiedzenie skansenu za symboliczną „złotówkę”. Jedynym warunkiem jest dostarczenie do Muzeum prac wykonanych dowolną techniką, które przedstawiają fragment muzealnej ekspozycji we własnej interpretacji.

W latach 80. XX w. Muzeum organizowało konkursy w następujących kategoriach: zdobienie jaj, wykonanie palm wielkanocnych²⁴, koron i wieńców żniwnych²⁵ oraz szopek bożonarodzeniowych. Do czasów współczesnych przetrwał jedynie zapoczątkowany w 1983 r. Wojewódzki Konkurs Zdobienia Jaj „Kroszonki opolskie”²⁶, który jest niewątpliwie najpopularniejszy i najwięk-

²¹ K. Wicher-Jesionowska, dz. cyt., s. 99–100.

²² Archiwum MWO, sygn. 1105: Konkurs fotograficzny.

²³ Archiwum MWO, sygn. 905: Majówka w skansenie.

²⁴ Archiwum MWO, sygn. 799, 800: Konkurs zdobienia jaj i palm.

²⁵ Archiwum MWO, sygn. 806, 831: Konkurs koron i wieńców żniwnych.

²⁶ J. Gałęza, dz. cyt., s. 12.

8. Jeden z konkursów współorganizowanych przez Muzeum, 1985 r. (fot. arch. MWO)

9. Młodzież uczestnicząca w konkursie zdobienia jaj, 2008 r. (fot. arch. MWO)

szy z wszystkich konkursów organizowanych przez pracowników skansenu. W pierwszych latach Muzeum organizowało go we współpracy z Opolską Spółdzielnią Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „Cepelia”, Wojewódzkim Związkiem Rolników, Kólek i Organizacji Rolniczych (WZRKiOR) w Opolu, Opolskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego (ODDR) w Łosiowie, Wojewódzkim Domem Kultury w Opolu oraz z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Gogolinie²⁷. Początkowo w konkursie brały udział jedynie osoby dorosłe, obecnie zaś uczestniczy w nim także młodzież szkolna w wieku poniżej 16 lat. Aktualnie partnerem Muzeum w jego organizacji jest Opolski Oddział Stowarzyszenia Twórców Ludowych. Każdego roku w konkursie bierze udział blisko 200 uczestników w dwóch kategoriach wiekowych – dorośli i dzieci.

Głównym celem wszystkich konkursów organizowanych przez Muzeum jest przede wszystkim upowszechnianie wartości rodzimej kultury ludowej regionu, kultywowanie miejscowych tradycji, a także – jak to się dzieje w przypadku konkursów plastycznego i fotograficznego – zwrócenie uwagi na zanikające piękno ginących zabytków architektury drewnianej wsi.

Lekcje muzealne

Lekcje muzealne należą do ważniejszych przedsięwzięć edukacyjnych skansenu. Zajęcia te znacznie różnią się od zajęć dydaktycznych prowadzonych w szkołach. Ich atrakcyjność opiera się na samej formie przekazu, która pozwala na bezpośredni kontakt ze zbiorami w ich oryginalnym otoczeniu²⁸. Lekcje muzealne w ofercie edukacyjnej Muzeum pojawiły się w latach 90. XX w. Pierwszym tematem realizowanym podczas tych zajęć były zwyczaje i obrzędy świąt wielkanocnych. I tak w 1996 r. został zaprezentowany cykl lekcji pod nazwą „Kroszonki i pisanki opolskie”²⁹, składający się z wykładu o tradycji zdobienia jaj i związanych z nią zwyczajach oraz z części praktycznej, czyli warsztatów, podczas których można było nauczyć się zdobić jaja tradycyjnymi technikami. Obecnie lekcje te w ofercie muzeum istnieją pod zmienioną nazwą „Święta Wielkanocne na Śląsku – obrzędy i zwyczaje”. Również w latach 90. opracowano konspekty zajęć dotyczących pszczelarstwa i obrzędowości bożonarodzeniowej. Na ich podstawie powstały prezentowane do dzisiaj w Muzeum cykle lekcji pn. „Od pyłku do miodu w pasiece” oraz „Zanim pierwsza gwiazdka zaświeci – obrzędy i zwyczaje Świąt Bożego Narodzenia na Śląsku”.

Od 1998 r. rozpoczęto cykl lekcji warsztatowych pod wspólną nazwą „Ginące zawody”. Zajęcia te od samego początku cieszą się ogromną popularnością zarówno wśród uczniów, jak i wśród ich opiekunów. Pozwalają one

²⁷ Archiwum MWO, sygn. 797: Konkurs zdobienia jaj.

²⁸ B. Jedlewska, *Animatory kultury wobec wyzwań edukacyjnych*, Lublin 1999, s. 17.

²⁹ Archiwum MWO, sygn. 1182: Kroszonki i pisanki opolskie.

10. Lekcja muzealna „Zanim pierwsza gwiazdka zaświeci”, 2007 r. (fot. E. Grodek)

w pełni na bezpośredni kontakt z twórczym omawianej dyscypliny rękodziela ludowego i rzemiosła. Początkowo zajęcia uwzględniały jedynie warsztaty wikliniarza i kowala, lecz w późniejszym czasie wzbogacono je także o warsztat garncarza. Od 2000 r. w Muzeum realizowane są również lekcje z cyklu „Od ziarenka do bochenka – chleb nasz powszedni”. Na tych zajęciach można nie tylko poznać historię wyrobu chleba i zdobyć wiedzę na temat jego symboliki czy związanych z nim wierzeń, lecz także można spróbować pieczywa upieczonego podczas lekcji w zabytkowym piecu z Rudziczki. Właśnie ta część zajęć stanowi ich główną atrakcję i sprawia, że chętnych do wzięcia w nich udziału nigdy nie brakuje.

Teren ekspozycji muzealnej jest chętnie wykorzystywany jako autentyczne tło proponowanych tematów lekcyjnych. Mając to na względzie, opracowano scenariusz lekcji o budownictwie drewnianym na Śląsku pn. „Jak drzewiej na Śląsku z drewna budowano”. Uczestnicy tych zajęć mają okazję zapoznać się z dawnymi sposobami stawiania budynków drewnianych, takich jak: chałupy, spichlerze czy wiatraki. W 2004 r. w ofercie edukacyjnej znalazły się również zajęcia pn. „Jak dawniej w szkole bywało”, prowadzone w zabytkowej szkole na terenie Muzeum. Zaznajamiają one z historią szkolnictwa na Śląsku. Ponadto dzieci uczą się pisania rysikiem na tabliczkach, a także gęsim piórem i stałówką, co stanowi dla nich prawdziwe wyzwanie i świetną zabawę.

W 2006 r. w Muzeum odbyły się „Spotkania z historią – papier czerpany”, a rok później w jednej z zagród realizowano po raz pierwszy zajęcia pn. „Żywoć Ślązaka poczciwego – życie w dawnej zagrodzie wiejskiej”. Uczestnicy tych organizowanych do dzisiaj zajęć mogą zapoznać się z wyposażeniem typowej zagrody, spróbować własnych sił przy mieleniu zboża w żarnach lub zobaczyć, jak w dawnej kuchni przygotowywano posiłek. W 2007 r. do oferty Muzeum weszły kolejne lekcje pn. „Klejdy, jakle i ancugi, czyli wszystko o śląskim stroju ludowym” oraz „Zabawki dzieciństwa moich dziadków”. Pierwsze z wymienionych odkrywają „sekrety” stroju śląskiego, natomiast podczas drugich dzieci mają okazję wysłuchać opowieści o tym, czym dawniej ich rówieśnicy zajmowali się w czasie wolnym, a także mogą wziąć udział w „dawnych” grach i zabawach. W planach Muzeum są kolejne cykle: „Tradycje kuchni śląskiej” oraz „Kindersztuba czy *savoir vivre*? – czyli wszystko o dobrych manierach”.

Ankiety przeprowadzone w 2010 r. wśród nauczycieli uczestniczących w wybranych lekcjach muzealnych świadczą o dużym zainteresowaniu tą formą popularyzacji kultury ludowej. Największe powodzenie wśród najmłodszych odbiorców mają zajęcia warsztatowe oraz te, podczas których omawiane są zwyczaje i obrzędy związane z obchodami świąt dorocznych. Do współpracy przy realizacji wybranych tematów od wielu lat są zapraszani twórcy ludowi

11. Lekcja z cyklu „Jak dawniej w szkole bywało” w zabytkowej szkole na terenie Muzeum, 2006 r. (fot. E. Grodek)

12. Najmłodzi w trakcie cieszących się dużą popularnością zajęć warsztatowych, 2009 r. (fot. M. Szewerda)

i gawędziarze – członkowie Opolskiego Stowarzyszenia Twórców Ludowych, a także wykwalifikowani rzemieślnicy, jednak większość tych zajęć prowadzi pracownicy działów merytorycznych Muzeum.

Warsztaty

Stosunkowo nową dla naszej placówki formą popularyzacji kultury ludowej i rzemiosła są organizowane od 2006 r. warsztaty. Stanowią one niejako pochodną realizowanych lekcji muzealnych, z tą różnicą, że kierowane są głównie do osób dorosłych. Jako pierwsze odbywały się warsztaty wikliniarskie³⁰. W kolejnych latach wprowadzono również warsztaty garncarskie, a ponadto warsztaty zdobienia jaj wielkanocnych i malowania porcelany.

Bardzo ciekawym przedsięwzięciem są zajęcia ze śpiewu dawnego, których uczestniczki powołały do życia działający przy skansenie zespół „*Nieźle Ziółka. Zespół Śpiewu Tradycyjnego*”. Grupa ta działa już od dwóch lat i bierze udział w imprezach organizowanych w Muzeum i nie tylko tam. W 2010 r. po raz pierwszy odbyły się warsztaty fotograficzne zorganizowane we współpracy z Opolskim Oddziałem Związku Polskich Artystów Fotografików, a także trwające w okresie przedświątecznym warsztaty zdobienia bombek choinkowych.

³⁰ Archiwum MWO, sygn. 1778: Warsztaty wikliniarskie.

Wszystkie wymienione warsztaty z założenia są kilkogodzinne lub kilkudniowe, a ich uczestnicy w małych grupach pracują bezpośrednio z danym rzemieślnikiem bądź twórcą ludowym. Osoby biorące udział w warsztatach samodzielnie wytwarzają różne przedmioty rękodzieła ludowego, takie jak: gliniane garnki, kosze wiklinowe, kroszonki, pisanki czy malowane bombki choinkowe. Przedsięwzięcia te są kierowane do wszystkich chcących „pod okiem” fachowców poznać tajniki zapomnianych rzemiosł, a także do tych, którzy nie boją się spróbować własnych sił przy tworzeniu wyrobów rękodzieła.

Spektakle teatralne

Ekspozycje w opolskim skansenie – poza wykorzystaniem ich do popularyzacji kultury ludowej, co jest charakterystyczne dla większości muzeów tego typu – służą także działaniom niespotykanym jak dotąd w innych placówkach. Taką oryginalną część oferty muzealnej w ciągu ostatnich lat stanowią spektakle teatralne organizowane w skansenie przez opolskie teatry. Przedsięwzięcie to zapoczątkował Opolski Teatr Lalki i Aktora w 1992 r. Przez dłuższy czas przedstawiał on w Muzeum „Pastorałki” wg Tytusa Czyżewskiego w reżyserii Krystiana Kobyłki. Scenografię do spektaklu opracował Andrzej Czyczyłło – opolski grafik i scenograf, natomiast muzykę skomponował Andrzej Zarycki – autor muzyki rozrywkowej, symfonicznej, teatralnej, filmowej oraz poezji śpiewanej. Prostota i naiwność sztuki doskonale współgrały z miejscem, w którym wystawiono ten spektakl. Misterium rozgrywało się wśród drewnianych ścian i rzeźb XVII-wiecznego kościółka i oddawało atmosferę świąt towarzyszącą ludowi kilkaset lat temu³¹.

W latach 2006–2010 w Muzeum Wsi Opolskiej przedstawiane były dwa kolejne spektakle Teatru Lalki i Aktora. Pierwszy z nich odbył się według sztuki Andrzeja Szamańskiego „W królestwie drzew i traw” w reżyserii Petra Nosálka. O odpowiednią oprawę sceniczną widowiska zadbała wtedy Eva Farkašová³², która wykorzystwała w tym celu wnętrze stodoły w zagrodzie młynarza. Drugim z wystawionych wówczas spektakli była „Spowiedź w drewnie. Żywoty świętych” w reżyserii Krystiana Kobyłki ze scenografią przygotowaną przez Adama Kiliana w muzealnej zagrodzie. Reżyser postanowił połączyć w tym spektaklu dwie sztuki – Jana Wilkowskiego „Spowiedź w drewnie” oraz Jędrzeja Wowry „Żywoty świętych”. Autorzy przedstawienia uznali skansen za miejsce magiczne, zaś autentyczną stodołę oraz pobliski kościółek, a także chaty kryte słomą i wiatraki za doskonałe tło akcji sztuki³³.

³¹ „Gazeta Telewizyjna” nr 5, wydanie on-line z 6–12 I 1996, s. 6, dodatek do „Gazety Wyborczej”, <http://www.archiw.itwk.eu/archiv-1775.html> (dostęp: 28 VI 2011 r.).

³² <http://www.teatrlalki.opole.pl/index.php?id=142> (dostęp: 28 VI 2011 r.).

³³ <http://www.teatrlalki.opole.pl/index.php?id=160> (dostęp: 28 VI 2011 r.).

13. Spektakl Opolskiego Teatru Lalki i Aktora pt. „Pastorałki”, 2006 r. (fot. arch. Opolskiego Teatru Lalki i Aktora)

Aktorzy innego opolskiego przybytku Melpomeny – Teatru EKO Studio pod przewodnictwem Andrzeja Czernika od 2000 r. przez kilka lat prezentowali na terenie Muzeum spektakl „Wesele, wesele” według „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego. Scenografią do tego przedsięwzięcia zajął się Bolesław Polnar – znany opolski grafik i malarz. Tło w niej stanowiła zagroda oleska z drewnianymi zabudowaniami i efektownie podświetloną wysoką ścianą drzew. W latach 2002–2003 aktorzy tego teatru prezentowali w muzeum „Chłopów” według Stanisława Reymonta – było to pierwsze w Polsce teatralne przedstawienie całej powieści w naturalnej scenografii. Wystawienie tego spektaklu w skansenie pozwoliło autorom inaczej spojrzeć na sztukę teatralną graną w prawdziwej scenerii, którą stanowi „autentyczna” wieś, zagroda czy chłop-

ska chata. Dało im to niepowtarzalną możliwość obcowania z żywym słowem na otwartej przestrzeni, nieograniczonej teatralnymi ścianami³⁴. Rok później zespół teatru przygotował kolejne widowisko pt. „Rajmund i Julka”. Scenariusz oparto na sztuce „Romeo i Julia” Williama Szekspira, lecz historię słynnych kochanków wkomponowano w realia powojennego Śląska. Spektakl w reżyserii Andrzeja Czernika i ze scenografią i kostiumami Małgorzaty Kowalcze odbył się na podwórku zagrody oleskiej zamienionym w amfiteatralną scenę.

Działalność wydawnicza

Jednym z ważniejszych obszarów pracy upowszechnieniowej Muzeum jest działalność wydawnicza. Poczynione obserwacje w tym zakresie prowadzą do refleksji, że szczególna aktywność na tym polu była widoczna tuż po otwarciu skansenu oraz w okresie trwającym od początku obecnego stulecia. Lata 80. i 90. XX w. są w tej dziedzinie reprezentowane niezwykle skromnie. Trzeba jednak zaznaczyć, że w „latach chudych” pracownicy merytoryczni publikowali swe prace na łamach periodyków wydawanych przez inne muzea, a także w czasopismach popularnonaukowych³⁵.

³⁴ <http://www.teatrekostudio.art.pl/spektakle/14> (dostęp: 28 VI 2011 r.).

³⁵ Szczegółowy wykaz publikacji zawiera *Bibliografia artykułów i wydawnictw pracowników Muzeum Wsi Opolskiej (1961–2011)* zamieszczona w niniejszym tomie.

Niżej przedstawiono wykaz publikacji Muzeum Wsi Opolskiej w porządku chronologicznym, poczynając od najwcześniejszej:

- Gil Euzebiusz, *Opolski park etnograficzny*, Opole 1967.
- Ogólnopolska konferencja muzeów i parków etnograficznych. Referaty i komunikaty, *Opole 22–24 września 1970 r.*, red. J. Klimczyk, Opole 1971.
- Gil Euzebiusz, *Muzeum Wsi Opolskiej Opole-Bierkowice. Przewodnik*, Opole 1977.
- Gil Euzebiusz, *Spichlerze w Muzeum Wsi Opolskiej*, Opole 1977.
- Gil Euzebiusz, *Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach. Przewodnik*, Opole 1981.
- Gil Euzebiusz, *Muzeum Wsi Opolskiej Opole-Bierkowice. Przewodnik*, Opole 1982.
- Mazur Izabela, Oficjalska Elżbieta, *Kufel piwa* [katalog wystawy], Opole 1997.
- Gruszka Helena, Oficjalska Elżbieta, Wijas-Grocholska Elżbieta, *Muzeum Wsi Opolskiej. Przewodnik*, Opole 2002.
- Oficjalska Elżbieta, *Pozdrowienia z... portret dawnej wsi opolskiej*, Opole 2003.
- Górniak Magdalena, Jasiński Bogdan, *Polecam Szanownej Publiczności... Reklama w sklepach wiejskich rejencji opolskiej* [katalog wystawy], Opole 2004.
- Oficjalska Elżbieta, *Dryle, plajdry, dreśmaszyny. Mechanizacja rolnictwa na wsi śląskiej*, Opole 2005.
- Czartoryski Krzysztof, Wijas-Grocholska Elżbieta, *Cegielnie na Śląsku Opolskim* [katalog wystawy], Opole 2006.
- Wijas-Grocholska Elżbieta, *Dachy wiejskie. Architektura wsi Śląska Opolskiego* [katalog wystawy], Opole 2008.
- Jasiński Bogdan, *Kroszonki opolskie 2009* [katalog wystawy], Opole 2009.
- Jasiński Bogdan, *Gwiezdny pył. Magiczny świat rzeźb Jana Koloczka* [katalog wystawy], Opole 2009.
- Oficjalska Elżbieta, *„Obrazek dla każdego”. Obrazy fabryczne w domach śląskich w latach 1888–1940*, Opole 2009.
- Wijas-Grocholska Elżbieta, *Lauby. Architektura wsi Śląska Opolskiego*, Opole 2009.
- Górniak-Bardzik Magdalena, *Kresowianie na Opolszczyźnie 1945–1947*, Opole 2010.
- Jasińska Marcelina, Wijas-Grocholska Elżbieta, *Rzecz o budynkach z czerwonej cegły na wsi opolskiej z przełomu XIX/XX w.* [katalog wystawy], Opole 2011.
- Jasiński Bogdan, *Kroszonki opolskie 2011* [katalog wystawy], Opole 2011.
- Jasińska Marcelina, Wijas-Grocholska Elżbieta, *Rzecz o budynkach z czerwonej cegły na wsi opolskiej z przełomu XIX/XX w. Architektura wsi Śląska Opolskiego*, Opole 2011.

Zakończenie

Od kilku lat zmienia się charakter organizowanych przez Muzeum przedsięwzięć kulturalnych. Wbrew trendom obowiązującym współcześnie w muzeach typu skansenowskiego, które nakazują proponowanie zwiedzającym imprez

z pogranicza kultury popularnej, w Muzeum Wsi Opolskiej odchodzi się od przedsięwzięć, których charakter nie wpisuje się wprost w popularyzację kultury ludowej naszego regionu (np. „Piknik Ekologiczny” czy „Turniej Rycerski”).

Podczas pracy nad scenariuszami kolejnych przedsięwzięć główny nacisk kładzie się na popularyzację tradycyjnych obrzędów i zwyczajów Śląska, przy czym nie unika się projektów niszowych, takich jak koncerty kolęd i śpiewu tradycyjnego czy prelekcje z cyklu „Spotkania z kulturą ludową”, które skierowane są do niewielkiego grona odbiorców. Pracownicy Muzeum próbują też wyjść z kulturą ludową poza bramy skansenu. W 2009 r. po raz pierwszy barwny korowód przebierańców, złożony z muzealników ze skansenu, przeszedł ulicami Opola, prezentując jego mieszkańcom utrwalony tradycją zwyczaj „wodzenia niedźwiedzia”. Uczestnicy korowodu odwiedzają „co zaciejszych gospodarzy”, wśród których byli m.in. marszałek województwa i wojewoda opolski, rektorzy opolskich uczelni, a także dyrektorzy muzeów i instytucji kulturalnych, wzbudziło ogromne zainteresowanie wśród napotkanych ludzi. Nowym projektem była także sesja fotograficzna przeprowadzona na terenie muzealnej ekspozycji, w której brali udział pracownicy muzeum. Efektem końcowym tego przedsięwzięcia jest kalendarz na 2011 rok popularyzujący obrzędy i zwyczaje naszego regionu. Został on rozesłany do wybranych instytucji oraz urzędów w regionie i kraju.

14. Wodzenie niedźwiedzia w wykonaniu pracowników Muzeum poza bramami skansenu, 2009 r. (fot. H. Woćław)

15. Fotografia do kalendarza na 2011 rok. Do zdjęcia pozują pracownicy Muzeum, 2010 r. (fot. S. Dubiel)

Funkcjonujące w XXI w. skanseny muszą powoli przystosować się do zmian zachodzących w instytucjach kulturalnych na całym świecie. Spełniając swe podstawowe zadania, muszą coraz bardziej skupiać się na popularyzacji i upowszechnianiu kultury ludowej. Działanie to w dużej mierze uzależnione jest od sytuacji finansowej placówek tego typu. Oferta muzeum musi być zatem zróżnicowana i atrakcyjna zarówno dla osób dorosłych, jak i dzieci. Ponadto proponowane przedsięwzięcia winny być prezentowane w takiej formie, by kultura ludowa i tradycja nie kojarzyły się z nudą, stagnacją i zmurszałymi budynkami.

Muzea coraz częściej traktowane są jako wytwórca „produktu”, którego sprzedaż ma zapewnić tej placówce dalsze funkcjonowanie. Nie da się niestety uciec od takiego myślenia, nie wolno im jednak poddać się totalnej komercjalizacji i upodobnić się tym samym do ulicznych bazarów i parków rozrywki.

Oceniając opolski skansen z perspektywy minionych 50 lat, należy stwierdzić, że działalność zatrudnionych w nim ludzi spowodowała, iż w świadomości ludzi zwiedzających Muzeum Wsi Opolskiej placówka ta postrzegana jest jako instytucja popularyzująca przede wszystkim kulturę ludową, co od samego początku było zamysłem twórców muzeów na wolnym powietrzu.

Aneks

Tabela 1. Frekwencja zwiedzających Muzeum Wsi Opolskiej w latach 1970–2011*

Rok	Liczba zwiedzających	Rok	Liczba zwiedzających	Rok	Liczba zwiedzających
1970	3 030	1984	61 036	1998	50 812
1971	15 014	1985	53 666	1999	58 131
1972	20 121	1986	63 871	2000	57 169
1973	41 000	1987	57 677	2001	46 744
1974	66 200	1988	62 451	2002	48 773
1975	40 042	1989	57 001	2003	58 481
1976	61 008	1990	38 163	2004	64 366
1977	61 344	1991	54 355	2005	62 657
1978	54 145	1992	53 355	2006	54 567
1979	60 271	1993	52 213	2007	55 054
1980	52 605	1994	49 671	2008	56 085
1981	47 646	1995	61 111	2009	54 330
1982	36 042	1996	60 459	2010	44 103
1983	45 180	1997	50 258	2011	39 241**

* Ze względu na nieścisłość danych z lat 1985–1989 w wykazie nie uwzględniono liczby wejść na imprezy bezpłatne. ** Frekwencja odnotowana na koniec lipca 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru frekwencji za lata 1970–1994 (Archiwum MWO, sygn. 1074) i arkuszy frekwencji za lata 1994–2011 (Archiwum MWO, sygn. 1472, 1757, 2017, 2116, 2118, 2119, 2121).

Tabela 2. Frekwencja na lekcjach muzealnych organizowanych przez Muzeum Wsi Opolskiej w latach 1996–2011

Rok	Liczba tematów	Liczba uczestników	Liczba lekcji
1996	2	1 054	36
1997	2	1 033	42
1998	3	2 144	69
1999	2	1 839	59
2000	3	2 047	57
2001	7	7 387	200
2002	4	6 641	182
2003	6	7 613	196
2004	7	7 944	281
2005	8	7 057	204
2006	9	6 458	172
2007	8	7 814	244
2008	10	8 281	219
2009	9	6 795	179
2010	10	4 660	159
2011*	7	4 377	114*
Razem		83 144	2 413

* Stan na koniec lipca 2011 r.

Źródło: jak w tabeli 1.

II. KOMUNIKATY

Barbara DUBIEL

Archiwum Muzeum Wsi Opolskiej

Archiwum muzealne w strukturze organizacyjnej Muzeum Wsi Opolskiej stanowi komórkę Działu Architektury Ludowej. Jego głównym zadaniem jest gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie opracowań, dokumentacji, fotografii i innych materiałów pomocniczych.

Zgromadzone tu archiwalia można podzielić na dwie zasadnicze grupy – dokumentację pomiarowo-opisową i dokumentację fotograficzną.

I. Do dokumentacji pomiarowo-opisowej należy zaliczyć:

1. Katalog składający się z 1314 kart założonych dla zabytków budownictwa drewnianego. Są to karty badań naukowych przeprowadzonych na przełomie lat 60. i 70. XX w., które dotyczyły obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa opolskiego. Każda karta zawiera podstawowe informacje związane z danym obiektem, tj. rok powstania, imię i nazwisko właściciela, usytuowanie, opis wnętrza i bryły budynku, pełnioną przezeń funkcję użytkową oraz krótką charakterystykę rodziny właścicieli. Dokumentacja ta poddawana jest ciągłej weryfikacji i uzupełnianiu, dzięki czemu dane dotyczące owych obiektów są stale aktualizowane.

2. Kartoteki z materiałami bibliograficznymi z zakresu historii społeczno-gospodarczej Śląska. Zgromadzone tu dane opracowano na podstawie polskich oraz niemieckich materiałów źródłowych i ułożono w porządku alfabetycznym według nazw miejscowości.

3. Kartoteki z badań terenowych, w których przechowywane są informacje dotyczące rzemiosła ludowego (np. kowalstwa, garncarstwa, bednarstwa, stolarstwa czy tkactwa). Tu również obowiązuje alfabetyczny układ danych, z tym że materiał uporządkowany jest według nazwisk twórców i rzemieślników.

4. Kartoteki z badań terenowych kultury zarówno materialnej (sprzęty i wyposażenie wnętrz, narzędzia), jak i duchowej (zwyczaje i obrzędy), a także z badań z zakresu sztuki ludowej i folkloru (strój ludowy, pieśni, podania). Zebrane dane ułożone są alfabetycznie według wyodrębnionych zagadnień.

5. Dokumentację zgromadzoną przez Dział Architektury Ludowej wraz z katalogiem kart inwentarzowych obiektów, która dotyczy zabytków architektury odbudowanych na terenie Muzeum. Obecnie obejmuje ona 106 pozycji uszeregowanych chronologicznie.

6. Dokumentację pomiarową i opisową, na którą składają się:

a) inwentaryzacje budowlano-konserwatorskie zabytków architektury drewnianej z terenu województwa opolskiego;

b) materiały z badań terenowych dotyczących budownictwa wiejskiego na Śląsku Opolskim;

c) plany zagospodarowania przestrzennego terenu zajmowanego przez Muzeum;

d) koncepcje i scenariusze zagospodarowania poszczególnych zagród;

e) dokumentacja z działalności oświatowej Muzeum (tj. z organizowanych imprez folklorystycznych, konkursów, lekcji muzealnych, warsztatów itp.);

f) dokumentacja i scenariusze wystaw stałych i czasowych prezentujących eksponaty zarówno własne, jak i wypożyczone z innych muzeów;

g) opracowania, wytyczne, projekty, kosztorysy, ekspertyzy, dokumenty powykonawcze, a także materiał fotograficzny rejestrujący rozbiórkę i montaż poszczególnych obiektów zabytkowych;

h) projekty, kosztorysy, wyceny, ekspertyzy itp. obiektów infrastruktury technicznej i zaplecza administracyjnego Muzeum;

i) opracowania naukowe (artykuły, referaty, analizy) dotyczące wybranych zagadnień muzealnych, etnograficznych, historycznych czy zagadnień z zakresu historii sztuki;

j) konserwatorska dokumentacja opisowo-fotograficzna przechowywanych w Muzeum zabytków ruchomych.

7. Karty muzealiów zakładane i prowadzone przez Dział Kultury Materialnej i Folkloru dla obiektów zarejestrowanych w porządku numerycznym i rzeczowym w księgach inwentarzowych muzealiów:

a) etnograficznych;

b) sztuki;

c) rzemiosła i sztuki ludowej.

II. Do dokumentacji fotograficznej należy zaliczyć:

1. Rejestr negatywów zachowanych na kliszach fotograficznych, w którym odnotowano obecnie 35 043 pozycji. Dla każdego z negatywów założono oddzielną kartę i dołączono do niej wywołane zdjęcie. Zawiera ona następujące informacje: miejscowość, w której wykonano zdjęcie, nazwisko i imię autora oraz datę wykonania, a także krótki opis. Karty fotograficzne uporządkowano w katalogu numerycznym (zgodnie z rejestrem) oraz w katalogu tematycznym. W obrębie katalogu tematycznego podzielono je na następujące kategorie:

a) karty negatywów przedstawiających obiekty znajdujące się na terenie Muzeum (np. rozbiórka, montaż i remont zabytkowych obiektów);

b) karty negatywów przedstawiających obiekty i małą architekturę z terenu województwa opolskiego (np. chałupy, domy, budynki gospodarcze, spichlerze, kościoły, piece itp.);

c) karty negatywów, na których uwieczniono działalność oświatową prowadzoną na terenie Muzeum Wsi Opolskiej i poza nim;

d) karty negatywów przedstawiających zabytki ruchome zarejestrowane w księgach inwentarzowych muzealiów etnograficznych, sztuki oraz rzemiosła i sztuki ludowej;

e) karty negatywów dokumentujących wykonane w Muzeum rekonstrukcje obiektów i przeprowadzone konserwacje zabytków.

Część negatywów przechowywanych w muzealnym archiwum została zdigitalizowana. Do tej pory zeskanowano 22158 obiektów, a uzyskany w ten sposób materiał nagrano na 166 płytach CD. W przyszłości planuje się zdigitalizowanie pozostałych klisz fotograficznych będących w posiadaniu Muzeum.

2. Rejestr fotografii cyfrowych wykonywanych dla Muzeum od 2003 r. Liczy on ponad 50 000 pozycji. Materiał fotograficzny wykonany techniką cyfrową przechowywany jest na nośnikach elektronicznych, które najpierw są wprowadzane do rejestru, a następnie katalogowane numerycznie i tematycznie, jak w przypadku negatywów.

Ponadto w archiwum przechowywane są również pochodzące z lat 30.–70. XX w. zdjęcia archiwalne w liczbie 2100 szt., przedstawiające zabytki województwa opolskiego. Skatalogowano je w kolejności alfabetycznej, według nazw miejscowości. Fotografie wykonane w latach 30.–50. XX w. zostały подарowane Muzeum przez opolskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Archiwum Muzeum Wsi Opolskiej prowadzone jest zgodnie z przepisami obowiązującymi w archiwistyce polskiej. Zgromadzone w nim dokumenty stanowią podstawowy warsztat pracy i źródło informacji przede wszystkim dla pracowników Muzeum, lecz korzystają z nich także uczniowie, studenci i osoby interesujące się historią swoich rodzin, miejscowości itp.

Anna MICZKA

Biblioteka muzealna

Bibliotekę Muzeum Wsi Opolskiej powołano do życia w połowie lat 70. XX w. Pierwsze woluminy, które dały początek jej księgozbiorowi, wpisano do księgi inwentarzowej 12 października 1975 r. Obecnie w zbiorach Muzeum znajduje się 5431 tomów wydawnictw zwartych i czasopism (stan na 21 czerwca 2011 r.). Najstarsze egzemplarze pochodzą z początku XX w., lecz zasadniczy trzon zasobów biblioteki stanowią wydawnictwa z lat 50. XX w. i późniejsze.

Księgozbiór jest stale wzbogacany zarówno poprzez zakup publikacji, jak i w drodze wymiany międzybibliotecznej dokonywanej między Muzeum Wsi Opolskiej a muzeami śląskimi i polskimi muzeami skansenowskimi. W ostatnim czasie Muzeum współpracuje w tym względzie również z Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu, Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Muzeum Etnograficznym w Toruniu, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, Górnośląskim Parkiem Etnograficznym w Chorzowie, Muzeum Narodowym i Etnograficznym we Wrocławiu oraz z uniwersytetami i urzędami ochrony zabytków z całego kraju, a także z placówkami zagranicznymi, np. ze Schlesische Museum z Görlitz i z różnego rodzaju placówkami kulturalnymi. Dzięki tej wymianie biblioteka Muzeum stała się posiadaczem wielu unikatowych publikacji i czasopism zagranicznych z zakresu muzealnictwa skansenowskiego Rumunii, Niemczech (dawniej RFN i NRD), krajów byłego Związku Radzieckiego i krajów skandynawskich.

Tematyka publikacji znajdujących się w księgozbiorze biblioteki jest bardzo różnorodna, lecz odnosi się przede wszystkim do takich dziedzin, jak etnografia i antropologia kultury (pozycje z zakresu teorii kultury, zwłaszcza kultury ludowej rozumianej jako kultura typu ludowego), folklor (w szczególności obrzędy i zwyczaje doroczne i rodzinne, muzyka i taniec), architektura i budownictwo wiejskie (przede wszystkim budownictwo drewniane – zarówno w regionie, jak i w całym kraju czy za granicą), historia Śląska, muzealnictwo (zwłaszcza skansenowskie). Ponadto biblioteka może się poszczycić bogatym zbiorem katalogów wystaw, przewodników i informatorów muzealnych. Od początku istnienia tej placówki prenumerowane są periodyki związane z podstawową działalnością Muzeum. Wśród ważniejszych tytułów można wymienić: „Muzealnictwo”, „Acta Scansenologica”, „Lud”, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, „Etnografię Polską”, „Polską Sztukę Ludową. Konteksty”, „Śląski Kwartalnik Historyczny *Sobótka*”, „Ochronę Zabytków”, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” oraz „Spotkania z Zabytkami”.

Księgozbiór jest wprawdzie udostępniany przede wszystkim pracownikom Muzeum, lecz na miejscu mogą korzystać z niego również uczniowie, studenci i inni zainteresowani. Ze względu na charakter zbioru i jego unikalność w skali regionu jest on nieocenionym źródłem informacji dla osób zajmujących się problematyką szeroko pojmowanej kultury ludowej.

Magdalena GÓRNIAK-BARDZIK

Fototeka Śląska

Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu jest instytucją naukowo-badawczą i oświatową zajmującą się ochroną i popularyzacją historii i kultury ludowej Opolszczyzny. Do jego zadań należy między innymi gromadzenie materiałów dokumentacyjnych, a także ich naukowe opracowanie oraz udostępnianie. Mając powyższe na względzie, pracownicy Muzeum już od dłuższego czasu prowadzą intensywną akcję pozyskiwania starych fotografii, które stanowią formę źródłowego dokumentu zawierającego wiele cennych informacji o historii naszego regionu, gospodarce, kulturze oraz o życiu codziennym jego mieszkańców w minionych czasach. Dotychczas za pośrednictwem prasy, radia, telewizji czy dzięki osobistym kontaktom udało się pozyskać do współpracy wiele osób prywatnych, szkół, izb regionalnych, organizacji lokalnych, które zgodziły się udostępnić Muzeum swoje archiwa fotograficzne. Z ich pomocą udaje się tworzyć Fototekę Śląską – zbiór dawnych fotografii śląskich, będący źródłem istotnych wiadomości dla tych wszystkich, którzy pracują nad przeszłością regionu bądź się tą przeszłością interesują.

Pod koniec lat 90. XX w. Muzeum zdecydowało się gromadzone przezeń fotografie udostępnić szerszemu gronu. Na powstającej wówczas stronie internetowej Muzeum została stworzona galeria pt. „Śląsk na starej fotografii”. Całość przedstawionego tam materiału dotyczyła zasadniczo dwóch tematów – elementów obrzędowości oraz życia codziennego mieszkańców wsi śląskiej. Od końca 2005 r. stale powiększający się zbiór fotografii archiwalnych Muzeum prezentuje na specjalnie otworzonym w tym celu osobnym portalu internetowym www.fototekaslaska.pl, tworząc swego rodzaju wirtualną wystawę, która dokumentuje historię regionu zapisaną na zdjęciach wykonanych przed 1945 r.

Trzon Fototeki stanowią zdjęcia pochodzące z rodzinnych albumów. Kryją one w sobie wiele danych, które po odczytaniu niewątpliwie poszerzają wiedzę o życiu mieszkańców wsi śląskiej. Opierając się na tej wiedzy, można nie tylko prześledzić losy poszczególnych rodzin, ale także wyobrazić sobie, jak wy-

glądało życie całych społeczności wiejskich. Do źródeł utrwalających obraz minioniej epoki należą więc przede wszystkim zdjęcia wykonane z okazji ważnych wydarzeń rodzinnych, takich jak: wesela, „rocзки”, I Komunia, jubileusze, rzadziej chrzciny czy pogrzeby. Ponadto zaliczają się do nich także fotografie dokumentujące działalność w lokalnych organizacjach, okres nauki w szkole, od-

× Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu ×
× APEL! Powiększ zbiory Fototeki! ×

× Fototeka Śląska ×
× O projekcie ×
× Wspierają nas ×
× Kontakt ×

**FOTOTEKA
ŚLĄSKA**

okres :

[Jak szukać?](#)

Liczba zdjęć : 1265

Ostatnio dodane :

GALERIA
MIESZKAŃCY WSI » ZAJĘCIA POZAROLNICZE » Przemysł » **w hucie** »

KRÓLEWSKA HUTA MALAPANE

Na zdjęciu pracownicy oczyszczalni huty Malapane (Mała Panew) w 1911 r. Wł. Piotr Potasiński.

miejsowość	powiat	data wykonania zdjęcia
Ozimek	Opole	1911
Malapane	Oppeln	

= poprzednie zdjęcie | następne zdjęcie =

Zabrania się kopiowania i publikowania zdjęć i tekstów w całości lub w części w Internecie, prasie i innych mediach bez pisemnej zgody. Wszelkie zamieszczone materiały są własnością Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu lub osób trzecich.

Adgraf Web Design
© 2005 Fototeka Śląska .. info@fototekaslaska.pl nowa
^^^

bywanie służby wojskowej, uczestnictwo w wycieczkach czy pielgrzymkach oraz wykonywanie codziennych zajęć w domu, zagrodzie, na roli, przy warstacie rzemieślniczym, a także pracę w przemyśle czy w urzędzie. Obok scen z życia powszedniego w Fototece można obejrzeć także portrety, krajobrazy, zdjęcia dokumentujące przebieg wojen, katastrof czy żywiołów, a także wiele

× Das Museum des Oppelner Dorfes ×
× Aufruf: Vergrößert die Fotosammlung!! ×

× Schlesische Fotothek ×
× Projekt ×
× Partner ×
× Kontakt ×

**FOTOTEKA
ŚLĄSKA**

Zeitabschnitt :
Suchen

Wie finde ich?

Anzahl der Fotos : 1271

Die letzten Zugänge :

GALERIE
DORFBEWÖHNER → DAS GESELLSCHAFTLICHE LEBEN → **Beim Militärdienst** →

MILITÄRDIENST. TRUPPENÜBUNGSPLATZ NEUHAMMER

Ultpostkarte vom Militärdienst. Aufschrift des "Aeroplans": Flucht aus der Sandwüste Nauhammer. Eigentum: Familie Twardy

Ortschaft	Kreis	Das Datum der Fotoaufnahme
Biedzychowice	Prudnik	um 1904
Friedersdorf	Neustadt	

« vorhergehende Fotografie | nächste Fotografie »

Es ist verboten die Fotos und Texte in Ganszen oder in Teilen zu kopieren oder zu publizieren, ohne eine schriftliche Genehmigung des Museums. Alle veröffentlichten Materialien gehören dem Museum des Oppelner Dorfes in Oppeln oder dritten Personen.

Adgraf Web Design
© 2005 Fototeka Śląska · info@fototekaslaska.pl nowe
AAA

innych fotografii, których nie sposób w tym miejscu wymienić, a które stanowią bezcenną skarbnicę wiedzy.

Prezentowany na portalu materiał fotograficzny został podzielony na szczegółowe kategorie ułatwiające wyszukiwanie i korzystanie z zawartości serwisu. Dodatkowo dzięki zamieszczonej na stronie wyszukiwarce można łatwo odnaleźć fotografię, wpisując nazwę miejscowości polskiej lub niemieckiej, albo też posługując się słowami kluczami znajdującymi się w opisach zdjęć. Przy każdej fotografii umieszczono informacje na temat uwiecznionych na niej osób bądź wydarzeń, daty i miejsca wykonania lub pochodzenia, a także dane o jej właścicielach.

Twórcy projektu mają nadzieję, że Fototeka przy pomocy mieszkańców Śląska Opolskiego będzie się nadal rozrastać. W tym celu prowadzą różnego rodzaju działania promujące, dzięki którym z dobrym skutkiem zachęcają miejscową ludność do współpracy w tworzeniu Fototeki. Apele umieszczane na regionalnych portalach internetowych, artykuły w prasie, audycje radiowe i telewizyjne, bezpośrednie spotkania z lokalną społecznością wiejską, druki ulotne, a także wystawy uliczne pomagają osiągnąć zamierzone efekty. Dzięki temu stale rozbudowywany zbiór starych fotografii tworzących Fototekę Śląską, udostępniany w łatwy i szybki sposób dzięki internetowi, staje się wartościowym źródłem informacji o historii i kulturze Śląska*.

* Do 29 VIII 2011 r. na stronie Fototeki Śląskiej zamieszczono 1265 archiwalnych fotografii.

Bogdan JASIŃSKI

Kolekcje specjalistyczne Muzeum Wsi Opolskiej: Kroszonki*

Przez wiele lat Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu prowadziło politykę kolekcjonerską ukierunkowaną na pozyskiwanie zabytków, które mogłyby służyć jako wyposażenie obiektów wybudowanych na terenie Muzeum. Dopiero w latach 90. XX w. pojawiły się pierwsze załączki kolekcji specjalistycznych w postaci zbioru jaj wielkanocnych.

Jaja wielkanocne, zwłaszcza kroszonki opolskie, to zapewne ta dziedzina plastyki obrzędowej, z której Opolszczyzna słynie najbardziej. Utrwaleniu i rozwojowi tradycji zdobienia jaj wielkanocnych przysłużył się niewątpliwie organizowany od wielu lat przez Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu Wojewódzki Konkurs Plastyki Obrzędowej „Kroszonki opolskie”. W 2011 r. odbyła się jego jubileuszowa XX edycja. Projekt ten ma na celu wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców Opolszczyzny. Od samego początku w imprezie biorą udział zarówno dzieci, jak i dorośli – Ślązacy i potomkowie przesiedleńców ze Wschodu, a od 1997 r. również mieszkanki przyłączonych do województwa opolskiego gmin Rudniki i Praszka (uprzednio w województwie częstochowskim). Prace wykonane podczas konkursu są przejmowane przez Muzeum Wsi Opolskiej. Pozyskane dotychczas eksponaty stanowią jedną z większych kolekcji tego typu w zbiorach muzealnych w Polsce. Obecnie składa się ona z około 2000 zabytków. Większość z nich to popularne śląskie kroszonki (*krolsonki*). Przy ich wykonaniu stosuje się tzw. technikę rytowniczą, która polega na wyskrobywaniu ostrym narzędziem wzorów na ufarbowanej skorupce jajka. Dominują wśród nich motywy kwiatowo-roślinne, charakterystyczne dla rodzimej twórczości ludowej. W latach 2010–2011 Muzeum wzbogaciło swą kolekcję o kroszonki z niezwykle rzadkim tradycyjnym wzorem

* Niniejszy komunikat jest pierwszym z cyklu prezentujących kolekcje Muzeum Wsi Opolskiej. Następane będą publikowane w kolejnych numerach „Notatnika...”.

zwanym „znikąd donikąd”, wykonane przez Patryka Błanię z Obrowca. Nazwa wzoru nawiązuje do tego, że skorupkę jajka pokrywa jeden meandrujący wzór. W pracach sporadycznie pojawiają się przedstawienia zoomorficzne nawiązujące do symboliki świąt wielkanocnych, takie jak: baranki, zajączki i kurczaki. Nie brakuje również okolicznościowych sentencji kierowanych do kawalerów. Po dziś dzień w wielu śląskich domach panny wykonują kroszonki, którymi obdarowują swoich wybrańców w lany poniedziałek.

Do końca lat 90. ubiegłego wieku uczestnicy konkursu kroszonkarskiego tworzyli kroszonki, wykorzystując do tego celu przede wszystkim jaja pełne, gotowane przez kilka godzin na wolnym ogniu. Aktualnie twórcy coraz częściej używają wydmuszek. Większość z nich kupuje odpowiednio spreparowane jajka w sklepach specjalistycznych. Jajka z początku lat 90. są farbowane barwnikami zarówno naturalnymi (np. łupinami z cebuli), jak i chemicznymi (np. farbami do tkanin, tuszem, kolorową bibułą). Po 2000 r. większość jaj jest barwiona chemicznie. Niewątpliwie wpływa na to fakt, że na jaju ufarbowanym w cebuli nie można uzyskać przejrzystego wzoru. Paleta stosowanych kolorów jest bardzo bogata, przy czym popularne są odcienie ciemne, dające odpowiedni kontrast z białym wzorem. Większość kroszonek jest wykonana z jaj kurzych (95%), reszta – z kaczych i gęsich. W kolekcji znajduje się też jedna kroszonka, do której wykorzystano jajo strusie.

Godny podkreślenia jest fakt wielopokoleniowego kultywowania tradycji zdobienia jaj wielkanocnych. W zbiorach muzealnych znajdują się kroszonki wielokrotnie nagradzanych twórczyń z miejscowości Daniec (Grażyny, Andrei i Adriany Joszko, Renaty i Moniki Cohaus, Marii i Julii Cichoń), a także z Krośnicy (Teresy, Anety i Ewy Hurek), Malni (Barbary i Anny Herok), Odrowąża (Sonii i Korneli Gabrielczyk z), a także z Obrowca (Elżbiety Pazur – babki, Gizeli Śmieszek – córek, Wioletty Obrzud i Patryka Błani – wnuków) i innych.

1. Kroszonka wykonana przez Grażynę Joszko

W Muzeum są także kroszonki będące dziełem uznanych opolskich twórców ludowych: Stefani Topoli, Jerzego Lipki, Gertrudy Kleman, Marii Rudzik, Marii Kobyłki, Marii Rogosz, Ireny Kurek, Małgorzaty Matei, Edeltraudy Krupop, Edeltraudy Fornol, Teresy Ozimek, Teresy Soboty, Łucji Mandalki, Ireny Zawadzkiej i Marii Żmii-Glombik.

Przesiedleńcy, którzy przybyli na Śląsk Opolski po II wojnie światowej,

przywieźli ze sobą tradycję zdobienia jaj inną techniką – pisania. Polega ona na tym, że skorupka jajka zostaje pokryta woskiem przy użyciu kiski (przyszyty z metalową rynienką) lub szpilki przymocowanej do patyczka. Następnie jajko umieszcza się w barwniku. Po wyschnięciu nakładany jest kolejny wzór, a jajko zostaje zanurzone w kolejnym barwniku. Operację tę powtarza się kilka razy w zależności od tego, jak bogatą gamę kolorów zamierzamy uzyskać. Jajko ozdobione w ten sposób nazywane jest pisaną. Muzeum Wsi Opolskiej ma w swoich zbiorach około 300 pisanek. Największa ich liczba pochodzi z ośrodka tułowickiego. Twórczynie z Tułowic wykonują pisanek w tradycyjnej stylistyce wołyńskiej – na jajkach przeważają wzory w formie rozet, jodełek, wiatraczków.

2. Pisanka wykonana przez Krystynę Holeniewską

Wosk наносzony jest za pomocą szpilki lub kiski. Kiską posługują się m.in. Janina i Małgorzata Rusak, Ewa Bojkowska i Agnieszka Suchodolska. Narzędzie to umożliwia nanoszenie znacznie bardziej precyzyjnego i urozmaiconego wzoru. Dzięki temu w zbiorach muzealnych znalazły się pisanek huculskie, stworzone pod wpływem fascynacji folklorem Pokucia. Bardzo bogata kolorystyka (czerwień, żółcie, brązy, zielenie w różnych odcieniach, biel) oraz wzornictwo (sakralne, fitomorficzne, zoomorficzne, antropomorficzne) sprawiają, że są to obiekty wyjątkowo dekoracyjne. W wytwarzaniu pisanek huculskich specjalizują się Krystyna Holeniewska i Wiesława Żytkiewicz.

Większość pisanek wykonuje się na jajach pełnych, lecz Helena Wojtasik i Wiesława Żytkiewicz piszą na wydmuszkach. Kilka pisanek pochodzi ze znanego niegdyś ośrodka w Korfantowie. Ich twórcą jest Tadeusz Gala – syn znanej twórczyni ludowej Franciszki Gali. Pisze on jajka o wzornictwie wołyńskim, używając przy tym kiski. Zupełnie inny charakter mają prace Wiesławy Grzybowskiej i jej siostry Jadwigi Chromik z Ligoty Zameckiej. Powierzchnie jaj pokrywają one woskiem przy użyciu szpilki, tworząc piękne wielobarwne kompozycje fitomorficzne.

Nieznaczną część zbioru Muzeum w liczbie około 100 eksponatów stanowią oklejanki. Technika ta jest niezwykle popularna na Mazowszu i polega na oklejaniu jajka rdzeniem sitowia i kolorową włóczką. W wyniku dyfuzji wzorów kulturowych została ona przeniesiona na obszar Opolszczyzny i jest tutaj współcześnie stosowana. Znaczna część oklejanek została wykonana przez mieszkanki Opola: Marię Maciak, Wandę Onik, Annę Kośną, Agatę Mazur i Kata-

3. Oklejanka wykonana przez Marię Maciak

Omówiona w tak wielkim skrócie kolekcja była wielokrotnie prezentowana na wystawach krajowych i zagranicznych. O niezwyklej popularności opolskich kroszonek świadczy fakt, że w 1999 r. zostały wyróżnione w konkursie na wyrob regionalny.

rzyne Wirzeskę. Zachowały się wyjątkowej urody oklejanki Leokadii Suchanek z Dańca. Większość oklejanek jest sporządzana na wydmuchkach z jaj kurzych lub gęsich.

Skromnie prezentuje się zbiór obszywanek pochodzących z okolic Rudnik i Praszki (około 80 szt.) – gmin przyłączonych do Opolszczyzny w wyniku nowego podziału administracyjnego. Obszywanki to jajka, na których powierzchnię nakłada się cienką pończoszkę obszywaną kolorowymi tasiemkami, guzikami i cekinami. Technika ta jest znana na wspomnianym obszarze od zaledwie 25 lat. W zbiorach muzeum znajdują się prace Lucyny Domańskiej, Honoraty Szczuki, Dominiki Pawlaczyk, Marii Niełacnej z Praszki, a także Alicji Preś i Urszuli Lipiety ze Skomlina.

III. DOKUMENTACJA DZIAŁALNOŚCI

Bibliografia artykułów i wydawnictw pracowników Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu (1961–2011)

Bronicz Stanisław

1. *Droga do opolskiego skansenu*, „Opole” 1970, nr 5, s. 5–6.
2. *Etnograficzne problemy w muzealnictwie Śląska Opolskiego*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” 1963, nr 48, s. 73–84.
3. *Hodowla zwierząt*, [w:] *Stare i Nowe Siołkowice*, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966, s. 99–146.
4. *Klasowe zróżnicowanie kultury ludowej na Górnym Śląsku na przełomie XIX i XX w.*, „Prace i Materiały Etnograficzne” 1957, z. 2, s. 73–128.
5. *Materiały do zagadnień stroju ludowego na Śląsku Opolskim*, „Opolski Rocznik Muzealny” 1966, t. 2, s. 185–198.
6. *Rolnictwo*, [w:] *Stare i Nowe Siołkowice*, cz. 1, Wrocław 1963, s. 59–130.
7. *Skansen opolski*, „Roczniki Etnografii Śląskiej” 1963, t. 2, s. 233–240.
8. *Strój ludowy*, [w:] *Stare i Nowe Siołkowice*, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966, s. 288–301.
9. *Strój pszczyński*, „Atlas Polskich Strojów Ludowych”, cz. III: Śląsk, Wrocław 1954.
10. *Z badań nad rozwojem domu chłopskiego na Śląsku Opolskim*, „Roczniki Etnografii Śląskiej” 1967, t. 3, s. 115–165.

Czartoryski Krzysztof, Wijas-Grocholska Elżbieta

11. *Cegielnie na Śląsku Opolskim* [katalog wystawy], Opole 2006, ss. 14.

Gałęza Jarosław

12. *30-lecie udostępniania do zwiedzania Muzeum Wsi Opolskiej na tle jego historii*, „Almanach Miejski «Opolanin»” 2001, s. 188–193.

13. 30-lecie udostępniania do zwiedzania Muzeum Wsi Opolskiej. *Ogólnopolska konferencja muzeów na wolnym powietrzu*, „Almanach Miejski «Opolanin»” 2001, s. 194–196.
14. 30-lecie udostępniania do zwiedzania Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2001, nr 3, s. 7–14.
15. Krystyna Wicher-Jesionowska. *Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej, historyk sztuki, muzealnik*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2006, nr 9, s. 44–46.
16. Krystyna Wicher-Jesionowska. *Historyk sztuki, muzealnik, wojewódzki konserwator zabytków, dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej*, [w:] *Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne*, t. 2, red. E. Fryś-Pietraszkowa, A. Spiss, Wrocław–Kraków 2007, s. 357–359.
17. *Muzeum Wsi Opolskiej, „Zabytki”* 2006, nr 6, s. 42–47.
18. *Stan i opieka nad zabytkami znajdującymi się na terenie wsi*, [w:] *Raport o stanie kultury w województwie opolskim*, red. S. Gawlik, T. Soroczyński, Opole 1997, s. 67–71.
19. *Teatr w Muzeum*, „Almanach Miejski «Opolanin»” 2003, s. 170–172.
20. *Zabytkowa chałupa w Kielczy*, „Almanach Miejski «Opolanin»” 2003, s. 81–83.

Gałęza Jarosław, Gruszka Helena

21. *Festiwal Folklorystyczny „Góry Opawskie – Jeseniki”*, Opole 2006, ss. 26.

Gil Euzebiusz

22. *Drewniane budownictwo sakralne Opolszczyzny*, „Ziemia” 1971, t. 7, s. 97–107.
23. *Drewniane kościoły północno-wschodniej części Opolszczyzny*, „Kwartalnik Opolski” 1978, nr 2, s. 64–73.
24. *Inwentaryzacja etnograficzna drewnianego budownictwa ludowego na Opolszczyźnie*, „Ochrona Zabytków” 1978, nr 1, s. 51–54.
25. *Muzeum Wsi Opolskiej Opole-Bierkowice. Przewodnik*, Opole 1977, ss. 24.
26. *Muzeum Wsi Opolskiej Opole-Bierkowice. Przewodnik*, Opole 1982, ss. 48.
27. *Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach. Przewodnik*, Opole 1976, ss. 6.
28. *Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach. Przewodnik*, Opole 1981, ss. 10.
29. *Na marginesie konkursu „Kultura ludowa Opolszczyzny”*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1979, nr 4, s. 86–89.
30. *Opolski park etnograficzny*, Opole 1967, ss. 22.
31. *Spichlerze drewniane ziemi opolskiej*, „Ziemia” 1968, t. 4, s. 105–109.
32. *Spichlerze Opolszczyzny*, Kraków 1967, ss. 22.
33. *Spichlerze w Muzeum Wsi Opolskiej*, Opole 1977, ss. 10.
34. *Sprawozdanie z posiedzenia Rady Muzealnej Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu z dnia 9 kwietnia 1969 r.*, „Ochrona Zabytków” 1969, nr 4, s. 309–310.
35. *Sztuka z kuźni*, „Opole” 1980, nr 10, s. 10–12.

36. *Walka o wiatraki*, „Opole” 1979, nr 11, s. 10–12.
37. *Współczesne ludowe kowalstwo Opolszczyzny*, Opole 1982, ss. 94.
38. *Współczesny zasięg i stan badań nad rzemiosłem kowalskim Opolszczyzny*, „Rocznik Muzeum Okręgowego w Częstochowie” 1981, t. 5, s. 51–55.
39. *Zabytkowy kościół drewniany z Uszyc w powiecie oleskim*, „Opolski Rocznik Muzealny” 1972, t. 5, s. 187–199.
40. *Żniwniak opolski*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1982, nr 4, s. 53–60.

Gil Euzebiusz, Pilarski Stanisław

41. *Budownictwo ludowe Opolszczyzny*, Kraków 1970, ss. 46.

Górniak Magdalena

42. *Całym sercem civis opoliensis. Wspomnienie o Szymonie Koszyku (1891–1972)*, „Śląsk Opolski” 2005, nr 4, s. 104–106.
43. *Osadnictwo w Starym Lesie po 1945 r.*, [w:] *Kresowianie na Śląsku Opolskim*, red. M. Kalczyńska, „Studia i Monografie”, z. 284, Opole 2011, s. 101–110.
44. *Powojenny obraz Głuchołaz. Szkoły, nauczyciele, uczniowie*, „Nasze Życie Głuchołaz” 2001, nr 3, s. 22.
45. *Powojenny obraz Głuchołaz. Uzdrowisko*, „Nasze Życie Głuchołaz” 2001, nr 6, s. 22.
46. *Powojenny obraz Głuchołaz. Życie gospodarcze w mieście po II wojnie światowej*, „Nasze Życie Głuchołaz” 2001, nr 15, s. 8.
47. *Powojenny obraz Głuchołaz. Życie polityczne w mieście po II wojnie światowej*, „Nasze Życie Głuchołaz” 2001, nr 16, s. 9.
48. *Weryfikacja narodowościowa w Głuchołazach po zakończeniu II wojny światowej*, „Zaranie Śląskie” 2003, nr 7–8, s. 45–61.
49. *Wysiedlenie ludności niemieckiej z Głuchołaz po zakończeniu II wojny światowej (1945–1947)*, „Prace Uczestników Studium Doktoranckiego” 2002, z. 4: Historia, red. A. Filipczak-Kocur, s. 19–31.

Górniak-Bardzik Magdalena

50. *Kresowianie na Opolszczyźnie 1945–1947*, Opole 2010, ss. 40.

Górniak Magdalena, Jasiński Bogdan

51. *Polecam Szanownej Publiczności... Reklama w sklepach wiejskich rejencji opolskiej* [katalog wystawy], Opole 2004, ss. 32.

Gruszka Helena

52. *Formy edukacji regionalnej w działalności Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2009, nr 11, s. 41–48.

Gruszka Helena, Oficjalska Elżbieta, Wijas-Grocholska Elżbieta

53. *Muzeum Wsi Opolskiej. Przewodnik*, Opole 2002, ss. 78.

Jasińska Marcelina, Wijas-Grocholska Elżbieta

54. *Rzecz o budynkach z czerwonej cegły na wsi opolskiej z przełomu XIX/XX w. Architektura wsi Śląska Opolskiego* [katalog wystawy], Opole 2011, ss. 42.

Jasiński Bogdan

55. *Cudny śpiewak – z gliny ptak. Gwizdki ceramiczne z kolekcji Andrzeja Nowaka*, [w:] *Dawne i współczesne zabawki dziecięce*, red. D. Żołędź-Strzelczyk, K. Kabcinińska, Poznań 2010, s. 425–434.
56. *Dobra marka krocie warta. Rachunki i papiery firmowe ze Śląska, Łużyc i Kraju Sudeckiego (1850–1945). Starke Marke schafft Gewinn. Alte Rechnungen und Firmendrucksachen aus Schlesien, Lausitz und Sudetenland (1850–1945)*, Wrocław 2011, ss. 130.
57. *Folklor słowny w polskich wsiach Bukowiny Południowej (Rozbójnik jako składnik kompozycyjny sił władzy i ludu)*, [w:] *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, red. K. Feleszko, Piła–Warszawa 2000, s. 152–165.
58. *Gwiezdny pył. Magiczny świat rzeźb Jana Koloczka* [katalog wystawy], Opole 2009, ss. 32.
59. *Kroszonki opolskie 2009* [katalog wystawy], Opole 2009, ss. 32.
60. *Kroszonki opolskie 2011* [katalog wystawy], Opole 2011, ss. 32.
61. *W kręgu piękna i tradycji. Międzynarodowy Konkurs Plastyki Obrzędowej w Rudnikach*, Opole 2011, ss. 32.
62. *Ośrodki wytwarzania gwizdków ceramicznych w Polsce*, „*Twórczość Ludowa*” 2002, nr 1–2, s. 1–12.
63. *Zwyczaj „wrodzenia niedźwiedzia” na Śląsku Opolskim*, [w:] *Wspólne jutro. Kontynuacja i zmiana w kulturze współczesnej wsi polskiej*, red. R. Kantor, Kielce 1998, s. 125–130.

Jasiński Bogdan, Oficjalska Elżbieta

64. *Dawna karczma i sklep wiejski*, „*Almanach Miejski «Opolanin»*” 2003, s. 165–167.

Kowalewski Józef

65. *Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu w latach 1961–1967*, „Opolski Rocznik Muzealny” 1970, t. 4, s. 449–465.
66. *Ochrona zabytków budownictwa i architektury ludowej w województwie opolskim*, [w:] *Ogólnopolska konferencja muzeów i parków etnograficznych. Opole 22–24 września 1970 r.*, red. J. Klimczyk, Opole 1971, s. 112–121.
67. *Opolski park etnograficzny*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku” 1969, nr 10, s. 30–34.
68. *Opolski skansen*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1969, nr 1, s. 14–16.
69. *Problemy organizacji i budowy opolskiego parku etnograficznego w Bierkowicach*, „Opolski Rocznik Muzealny” 1972, t. 5, s. 421–451.

Kurek Ewa

70. *Opolski skansen*, Opole 1969, s. 16.
71. *Twórczość ludowa Opolszczyzny* [katalog wystawy], Opole 1975, ss. 28.
72. *Współczesna śląska rzeźba ludowa* [katalog wystawy], Opole 1974, ss. 16.

Kurek Maciej

73. *Wiatraki i młyny wodne Opolszczyzny*, Kraków 1969, ss. 22.

Mazur Izabela

74. *Opolscy twórcy ludowi* [katalog], Opole 1998, ss. 86.

Mazur Izabela, Oficjalska Elżbieta

75. *Kufel piwa* [katalog wystawy], Opole 1997, ss. 54.

Oficjalska Elżbieta

76. *Boże Narodzenie*, „Kurier Rolniczy” 1997, nr 12, s. 12–13.
77. *Doświadczenia Muzeum Wsi Opolskiej w inwentaryzacji muzealiów przy użyciu technologii cyfrowych*, [w:] *Nowoczesne metody gromadzenia i udostępniania wiedzy o zabytkach*, red. A. Seidel-Grzesińska, K. Stanicka-Brzezicka, Wrocław 2008, s. 75–79.
78. *Dryle, plajdry, dreśmashiny. Mechanizacja rolnictwa na wsi śląskiej*, Opole 2005, ss. 14.
79. *Ekspozycje rolnicze w Muzeum Wsi Opolskiej*, [w:] *Międzynarodowa konferencja naukowa „Misje i kierunki rozwoju muzeów rolnictwa we współczesnym świecie”*. Szreniawa 25–26 września 2009, red. H. Ignatowicz, U. Siekacz, Szreniawa 2010, s. 71–76.

80. *Inscenizacje i ekspozycje obrzędowości dorocznej w Muzeum Wsi Opolskiej*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2004, nr 7, s. 143–147.
81. *Obraz wsi śląskiej w inscenizacjach Muzeum Wsi Opolskiej*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2010, nr 12, s. 129–137.
82. *„Obrazek dla każdego”. Obrazy fabryczne w domach śląskich w latach 1888–1940* [katalog wystawy], Opole 2009, ss. 44.
83. *Plenerowa ekspozycja maszyn i narzędzi rolniczych w MWO i jej rola w odtworzeniu procesu mechanizacji rolnictwa na wsi śląskiej*, [w:] *Muzea rolnicze w służbie nauki i kultury. Międzynarodowa sesja naukowa z okazji 130-lecia muzealnictwa rolniczego na ziemiach polskich*, red. M. Sierszeńska, W. Szczepkowski, Poznań 2005, s. 29–33.
84. *Pomiędzy chatupą drewnianą a murowaną. Rozterki etnografa w urządzaniu ekspozycji*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2009, nr 11, s. 95–101.
85. *Pozdrowienia z... portret dawnej wsi opolskiej*, Opole 2003, ss. 112.
86. *Problematyka mniejszości narodowych w Muzeum Wsi Opolskiej*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2000, nr 2, s. 43–46.
87. *Stanisław Bronicz (1904–1981). Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu, etnograf, socjolog*, [w:] *Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne*, t. 2, red. E. Fryś-Pietraszkowa, A. Spiss, Wrocław–Kraków 2007, s. 27–29.
88. *Stary i Nowy Rok*, „Kurier Rolniczy” 1997, nr 1, s. 19.
89. *Śląski karnawał. Wodzenie niedźwiedzia i pogrzeb basa*, [w:] *Świat na opak*, red. K. Piątkowska, Włocławek 2009, s. 57–64.
90. *Wystawa „Kufel piwa” w Muzeum Wsi Opolskiej, czerwiec–październik 1997 r.*, „Kalendarz Polski” 1998, s. 234–235.
91. *Zwyczaję i obrzędy wielkanocne*, „Kurier Rolniczy” 1999, nr 1, s. 16–17.

Pilarski Stanisław

92. *Ogólnopolska konferencja muzeów i parków etnograficznych oraz otwarcie Muzeum Wsi Opolskiej*, „Ochrona Zabytków” 1971, nr 1, s. 76–78.
93. *Ośrodek gonciarski w Krzyżowej Dolinie, pow. Opole*, „Opolski Rocznik Muzealny” 1972, t. 5, s. 167–178.

Próchnicka Emilia

94. *Plon zniwnego obyczaju*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1985, nr 39, s. 5–20.

Wieczorek Beata

95. *Metody i środki stosowane w konserwacji zabytków techniki w MWO na przykładzie stałej ekspozycji maszyn rolniczych*, [w:] *Problemy muzeów związane z zachowaniem i konserwacją zbiorów. Międzynarodowa Konferencja Konserwatorska. Temat: Zabytki techniki. Szreniawa 14–15 października 2006*, red. U. Siekacz, Szreniawa 2007, s. 95–101.

Wijas-Grocholska Elżbieta

96. *30 lat później w Muzeum Wsi Opolskiej*, [w:] *Skanseny po latach – założenia a realizacja*, red. M. Brylak-Zaluska, M. Długosz, Nowy Sącz 1995, s. 91–96.
97. *Bunclówka z Kodersdorf*, „Dachy” 2008, nr 11, s. 53–55.
98. *Dachówka z Siegersdorfer Werke*, „Dachy” 2009, nr 3, s. 53–55.
99. *Dachy wiejskie. Architektura wsi Śląska Opolskiego* [katalog wystawy], Opole 2008, ss. 26.
100. *Dawne drzwi jako element architektury Opola*, „Almanach Miejski «Opolainin»” 1999, s. 57–59.
101. *Drzwi*, „Kalendarz Opolski” 1999, s. 95–98.
102. *Drzwi do wiejskich stajni*, „Spotkania z Zabytkami” 2003, nr 7, s. 24–25.
103. *Drzwi płycinowe*, „Spotkania z Zabytkami” 2000, nr 3, s. 29–30.
104. *Gible, czyli szczyty dawnych domów wiejskich na Śląsku Opolskim*, „Spotkania z Zabytkami” 2004, nr 10, s. 22–25.
105. *Gible, czyli szczyty dawnych domów wiejskich na Śląsku Opolskim cd.*, „Spotkania z Zabytkami” 2005, nr 3, s. 23–26.
106. *Inne skanseny*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2002, nr 4, s. 95–102.
107. *Kilka uwag o wystawie „Drzwi wiejskie”*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2000, nr 2, s. 106–107.
108. *Kogut na dachu*, „Dachy” 2008, nr 12, s. 56.
109. *Lauba jako element architektury ludowej Śląska Opolskiego*, [w:] *Wspólne jutro. Kontynuacja i zmiana w kulturze współczesnej wsi polskiej*, red. R. Kantor, Opole 1998, s. 87–101.
110. *Lauby*, „Kalendarz Opolski” 1998, s. 104–107.
111. *Lauby*, „Spotkania z Zabytkami” 2000, nr 1, s. 21–24.
112. *Lauby. Architektura wsi Śląska Opolskiego*, Opole 2009, ss. 80.
113. *Obiekty przemysłu wiejskiego na terenie MWO*, „Acta Scansenologica” 2005, t. 9, s. 219–226.
114. *Obrzeża Opola*, „Renowacje i Zabytki” 2010, nr 3, s. 131–136.
115. *Ochrona dawnego krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Śląska Opolskiego na przykładzie architektury wsi opolskiej*, [w:] *Międzynarodowa konferencja naukowa „Misje i kierunki rozwoju muzeów rolnictwa we współczesnym świecie”. Szreniawa 25–26 września 2009*, red. H. Ignatowicz, U. Siekacz, Szreniawa 2010, s. 84–92.
116. *Ozdobne dachy na wiejskich budynkach Śląska Opolskiego*, „Renowacje i Zabytki” 2010, nr 3, s. 137–147.
117. *Pamiętajmy o starych dachach*, „Dachy” 2010, nr 5, s. 45–46.
118. *Pawilon bez duszy*, „Spotkania z Zabytkami” 1999, nr 7, s. 25–26.
119. *Po prostu ubikacje*, „Spotkania z Zabytkami” 2003, nr 12, s. 29–30.
120. *Pozachłopskie zabytki dawnej kultury wsi Śląska Opolskiego w zbiorach Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2002, nr 5, s. 210–216.

121. *Produkt regionalny na Śląsku Opolskim. Problemy z udowodnieniem tradycji*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce” 2007, nr 5, s. 113–120.
122. *Spalony spichlerz dworski ze Strzelec Opolskich*, „Kalendarz Opolski” 1999, s. 84–86.
123. *Stanisław Majewski – artysta ludowy*, „Kalendarz Opolski” 1998, s. 108–110.
124. *Stodoły*, „Kalendarz Opolski” 2001, s. 81–83.
125. *Studnie wiejskie na Śląsku Opolskim*, „Kalendarz Opolski” 2000, s. 107–108.
126. *Tradycja a rzemiosło*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1999, nr 3–4, s. 21–26.
127. *Wiatraki na Śląsku Opolskim*, „Kalendarz Opolski” 2000, s. 104–106.
128. *Wieś opolska – tradycja połączona z nowoczesnością*, „Krajobrazy Dziedzictwa Narodowego” 2001, nr 2, s. 15–27.

Wicher-Jesionowska Krystyna

129. *Dziesięć hektarów skansenu*, „Opole” 1979, nr 6, s. 31–33.
130. *Informator o muzeach województwa opolskiego*, Katowice 1982, ss. 16.
131. *Kroszonki, pisanki i kryzys*, „Opole” 1983, nr 4, s. 25–26.
132. *Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach*, [w:] *Muzea skansenowskie w Polsce*, red. F. Midura, Poznań 1979, s. 120–125.
133. *Organizacja imprez folklorystycznych jako jedna z metod ożywienia ekspozycji skansenu na przykładzie Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu Bierkowicach*, [w:] *Międzynarodowa konferencja skansenowska w Polsce*, red. F. Midura, Sanok 1978, s. 95–104.
134. *Rola skansenów w środowiskach zindustrializowanych i zurbanizowanych na przykładzie Śląska*, [w:] *Kultura ludowa sercem Śląska*, red. B. Bazieli, Wrocław 1985, s. 344–356.
135. *Udział opolskiego skansenu w procesie edukacji historycznej i kultywowaniu tradycji regionalnych*, „Acta Scansenologica” 1989, t. 5, s. 45–50.

Opracował Bogdan Jasiński

Wykaz wystaw zrealizowanych w Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu w latach 1970–2011*

1970

- Opolska Cepelia* (prezentowana do 1972 r.) – brak danych.
Opolski Park Etnograficzny (prezentowana do 1971 r.) – brak danych.
Osiągnięcia etnograficzne na Opolszczyźnie w XXV-leciu – Halina Jakubowska.
Piękno ludowej architektury – brak danych.
Środki chemiczne do zwalczania szkodników drewna (prezentowana do 1971 r.) –
brak danych.
Sztuka ludowa na Opolszczyźnie – brak danych.

1971

- Łowiectwo Opolszczyzny* – brak danych.
Opolski pejzaż – brak danych.
Pszczelarstwo Opolszczyzny – brak danych.
Żniwa w naszej wsi – brak danych.

1972

- Dawna wieś opolska* – brak danych.
Twórczość ludowa Opolszczyzny – brak danych.
Twórczość pamiątkarska Opolszczyzny – brak danych.
25 lat badań etnograficznych na Opolszczyźnie – brak danych.

1973

- Fotografia krajoznawcza* – brak danych.

* Tytuły poszczególnych wystaw podano w porządku alfabetycznym. Po myślniku umieszczono nazwisko autora scenariusza. W przypadku braku informacji o autorze wprowadzono adnotację „brak danych”.

Kultura ludowa dobrem narodu – brak danych.
Kultura ludowa Opolszczyzny – brak danych.
Moja wieś, moje miasto – brak danych.
Polski plakat etnograficzny – brak danych.

1974

Fotografia krajoznawcza – brak danych.
Ochrona budownictwa ludowego w XXX-leciu PRL – brak danych.
Wieńce i korony dożynkowe – brak danych.
Wieś w oczach dziecka – brak danych.
Współczesna rzeźba ludowa – brak danych.

1975

Barwny świat owadów – Marian Bielewicz z Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.
Narzędzia i sprzęt w gospodarstwie wiejskim – Euzebiusz Gil.
Śląsk Opolski – brak danych.
Twórczość ludowa Opolszczyzny – brak danych.

1976

Kultura ludowa Opolszczyzny – Euzebiusz Gil.
Malowany fajans wrocławski – Emilia Próchnicka.
Rzemiosło wiejskie Opolszczyzny (prezentowana do 1977 r.) – Euzebiusz Gil.
Współczesna rzeźba ludowa Karpat polskich (prezentowana do 1977 r.) – Antoni Kroh, Barbara Morajko.
Współczesna sztuka ludowa Opolszczyzny (prezentowana do 1977 r.) – brak danych.
Śląski strój kobiecy – Emilia Próchnicka.

1977

Ceramika bolesławiecka – Emilia Próchnicka.
Malarstwo Nikifora – Emilia Próchnicka.
Sztuka ludowa Lachów Sądeckich – Emilia Próchnicka.
Śląskie malarstwo drobnomieszczańskie – Euzebiusz Gil.
Śląskie malarstwo ludowe na szkle – Euzebiusz Gil.
XIX-wieczna książka dewocyjna na Śląsku – Krystyna Głąb z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu.

1978

Ceramika ludowa – Euzebiusz Gil.
Dolnośląskie meble ludowe – Euzebiusz Gil.

Opolszczyzna w fotografii – brak danych.

Wiosna i Wielkanoc w plastyce obrzędowej Opolszczyzny – brak danych.

1979

Bartnictwo i pszczelarstwo – brak danych.

Kultura ludowa Opolszczyzny – brak danych.

Tkanina ludowa – Emilia Próchnicka.

Twórczość nieprofesjonalna Eugeniusza Marca – brak danych.

Twórczość nieprofesjonalna Jana Daraka – brak danych.

Zegary ludowe – brak danych.

1980

Opolskie kroszonki – brak danych.

Plecionkarstwo ludowe – Grażyna Filipowicz, Anna Włodarz z Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie.

Rybołówstwo ludowe – Grażyna Filipowicz, Anna Włodarz z Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie.

Rzemiosło ludowe we współczesnym wnętrzu – brak danych.

Rzeźba ludowa Beskidu Zachodniego – Barbara Morajko, Sabina Smoleń.

1981

Ceramika użytkowa F. J. Grabowskiego – brak danych.

Kroszonki wielkanocne – brak danych.

Owady krajów egzotycznych – Marian Bielewicz z Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.

Plastyka nieprofesjonalna GOP – brak danych.

Polska wycinanka ludowa – brak danych.

1982

Opolski strój ludowy – Emilia Próchnicka.

Przegląd twórczości ludowej Opolszczyzny – Emilia Próchnicka, Jerzy Lipka.

1983

Elementy obrzędowości wielkanocnej na Opolszczyźnie – brak danych.

Korony żniwne – brak danych.

Kroszonki wielkanocne – brak danych.

Opolski strój ludowy – Emilia Próchnicka.

Plecionkarstwo ludowe na Śląsku – Maria Gołubkow, Emilia Próchnicka.

1984

Korony i wieńce żniwne – brak danych.
Kroszonki, pisanki i palmy wielkanocne – brak danych.
Obrzędowa plastyka cyklu wiosennego – brak danych.
Powstanie śląskie w plastyce nieprofesjonalnej – brak danych.

1985

Artystyczna twórczość rzemieślnicza – brak danych.
Korony i wieńce żniwne – brak danych.
Kroszonki i palmy wielkanocne – brak danych.
Opolski haft ludowy – Emilia Próchnicka.
Polski len – Emilia Próchnicka.

1986

Korony i wieńce żniwne – brak danych.
Kroszonki i palmy wielkanocne – brak danych.
Muzeum Wsi Opolskiej 1961–1986 (prezentowana do 1989 r.) – Jarosław Gałęza.
Rzemiosło artystyczne województwa opolskiego – brak danych.
Ziola polskich łąk i lasów – Krystyna Holeksa, Zdzisława Sadowska, Piotr Cepmullik z Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.

1987

Majówka w skansenie – brak danych.
Opolskie kroszonki i pisanki – brak danych.
Twórczość ludowa Śląska Cieszyńskiego – brak danych.
Wojewódzka wystawa koron i wieńców żniwnych – brak danych.

1988

Korony i wieńce żniwne – brak danych.
Kroszonki z Opolszczyzny – brak danych.

1989

Korony i wieńce żniwne – brak danych.
Zwyczaj wiosenne na Górnym Śląsku – brak danych.

1990

Korony i wieńce żniwne – brak danych.
Kroszonki z Opolszczyzny – brak danych.

1991

Jak prały nasze babcie – Emilia Próchnicka.
Majówka w skansenie – Barbara Klimczyk.
W dawnej szkole wiejskiej – brak danych.

1992

Kroszonki opolskie – Helena Gruszka.
Majówka w skansenie – Barbara Klimczyk.

1993

Korony i wieńce żniwne – Helena Gruszka.
Kroszonki opolskie – Helena Gruszka.
Ludowy haft opolski – Emilia Próchnicka.
Ludowe meble malowane na Śląsku (prezentowana do 1994 r.) – Izabela Mazur,
Emilia Próchnicka.
Majówka w skansenie – Barbara Klimczyk.

1994

Kroszonki opolskie – Helena Gruszka, Bożena Stefańska.
Majówka w skansenie – Barbara Klimczyk.
Ochrona drewna zabytkowego – Jarosław Gałęza.
Postrzegać inaczej – słuchacze Państwowego Studium Kulturalno-Oświatowego
i Bibliotekarstwa w Opolu.
Współczesna twórczość ludowa Opolszczyzny – Helena Gruszka.

1995

Budownictwo dawniej i dziś (prezentowana do 1997 r.) – Elżbieta Wijas-Grocholska.
Kamionka bolestawiecka – Elżbieta Oficjalska.
Kroszonki opolskie – Helena Gruszka, Bożena Stefańska.
Majówka w skansenie – pracownicy Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego
w Opolu.
To też są zabytki – Joanna Bronowicka.

1996

Kroszonki opolskie – Helena Gruszka, Bożena Stefańska.
Majówka w skansenie – pracownicy Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego
w Opolu.
O syciu prawie wszystko – Elżbieta Oficjalska.

Stanisław Majewski – artysta ludowy – Elżbieta Wijas-Grocholska.
Wieś kielecka w twórczości S. Praussa – Bożena Stefańska.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Helena Gruszka.

1997

Kroszonki opolskie – Helena Gruszka, Bożena Stefańska.
Kufel piwa – Izabela Mazur, Elżbieta Oficjalska.
Majówka w skansenie – pracownicy Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Opolu.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Helena Gruszka.

1998

Drewniane lauby – Elżbieta Wijas-Grocholska.
Kroszonki opolskie – Helena Gruszka.
Łemkowskie sacrum – Bogdan Jasiński.
Majówka w skansenie – pracownicy Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Opolu.
Nieziemskie sprawy – rzecz o diabłach i aniołach – Izabela Mazur, Elżbieta Oficjalska.
Opolscy twórcy ludowi – 25-lecie STL w Opolu – Bogdan Jasiński.
Szopka betlejemska – Piotr Szwarc.
Uczniowskie renowacje – Maria Kupczak-Zajadacz.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Jolanta Hęciak.

1999

Drzwi wiejskie – Elżbieta Wijas-Grocholska.
Kroszonki opolskie – uczniowie Zespołu Państwowych Placówek Kształcenia Plastycznego w Opolu.
Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Hanna Całus, Krystyna Góra.
Odeszły w zapomnienie? – Daria Szpyrka.
Pszczelarstwo – rys historyczno-etnograficzny – Bogdan Jasiński.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Helena Gruszka, Bożena Stefańska.

2000

Diabeł to nakrył ogonem – Izabela Mazur, Elżbieta Oficjalska.
Drewniana architektura sakralna Śląska Opolskiego rysunki Marka Dziekońskiego – Krzysztof Bodanko.
Kroszonki opolskie – Helena Gruszka, Bożena Stefańska.
Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Hanna Całus, Krystyna Góra.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Helena Gruszka, Bożena Stefańska.

2001

Kroszonki opolskie – Elżbieta Oficjalska, Magdalena Górniak, Bogdan Jasiński.
Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Krystyna Góra, Lesław Janicki.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Michał Kott.

2002

Cudny śpiewak z gliny ptak – Bogdan Jasiński.
Kroszonki opolskie – Magdalena Górniak, Krzysztof Czartoryski.
Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Hanna Całus, Krystyna Góra.
Nie ma przyszłości bez przeszłości – Elżbieta Wijas-Grocholska.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Michał Kott.

2003

Kroszonki opolskie – Helena Gruszka, Bożena Stefańska, Michał Kott.
Krzyż w symbolice i kulturze wsi śląskiej – Krzysztof Czartoryski.
Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Małgorzata Wojdyło, Hanna Całus.
Pozdrowienia z... portret dawnej wsi opolskiej – Elżbieta Oficjalska.
Władysław Stanisław Reymont – Helena Gruszka, Bożena Stefańska, Michał Kott.
Współczesna twórczość ludowa Opolszczyzny – Bogdan Jasiński.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Michał Kott.

2004

Gible – szczyty dachów wiejskich na Śląsku Opolskim – Elżbieta Wijas-Grocholska.
Kroszonki opolskie – Helena Gruszka, Bożena Stefańska, Michał Kott.
Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Małgorzata Wojdyło, Hanna Całus.
Polecam szanownej publiczności... Reklama w sklepach wiejskich rejencji opolskiej –
Magdalena Górniak, Bogdan Jasiński.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Michał Kott.

2005

Bramy wjazdowe do zagród wiejskich na Śląsku Opolskim – Elżbieta Wijas-Grocholska.
Kroszonki opolskie – Magdalena Górniak, Beata Wiczorek.
Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Małgorzata Wojdyło, Hanna Całus.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Krzysztof Czartoryski.
Zabytki architektury południowej Polski w rysunkach i akwareli Mirosława Ogińskiego
– Ewa Grodek, Bożena Stefańska.

2006

Cegielnie na Śląsku Opolskim – Elżbieta Wijas-Grocholska, Krzysztof Czartoryski.

Jak to działa? (prezentowana do 2007 r.) – Bogdan Jasiński.

Kroszonki opolskie – Bogdan Jasiński.

Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Małgorzata Wojdyło, Hanna Całus.

Wielkanoc na Ukrainie – Muzeum Pisanki w Kołomyi.

Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Krzysztof Czartoryski.

2007

České kraslice – Elżbieta Oficjalska.

Cztery pory roku w skansenie – Uniwersytet Trzeciego Wieku.

Detale budownictwa ludowego – Muzeum w Kolinie (Czechy).

Kroszonki opolskie – Elżbieta Oficjalska.

Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Małgorzata Wojdyło, Hanna Całus.

Malarstwo ludowe i nieprofesjonalne w województwie łódzkim – Ewa Grodek, Magdalena Nawrot.

Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Witold Iwaszkiewicz.

2008

Dachy wsi opolskiej – Elżbieta Wijas-Grocholska.

Fototeka śląska – Magdalena Górniak.

Kroszonki opolskie – Bogdan Jasiński.

Majówka w skansenie – Anna Rogowska, Krzysztof Kowalski, Jerzy Kamiński.

Muzeum Wsi Opolskiej w akwareli – Uniwersytet Trzeciego Wieku.

Pisanki z ziemi lubuskiej – Bogdan Jasiński

Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Barbara Dubiel, Łukasz Kociółek.

2009

Gwiazdny pył. Magiczny świat rzeźb Jana Koloczka – Bogdan Jasiński.

Jajka wielkanocne ze zbiorów STL – Bogdan Jasiński.

Kroszonki opolskie – Bogdan Jasiński.

Majówka w skansenie – Ewa Grodek, Marta Szewerda.

Muzeum akwarelą malowane – Uniwersytet Trzeciego Wieku.

Obrazek dla każdego. Obrazy fabryczne w domach śląskich w latach 1888–1940 (prezentowana do 2010 r.) – Elżbieta Oficjalska.

Skromna wielkość sztuki ludowej. Fotografie Jeleny Latalovej – Muzeum w Kolinie (Czechy), Bogdan Jasiński.

Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Barbara Dubiel, Marcelina Jasińska.

2010

Azyl w mieście. Malarstwo Elżbiety Chojnackiej – Elżbieta Chojnacka.

Koniki, klepaki, gliniaki. Kolorowy świat dawnych zabawek – Ewa Grodek.
Kroszonki opolskie – Bogdan Jasiński.
Majówka w skansenie – Barbara Paprocka-Koszyk.
Muzeum w akwareli – Uniwersytet Trzeciego Wieku.
O leluja... jaki ptaszek! – Bogdan Jasiński.
Świątki, grajkowie, demony... – Bogdan Jasiński.
Zabytkowa architektura wiejska Śląska Opolskiego – Barbara Dubiel, Marcelina Jasińska.
Zwyczaje wielkanocne na Opolszczyźnie – Bogdan Jasiński.

2011

Kroszonki opolskie – Bogdan Jasiński.
Majówka w skansenie – Barbara Paprocka-Koszyk.
Powstania śląskie w plastyce nieprofesjonalnej – Bogdan Jasiński.
Rzecz o budynkach z czerwonej cegły na wsi opolskiej z przełomu XIX i XX w. –
Elżbieta Wijas-Grocholska, Marcelina Jasińska.
Śląskie malarstwo ludowe na szkle – Bogdan Jasiński.
50 lat minęło... – Elżbieta Oficjalska, Jarosław Gałęza.

Opracował Bogdan Jasiński

Lista pracowników zatrudnionych w Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu w latach 1961-2011*

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
1	Adamczyk Zdzisław	pracownik fizyczny	1970
2	Agaczewska Wanda	starszy referent	2000
3	Antczak Andrzej	główny księgowy / kierownik Działu Finansowego	2004 do nadal
4	Antonik Ryszard	starszy referent ds. magazynowych	1990-1991
5	Antoś Elżbieta	opiekun ekspozycji - sezonowo	2010
6	Bagińska Leokadia	opiekun ekspozycji - sezonowo	2000-2009
7	Bar Helena	opiekun ekspozycji - sezonowo	2009
8	Bareżańska Anna	pomocnik muzealny	1973
9	Baron Alojzy	pomocnik muzealny	1964-1965
10	Baron Jan	dozorca-stróż	1963-1964
11	Baron Marianna	starszy referent-kasjer - sezonowo	2009 do nadal
12	Bartnik Katarzyna	księgowa	2007
13	Bartoszewicz Teresa	pomocnik muzealny	1970-1972
14	Baryłowicz Witold	pracownik techniczny	1971
15	Basamonowicz Jacek	rzemieślnik-stolarz	1993
16	Bednarz Krystyna	pomocnik muzealny - sezonowo	1986-1989
17	Berkowski Tadeusz	starszy dozorca	1991-1996
18	Berkowski Zygmunt	starszy dozorca	1983-1996
19	Bernhard Jan	robotnik wykwalifikowany	1973-1982
20	Bernhard Urszula	pracownik fizyczny ds. ogrodniczych	1974-1977
21	Bęben Eugenia	asystent muzealny, DSLiF	1979-1987
22	Bieniarz Marek	laborant	1973

* Dane osób aktualnie zatrudnionych w Muzeum Wsi Opolskiej (2011 r.) zostały wyróżnione pogrubioną czcionką. Użyte skróty oznaczają: DAL - Dział Architektury Ludowej, DAT - Dział Administracyjno-Techniczny, DKMiF - Dział Kultury Materialnej i Folkloru, DUiE - Dział Udostępniania i Edukacji, DF - Dział Finansowy, DNO - Dział Naukowo-Oświatowy, DAF - Dział Administracyjno-Finansowy, DSLiF - Dział Sztuki Ludowej i Folkloru.

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
23	Bieniarz Wojciech	pracownik fizyczny	1972-1973
24	Bieniek Beata	pracownik fizyczny ds. ogrodniczych	1974-1977
25	Bloszczyk Józef	rzemieślnik-stolarz	1993-1996
26	Błażejczyk Bożena	opiekun ekspozycji - sezonowo	2002-2003
27	Błażejowska Barbara	opiekun ekspozycji - sezonowo	2004
28	Bodanko Krzysztof	starszy asystent muzealny, DAL	1997-2000
29	Bokła Leon	asystent muzealny, DNO	1983-1986
30	Brodziak Władysław	dozorca	1983-1986
31	Brodziejewski Jan	pomocnik muzealny	1977-1979
32	Bronicz Stanisław	dyrektor	1965-1974
33	Bronowicka Joanna	starszy asystent muzealny, DKMiF	1994-1999
34	Brzezińska Jadwiga	pomocnik muzealny	1976
35	Budzeń Wanda	opiekun ekspozycji - sezonowo	2005-2008
36	Buhl Jerzy	starszy dozorca	1991
37	Bujan Leon	magazynier	1979
38	Bukowiecki Wojciech	referent działalności podstawowej	1989-1990
39	Buksa Zdzisława	opiekun ekspozycji - sezonowo	1992-1998
40	Cap Karol	dozorca	1987
41	Chabałowski Aleksander	specjalista, DAL	1975
42	Chlebowska Renata	starszy pomocnik muzealny	1973
43	Chmielarczyk Olga	starszy referent ds. recepcyjnych	1993
44	Choromańczuk Bogumił	pomocnik fizyczny	1970
45	Chromy Władysław	pomocnik cieśli - robotnik niewykwalifikowany	1975-1984
46	Chrzanowski Jerzy	rzemieślnik-kowal	1996-2003
47	Chwała Bronisław	rzemieślnik wykwalifikowany	1973
48	Chwedczuk Tadeusz	robotnik	1980-1986
49	Cichoń Alfred	kierowca samochodu osobowego	1991
50	Cieślak Ryszard	pomocnik techniczny	1970
51	Czajka Jolanta	opiekun ekspozycji - sezonowo	2002-2004
52	Czajkowski Andrzej	starszy referent ds. BHP	2006 do nadal
53	Czarnecki Jerzy	kierownik Działu Konserwatorskiego	1984-1985
54	Czartoryski Krzysztof	asystent, starszy asystent muzealny, DAL	2001-2006
55	Czech Anna	pomocnik muzealny	1995
56	Czerwiński Jerzy	kierowca	1991
57	Dac Marian	dozorca	1987-1988
58	Danisz Jerzy	palacz c.o.	1990-1991
59	Dąbrowska Alicja	starszy referent-magazynier	1992-1999
60	Dębski Jerzy	referent	1981
61	Ditmer Marian	pomocnik muzealny	1977
62	Dobrzańska Eugenia	opiekun ekspozycji - sezonowo	1990-1998
63	Dołycka Anna	starszy laborant	1976-1981

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
64	Drozdowski Jarosław	robotnik gospodarczy, DAL	1991
65	Dubiel Alfred	opiekun ekspozycji - sezonowo	1998-2001
66	Dubiel Barbara	dokumentalista, DAL	1998 do nadal
67	Dubiel Joanna	opiekun ekspozycji - sezonowo	2007
68	Duczkowski Stefan	starszy dozorca	1995-1996
69	Duda Tadeusz	rzemieślnik	1983-2003
70	Dybała Jan	rzemieślnik	2001-2006
71	Dybek Jan	pracownik fizyczny	1972
72	Dziasek Anna	pomocnik muzealny	2007-2009
73	Dzikowski Dawid	rzemieślnik	2006-2007
74	Dziuk Rudolf	inspektor techniczny	1972-1973
75	Fiebich Irena	opiekun ekspozycji - sezonowo	2011 do nadal
76	Flesztyńska Jadwiga	pomocnik muzealny	1972-1973
77	Flinta Bronisława	opiekun ekspozycji - sezonowo	1991-1993, 1996-1998, 2000
78	Forysiak Ryszard	starszy mistrz	1977-1986
79	Fox Józef	radca prawny	1972
80	Frasek Michał	kierownik gospodarczo-techniczny	1971-1972
81	Fułat Edward	starszy referent ds. BHP	1997-1998
82	Furs Gabriela	opiekun ekspozycji - sezonowo	2008 do nadal
83	Gajda Janina	starszy referent ds. administracyjno- -gospodarczych	1963-1976
84	Gajewska Jadwiga	referent ds. administracyjnych	1979
85	Galla Witaliusz	starszy mistrz, DAF	1990
86	Gałęza Jarosław	asystent muzealny, kustosz / kierownik Działu Architektury Ludowej dyrektor	1980-1993 1993 do nadal
87	Garda Michał	starszy dozorca	1992-1994
88	Gatzka Konstanty	robotnik niewykwalifikowany	1962-1977
89	Gatzka Rudolf	starszy robotnik muzealny	1967-1971
90	Gawęł Helena	główny specjalista - radca prawny	2007 do nadal
91	Gawęda-Żylińska Anna	starszy referent-kasjer, opiekun ekspozycji - sezonowo	2002-2004
92	Gawlik Dorota	rzemieślnik-ogrodnik	1982-1986
93	Giermala Jan	opiekun ekspozycji - sezonowo	1997-2000, 2007-2009
94	Giermala Janina	opiekun ekspozycji - sezonowo	1997-2000, 2005 do nadal
95	Gierok Walter	kierownik administracyjny	1966
96	Gil Euzebiusz	asystent muzealny, kustosz / kierownik Działu Architektury Ludowej opiekun ekspozycji - sezonowo	1966-1969, 1973-1983 2008 do nadal
97	Gizycka Jolanta	kierownik Działu Konserwatorskiego	1979-1980
98	Glaffig Rudolf	pomocnik stolarza	1974

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
99	Głażewski Wiktor	inspektor techniczny	1971
100	Głuc Edward	rzemieślnik specjalista	1974–1996
101	Głuc Jadwiga	pomocnik muzealny	1965–1982, 1985–1992
102	Godlewska Bożena	referent administracyjny	1980
103	Gogolak Herbert	cieśla budowlany	1963–1964
104	Gogolak Zygmunt	palacz c.o.	1991–1992
105	Golla Hanna	asystent muzealny, DKMiF	1987
106	Gołdyn Tamara	główna księgowa	2000–2004
107	Górka Patrycja	opiekun ekspozycji – sezonowo	2001–2003
108	Górniak-Bardzik Magdalena	adiunkt, DKMiF	2001 do nadal
109	Górniak Wiesław	rzemieślnik	1994–2003
110	Gralewski Roman	rzemieślnik specjalista	1992–1996
111	Gregorczyk Hubert	konserwator muzealny	1963–1965
112	Grodek Ewa	opiekun ekspozycji – sezonowo starszy instruktor, DUiE starszy instruktor / kierownik Działu Udostępniania i Edukacji	2001–2004 2005–2008 2008 do nadal
113	Gruda Helena	opiekun ekspozycji – sezonowo	2009 do nadal
114	Grudniewski Wiesław	pomocnik muzealny	1971
115	Grund Józef	pomocnik muzealny	1997–2006
116	Grunwald Teresa	starszy referent ds. recepcyjnych	1991
117	Gruszka Helena	kierownik Działu Udostępniania i Edukacji	1990–2008
118	Grycan Józef	palacz c.o.	1995–1996
119	Grycan Krzysztof	kierowca	1985
120	Guszpit Gabriela	starszy referent – magazynier, DAT	2007 do nadal
121	Guszpit Iwona	opiekun ekspozycji – sezonowo	2008
122	Guszpit Marek	opiekun ekspozycji – sezonowo	2009
123	Guzik Zofia	adiunkt, DAL	1987–1991
124	Gwóźdź Józef	pomocnik techniczny ds. ogrodnictwa	1971
125	Hanulewicz Katarzyna	starszy referent ds. BHP	1997, 1999–2006
126	Harkawik Maria	pomocnik muzealny	1975–1978
127	Hipsz Małgorzata	opiekun ekspozycji – sezonowo	2004
128	Hofman Marzena	opiekun ekspozycji – sezonowo	2004
129	Holeksa Barbara	stażysta, DNO	1984–1985
130	Hubert Wiktor	starszy magazynier	1991–1992
131	Huetter Anna	starszy referent administracyjny	1986–1991
132	Huetter Piotr	robotnik gospodarczy	1990
133	Ibrom Katarzyna	starszy referent w zakresie działalności podstawowej	1991–1992
134	Idczak Sylwia	opiekun ekspozycji – sezonowo	2001–2002
135	Ilków Wiesława	pomocnik muzealny	1975–1976

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
136	Iwanicki Zdzisław	rzemieślnik, DAT	1996 do nadal
137	Iwanowski Zygmunt	robotnik niewykwalifikowany	1972
138	Iwaszkiewicz Witold	asystent muzealny, DAL	2007–2008
139	Jacak Sabina	kierownik Działu Naukowo-Oświatowego	1977–1981
140	Jakubowska Elżbieta	opiekun ekspozycji – sezonowo	2008–2009
141	Jakubowski Jarosław	opiekun ekspozycji – sezonowo	2005–2007
142	Janas Dagna	opiekun ekspozycji – sezonowo	2010
143	Janecko Józef	kierowca	1988–1990
144	Janeczek Stanisław	pomocnik muzealny	1979
145	Janik Alojzy	pracownik fizyczny ds. murarskich	1968–1970
146	Jarząb Wiesława	asystent-stażysta	1974
147	Jarzębski Sławomir	pomocnik muzealny	1971
148	Jasiak Gerard	starszy referent-magazynier	1983–1989
149	Jasiak Zofia	opiekun ekspozycji – sezonowo	1991, 1996–1999
150	Jasińska Izabela	asystent muzealny, starszy asystent muzealny, DKMiF starszy asystent muzealny, adiunkt opiekun ekspozycji	1992–1993 1995–2000 2005–2008
151	Jasińska Marcelina	asystent muzealny, DAL	2009 do nadal
152	Jasiński Bogdan	adiunkt, DKMiF	1997 do nadal
153	Jaskuła Marek	pomocnik muzealny	2006–2008
154	Jaworowicz Andrzej	starszy referent ds. recepcyjnych, DNO	1991
155	Jeżewska Wanda	starszy plastyk	1973–1979
156	Jończyk Jerzy	pracownik fizyczny	1970
157	Jureczka Wojciech	robotnik gospodarczy	1995
158	Jurzak Józef	rzemieślnik wykwalifikowany	1968–1970, 1973–1978
159	Kaczmarczyk Stanisław	dozorca	1983–1984
160	Kałwa Kamil	opiekun ekspozycji – sezonowo	2004–2005
161	Kamińska Magdalena	księgowo-kasjer, DF	2007 do nadal
162	Kania Danuta	opiekun ekspozycji – sezonowo	2005–2006
163	Kansy Franciszek	dozorca-stróż	1963–1965
164	Karczewska-Naprawa Bogumiła	starszy referent ds. recepcyjnych, DNO	1992
165	Kardasz Teresa	opiekun ekspozycji – sezonowo	1997
166	Karecki Jerzy	przewodnik muzealny	1979
167	Kawa Monika	opiekun ekspozycji – sezonowo	2011
168	Kaźmierczak Stanisław	starszy dozorca	1991–1992
169	Kegler Stanisław	dozorca	1975–1976
170	Kijak Feliksa	dozorca	1983–1984
171	Kirsz Zdzisław	pracownik fizyczny	1972–1974
172	Kiwitz Ginter	starszy dozorca	1995

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
173	Klementowicz Iwona	opiekun ekspozycji - sezonowo	2009 do nadal
174	Kleszcz Teresa	opiekun ekspozycji - sezonowo	1997, 1999 do nadal
175	Kletzka Erika	bileterka	1977
176	Klich Mieczysław	starszy dozorca	1995-1996
177	Klimczyk Adam	opiekun ekspozycji - sezonowo	2002 do nadal
178	Klos Brunhilda	pomocnik muzealny	1991-1994
179	Klos Rudolf	rzemieślnik-cieśla	1965-1977
180	Klusik Maria	opiekun ekspozycji - sezonowo	2008
181	Kochanek Maria	pomocnik muzealny	1991-1993
182	Kociołek Łukasz	asystent muzealny, DAL	2008-2009
183	Kołodziej Ryszarda	starszy laborant	1967-1969
184	Kołwzan Eugeniusz	rzemieślnik	1995-2001
185	Kopczak Ryszard	starszy referent	1983-1987
186	Kornaga Ewa	pomocnik muzealny	1985-1991
187	Kortas Andrzej	robotnik niewykwalifikowany	1972
188	Kortas Franciszek	dozorca	1987
189	Korzanowski Łukasz	opiekun ekspozycji - sezonowo	2011 do nadal
190	Kosek Jan	rzemieślnik wykwalifikowany	1973
191	Koszyk Rudolf	palacz c.o.	1986-1987
192	Kot Anna	opiekun ekspozycji - sezonowo	2005
193	Kotelnicki Bogusław	ogrodnik	1979-1980
194	Kott Michał	instruktor, DUiE	2002-2004
195	Kotula Weronika	robotnik gospodarczy	1992
196	Kotula Wilibald	starszy dozorca	1966-1996
197	Kotulla Elżbieta	starszy pomocnik muzealny	1988-1995
198	Kotulla Paweł	palacz c.o.	1990-1991
199	Kotulski Zdzisław	kierownik Działu Naukowo-Oświatowego	1987-1988
200	Kowal Marcin	opiekun ekspozycji - sezonowo	2011 do nadal
201	Kowalczyk Kazimierz	pomocnik muzealny	1992-1996
202	Kowalczyk Maria	pomocnik muzealny	1979
203	Kowalewski Józef	dyrektor	1965-1974
204	Kowalewski Stanisław	starszy dozorca	1988-1991
205	Kowalska Anna	sprzątaczką obiektów zabytkowych	1973-1983
206	Kowalska Ewa	asystent, DKMiF	1978-1987
207	Kowalska Jadwiga	opiekun ekspozycji - sezonowo	1996
208	Kowolik Fryderyk	główny księgowy	1966-1968
209	Krasicki Marek	palacz c.o.	1996-1997
210	Krawczyk Anna	starsza księgową, DF	1999 do nadal
211	Krawczyk Beata	fotograf, DAL	1987-1988
212	Krawczyk Teresa	starszy referent ds. recepcyjnych, DNO	1991
213	Kremser Fryderyk	technik fotograficzny	1967-1968

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
214	Królicka Halina	opiekun ekspozycji - sezonowo	1999, 2000, 2005 do nadal
215	Krugliński Jan	opiekun ekspozycji - sezonowo	2009
216	Krygiel Halina	pracownik niewykwalifikowany	1972
217	Krysińska Regina	kierownik administracyjny opiekun ekspozycji - sezonowo	1973–2000 2005 do nadal
218	Krzemiński Sławomir	kierowca	1986
219	Kubaszewski Piotr	kierowca	1988
220	Kubiak Agnieszka	opiekun ekspozycji - sezonowo	2010
221	Kubik Małgorzata	opiekun ekspozycji - sezonowo	2006–2008
222	Kubis Ewelina	opiekun ekspozycji - sezonowo	2001
223	Kuchcicki Henryk	robotnik niewykwalifikowany	1972
224	Kukarkow Ewa	starszy referent-kasjer	2001–2005
225	Kupilas Maria	pomocnik muzealny	1973
226	Kupis Marianna	kasjer-bileter	1985–1986
227	Kurek Ewa	adiunkt / kierownik Działu Kultury Materialnej	1967–1976
228	Kurek Maciej	asystent muzealny, DAL	1967–1969
229	Kurpiers Krystyna	główna księgowca	1968–1981
230	Kutarba Wojciech	ogrodnik, DAT	2011 do nadal
231	Kutypa Maria	opiekun ekspozycji - sezonowo	1993
232	Kuźniar Aleksandra	starszy referent ds. ochrony ppoż.	1986–1991
233	Kwaśniowski Krzysztof	robotnik gospodarczy	1993
234	Kwiatkowska Alicja	opiekun ekspozycji - sezonowo	2011 do nadal
235	Lachowska Krystyna	starszy referent-kasjer - sezonowo	2001 do nadal
236	Lampa Ewa	pomocnik muzealny	1982
237	Latawiec Agnieszka	opiekun ekspozycji - sezonowo	2001–2002
238	Lech Tomasz	opiekun ekspozycji - sezonowo	2004
239	Lenart Józef	kierowca	1986–1988
240	Lepiorz Teodor	rzemieślnik gospodarczy	1963–1964
241	Leździej Barbara	pomocnik muzealny	1972
242	Leżański Władysław	asystent muzealny, DAL	1967
243	Licznernski Paweł	pomocnik muzealny	1986
244	Lipczyński Władysław	starszy dozorca	1994–1996
245	Łaskorzewski Stanisław	pomocnik stolarza	1973
246	Ładka Mieczysław	opiekun ekspozycji - sezonowo	1989–1998
247	Łobejko Teresa	starszy referent-kasjer, opiekun ekspozycji - sezonowo	2001–2003, 2006, 2010
248	Łozowski Władysław	pomocnik muzealny	1973
249	Łupak Anna	sprzątaczką	1971–1972
250	Machnicka Janina	opiekun ekspozycji - sezonowo	2008
251	Maciejczyk Tomasz	opiekun ekspozycji - sezonowo	2004
252	Madejska Iwona	opiekun ekspozycji - sezonowo	2001

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
253	Mainka Marta	starszy pomocnik muzealny	1977–1990
254	Mainka Paweł	robotnik gospodarczy	1986–1994
255	Majewska Janina	praktykantka	1968
256	Majewski Marcin	rzemieślnik	1996–2008
257	Majewski Zbigniew	kierownik administracyjny	1963
258	Major Zdzisław	starszy technik	1967
259	Malczewska Katarzyna	starszy referent / pełnomocnik ds. ochrony informacji niejawnych, DAT	2006 do nadal
260	Malik Ludwika	opiekun ekspozycji – sezonowo	1985–1993
261	Malinowska Helena	opiekun ekspozycji – sezonowo	1988–1992
262	Mały Andrzej	stażysta, DAL	1984–1986
263	Marczak Andrzej	palacz c.o.	1995
264	Marenin Jerzy	pracownik fizyczny	1970
265	Marońska-Czajka Barbara	opiekun ekspozycji – sezonowo	1996–2002, 2009
266	Maruszek Marek	starszy fotograf	1975–1987
267	Marzec Halina	bileter	1978
268	Maślankiewicz Małgorzata	asystent muzealny, DSLiF	1980–1981
269	Maternowska Stanisława	pomocnik muzealny	1983–2007
270	Martenowska Sylwia	opiekun ekspozycji – sezonowo	2002–2003
271	Matuszak Roman	starszy referent ds. remontowych	1991–1993
272	Matysek Maria	opiekun ekspozycji – sezonowo	1991–2003
273	Matysiak Roman	kierowca	1973–1974
274	Mazurek Jan	rzemieślnik	1992–1996
275	Mazurek Waclaw	specjalista ds. remontowo-budowlanych, kierownik administracyjny	1996–1997
276	Mendrek Zbigniew	kierownik Działu Konserwatorskiego	1986–1995
277	Mężynski Ryszard	starszy dozorca	1986–1992
278	Michalak Stanisław	starszy inspektor techniczny w zakresie przyrodniczym	1964
279	Michałowska Teresa	księgowa, starszy referent	1991–2007
280	Michałowski Andrzej	starszy pomocnik muzealny	1967–1969
281	Michałowski Jacek	fotograf	1969–1970
282	Michna Ewa	referent, DSLiF	1980–1983
283	Miczka Anna	asystent muzealny, DUiE	2008 do nadal
284	Mierniczak Jan	dozorca	1984–1987
285	Mikucki Bartosz	opiekun ekspozycji – sezonowo	2008–2009
286	Misztur Helena	opiekun ekspozycji – sezonowo	1997–2004
287	Morajko Barbara	starszy asystent muzealny, DNO	1975–1979
288	Morawski Janusz	rzemieślnik specjalista-ogrodnik	1990–1991
289	Moroz Damian	ogrodnik	2006–2007
290	Musiał Zbigniew	kierowca	1969
291	Musiałowski Czesław	starszy pomocnik muzealny, DNO	1986
292	Nachmilner Romualda	asystent muzealny, DAL	1970–1972

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
293	Napora Mirosława	asystent muzealny, DNO	1983–1984
294	Natalli Joanna	pomocnik muzealny	1973–1974
295	Nawrot Magdalena	instruktor, DUiE	2005–2008
296	Niklewicz Andrzej	fotograf, DAL	1990–1993
297	Niżankowska Krystyna	starszy referent ds. kosztorysowania	1974–1977
298	Niżniowska Helena	kasjer	1986–1988
299	Nowara Henryk	pracownik fizyczny	1967–1968
300	Nowara Józef	starszy laborant	1968–1973
301	Obrembski Leonard	radca prawny	1966–1967
302	Oficjalska Elżbieta	asystent muzealny, DKMiF adiunkt, kustosz / kierownik Działu Kultury Materialnej i Folkloru	1991–1994 1994 do nadal
303	Ogiela Krzysztof	opiekun ekspozycji – sezonowo	2009
304	Ogórek Natalia	starszy referent-kasjer	2009
305	Okoń Józef	dozorca	1965
306	Olejnik Danuta	referent ds. administracyjnych	1970–1973
307	Olejnik Tadeusz	stolarz-brygadzysta	1970–1973
308	Olszewski Mieczysław	rzemieślnik-stolarz	1991
309	Opala Marzena	pomocnik muzealny	1989
310	Osuchowski Piotr	starszy referent ds. administracyjnych, BHP, ppoż. i zaopatrzenia	1981–1983
311	Osyra Tadeusz	pracownik fizyczny	1969
312	Otkąła Eugeniusz	rzemieślnik	2007
313	Pach Bernard	palacz c.o.	1992
314	Pach Mariusz	rzemieślnik	1999–2006
315	Paliga Ewa	opiekun ekspozycji – sezonowo	2005
316	Palt Liliana	referent ds. księgowych i transporto- wych	1987–1990
317	Paluszkiewicz Joanna	robotnik niewykwalifikowany	1972
318	Paluszkiewicz Tadeusz	pracownik fizyczny	1969–1972
319	Pałaniuk Agata	opiekun ekspozycji – sezonowo	2004–2005, 2007
320	Pałaniuk Alicja	opiekun ekspozycji – sezonowo	2006
321	Panek Czesława	kierownik Działu Naukowo-Oświato- wego	1971–1976
322	Panic Paweł	opiekun ekspozycji – sezonowo	2010
323	Pankratz Jerzy	pomocnik muzealny	1972–1973
324	Papuga Mariola	starszy referent, starsza księgowa, DF	1998–2007
325	Papuzka Katarzyna	opiekun ekspozycji – sezonowo	2006
326	Parczyńska Władysława	starszy referent ds. recepcji	1990
327	Pasińska Grażyna	opiekun ekspozycji – sezonowo	2005–2007
328	Pasoń Andrzej	ogrodnik	1979–1980
329	Patyk Piotr	opiekun ekspozycji – sezonowo	2009
330	Pawlak Walter	pracownik fizyczny ds. gospodarczych	1974
331	Pawleta Walter	rzemieślnik wykwalifikowany	1967

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
332	Pawłowska Paulina	opiekun ekspozycji - sezonowo	2004-2005
333	Peciak-Morze Grażyna	kierownik Działu Konserwatorskiego	1977-1983
334	Peciw Włodzimierz	robotnik niewykwalifikowany	1972
335	Pelczarska Maria	pomocnik muzealny, DAT	1993 do nadal
336	Pecka Halina	dokumentalista	1985
337	Pelka Paweł	pracownik fizyczny	1968-1970
338	Piasecki Marek	plastyk - pomocnik muzealny	2001-2008
339	Piechota Franciszek	inżynier budowlany	1976-1979
340	Piechota Magdalena	referent ds. administracyjnych	1979-1980
341	Pierzyńska Ewelina	starszy asystent muzealny, p.o. kierownika Działu Architektury Ludowej	1966
342	Pietruszka Klaudia	opiekun ekspozycji - sezonowo	2006
343	Piętak Sabina	opiekun ekspozycji - sezonowo	1996-1997
344	Pilarska Maria	starszy laborant	1969-1972
345	Pilarski Stanisław	kierownik Działu Architektury Ludowej	1967-1973
346	Placykiewicz Józef	palacz c.o.	1995-1996
347	Plewka Jakub	stolarz	1972
348	Plutarski Rafał	rzemieślnik	2008-2011
349	Płaneta Małgorzata	robotnik gospodarczy	1991
350	Płazak Kazimierz	rzemieślnik-specjalista	1972-1991
351	Podgórecki Bogusław	rzemieślnik-stolarz	1991
352	Pokotyło Jan	starszy referent ds. administracyjnych	1966-1967
353	Polak Wiesław	kierowca	1972
354	Poliwoda Elżbieta	opiekun ekspozycji - sezonowo	2006-2008
355	Popielnicka Maria	dozorca obiektów zabytkowych	1976
356	Porwol Antoni	palacz c.o.	1982-1984
357	Porwol Józef	palacz c.o.	1983-1984
358	Praska Ewa	opiekun ekspozycji - sezonowo	2011 do nadal
359	Praszek Władysław	pomocnik muzealny - starszy dozorca	1992-1994
360	Próchnicka Emilia	kierownik Działu Kultury Materialnej i Folkloru	1977-1994
361	Pudełko Adolf	palacz c.o.	1985-1986
362	Pudełko Paweł	robotnik wykwalifikowany-cieśla	1963-1979
363	Pułyk Wiesła	robotnik gospodarczy	1991
364	Purzycka Krystyna	technik muzealny	1964-1966
365	Rajski Zbigniew	palacz c.o.	1995
366	Rizler Karolina	opiekun ekspozycji - sezonowo	1987-1992
367	Rogalski Dariusz	opiekun ekspozycji - sezonowo	2005
368	Rogotowicz Józef	starszy referent ds. BHP / kierowca, DAT	1992 do nadal
369	Romanowska Marta	asystent-stażysta, DKMiF	1975
370	Romanowski Andrzej	p.o. kierownika Działu Sztuki Ludowej i Folkloru	1980-1981

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
371	Rostecki Marek	starszy magazynier	1973-1984
372	Rozbicka Agnieszka	opiekun ekspozycji - sezonowo	2007
373	Róžański Tadeusz	praktykant do prac konserwatorskich	1970
374	Rusin Agnieszka	opiekun ekspozycji - sezonowo	2002-2003
375	Sawczyk Katarzyna	opiekun ekspozycji - sezonowo	2004
376	Sawicka Krystyna	opiekun ekspozycji - sezonowo	1994-1999
377	Sawicz Janusz	rzemieślnik, DAT	2003-2007, 2009 do nadal
378	Sawielew Joanna	opiekun ekspozycji - sezonowo	2003, 2007 do nadal
379	Schetyna Danuta	asystent muzealny, DNO	1969
380	Serdyńska Romana	opiekun ekspozycji - sezonowo	1996
381	Sidor Piotr	opiekun ekspozycji - sezonowo	2003
382	Siekierka Aniela	pomocnik muzealny-kasjer	1973-1974
383	Sikora Rozwita	starszy referent ds. księgowych i transportowych	1986-1989
384	Sikorski Adam	opiekun ekspozycji - sezonowo	2004
385	Siwek Ewa	pomocnik muzealny	1973-1974
386	Skierniewka Ewa	referent ds. kulturalno-oświatowych	1980
387	Słotowicz Maria	opiekun ekspozycji - sezonowo	1991
388	Smarsły Józef	dozorca	1983-1985
389	Smolarski Stanisław	referent ds. ekonomiczno-magazynowych	1981
390	Smosna Honorata	pomocnik muzealny	2009 do nadal
391	Smosna Kazimierz	rzemieślnik, DAT	2003 do nadal
392	Sobiecki Bogdan	robotnik gospodarczy	1990-1991
393	Sopa Anastazja	sprzątaczką	1964-1965
394	Sopa Zygmunt	kierowca	1974
395	Soppa Irena	bileterka	1977
396	Sorówka Wanda	starszy referent ds. księgowych i transportowych	1977-1986
397	Sosna Kornelia	pomocnik muzealny	1983
398	Sowada Eleonora	pomocnik muzealny	1972-1973
399	Stach Józef	starszy mistrz, DAF	1974-1987
400	Stachowski Krzysztof	pracownik fizyczny	1969-1970
401	Stanowski Bronisław	starszy mistrz, DAL	1992-1993
402	Stanuch Jadwiga	opiekun ekspozycji - sezonowo	1988-1993
403	Staroszczyk Henryk	pomocnik muzealny	1985-1991
404	Stasiewicz Jerzy	pracownik fizyczny do robót konserwatorsko-budowlanych	1969-1970
405	Stefańczyk Emil	kierownik budowy	1964
406	Stefańska Bożena	starszy instruktor, DUiE	1992-2006
407	Stein Magdalena	pomocnik muzealny	1977
408	Stężowska Barbara	asystent, DAL	1979-1982

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
409	Strasz Barbara	opiekun ekspozycji - sezonowo	1996-2000
410	Strysz Stefan	radca prawny	1972-1982
411	Strzałka Piotr	cieśla-brygadzysta	1971-1982
412	Strzałka Urlych	konserwator maszyn	1974
413	Strzelczyk Franciszek	palacz c.o.	1968-1977
414	Studencki Jan	pomocnik muzealny	1971
415	Stupnicki Zbigniew	dozorca	1978
416	Styra Henryk	elektryk	1974-1976
417	Surudo Regina	robotnik wykwalifikowany-ogrodnik	1977-1979
418	Suska Maria	pomocnik muzealny	1995
419	Susznik Marian	kierowca	1975-1976
420	Szarek Mikołaj	ogrodnik	2008-2010
421	Szczekan Grazyna	opiekun ekspozycji - sezonowo	1999
422	Szczepaniak Józef	cieśla	1975-1979
423	Szczęsny Józef	opiekun ekspozycji - sezonowo	1993
424	Szczyпка Władysław	palacz c.o.	1986-1987
425	Szemainda Gerhard	robotnik wykwalifikowany-cieśla	1969-1984
426	Szer Karol	palacz c.o.	1991-1992
427	Szeremeta Tadeusz	pracownik fizyczny	1968-1969
428	Szewczyk Helmut	palacz c.o.	1991-1993
429	Szewerda Marta	asystent muzealny, DUiE	2009 do nadal
430	Szkolnicki Grzegorz	ogrodnik	2010-2011
431	Szleif Henryk	starszy pomocnik muzealny	1989
432	Szmal Bogumił	asystent muzealny	1970
433	Szmyt Czesław	opiekun ekspozycji - sezonowo	1985-1993
434	Szteń Bogusława	opiekun ekspozycji - sezonowo	1999, 2000, 2005 do nadal
435	Szuba Andrzej	asystent muzealny, DAL	1983-1984
436	Szubryt Marek	opiekun ekspozycji - sezonowo	2010
437	Szul Janina	opiekun ekspozycji - sezonowo	1990-1993
438	Szura Romuald	kierowca	1991-1992
439	Szurpicka Krystyna	główna księgową	1982-1986
440	Szurpicki Jarosław	dozorca mienia	1984-1987
441	Szymański Marian	robotnik niewykwalifikowany	1972
442	Szyryk Marek	specjalista-fotograf, DAL	1993-2000
443	Szwach Agnieszka	starszy referent administracyjny	1982-1985
444	Szwarc Piotr	pomocnik muzealny	1970-1972
445	Szwast Andrzej	fotograf	1974-1976
446	Szymańska Anna	opiekun ekspozycji - sezonowo	1993
447	Szymczewska Halina	opiekun ekspozycji - sezonowo dokumentalista, DAL specjalista ds. remontowo-budowlanych, DAT	1992 1993-1998 1998 do nadal

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
448	Ściebura Tadeusz	rzemieślnik	1996-2001
449	Ściślak Marek	opiekun ekspozycji - sezonowo	2010 do nadal
450	Śliwak Grażyna	starszy referent ds. administracyjnych, DAT kierownik administracyjny	1991-1998 1998 do nadal
451	Świątczak Dariusz	opiekun ekspozycji - sezonowo	2010
452	Świątkiewicz Joanna	opiekun ekspozycji - sezonowo	2003
453	Świerk Henryk	rzemieślnik	2008-2009
454	Tarara Rafał	rzemieślnik, DAT	2011 do nadal
455	Tarnawska Łucja	opiekun ekspozycji - sezonowo	1998
456	Terpiłowska Anna	opiekun ekspozycji - sezonowo	1996-2001
457	Tkocz Henryk	asystent-stażysta, DAL	1977
458	Tokarski Mariusz	kierowca	1982
459	Trocha Alfons	palacz c.o. - sezonowo	1984-1987
460	Turek Krystyna	główna księgowa / kierownik Działu Finansowego	1986-2001
461	Turkiewicz Edwarda	opiekun ekspozycji - sezonowo	2007 do nadal
462	Tybura Andrzej	starszy technik	1962-1966
463	Tymków Danuta	starszy pomocnik muzealny	1985-1986
464	Uniatowski Sławomir	asystent-stażysta, DNO	1981-1983
465	Urban Ewa	asystent muzealny, DNO	1965-1967
466	Urbańska Małgorzata	pomocnik muzealny	1976
467	Wach Kazimiera	opiekun ekspozycji - sezonowo	1990-1999
468	Wach Stefan	opiekun ekspozycji - sezonowo	1986-1989
469	Walczak Katarzyna	opiekun ekspozycji - sezonowo	2006
470	Waleczko Elżbieta	referent administracyjny	1981
471	Walkowicz Janina	opiekun ekspozycji - sezonowo	1999-2000
472	Wańkowski Maciej	młodszy asystent konserwatorski	1972-1973
473	Warzecha Antoni	rzemieślnik	1996-2001
474	Waszczuk Elżbieta	główny specjalista-radca prawny	2007
475	Weis Dorota	starszy referent	1976-1979
476	Wencel Alfred	pomocnik muzealny	1995-1996
477	Wesoły Józef	starszy dozorca	1992-1993
478	Węgrzyn Ryszard	technik-ogrodnik	1972-1973
479	Wicher-Jesionowska Krystyna	dyrektor	1975-1993
480	Wieczorek Beata	starszy renowator, DKMiF	1985 do nadal
481	Wijas-Grocholska Elżbieta	asystent muzealny, DAL starszy kustosz / kierownik Działu Architektury Ludowej	1979 1994 do nadal
482	Winnik Jan	robotnik niewykwalifikowany	1977
483	Wiora Piotr	kierowca	1982-1985
484	Wiśniowska Krystyna	starszy referent ds. recepcyjnych	1992-1993

Ciąg dalszy listy

Lp.	Imię i nazwisko	Stanowisko	Lata pracy
485	Witkowski Piotr	opiekun ekspozycji - sezonowo	2006-2009
486	Włodarczyk Ilona	referent administracyjno-magazynowy	1973-1976
487	Włoszczowski Arkadiusz	fotograf, DAL	1988-1990
488	Wocław Hubert	rzemieślnik, DAT	2007 do nadal
489	Wołujewicz Henryk	kierownik pracowni konserwatorskiej	1967-1968
490	Woronecki Bogdan	rzemieślnik	2006
491	Wójcicki Przemysław	rzemieślnik	2001
492	Wójcik Herman	cieśla	1968-1969
493	Wójcik Józef	starszy dozorca	1995-1999
494	Wójcik Zenon	opiekun ekspozycji - sezonowo	1996-2002
495	Wróbel Regina	pomocnik muzealny	1998-1999
496	Wylęgała Iwona	opiekun ekspozycji - sezonowo	2004-2005
497	Wyrambik Marta	opiekun ekspozycji - sezonowo	2009
498	Vesely Alicja	główna księgową	1966
499	Zabawa Zbigniew	palacz c.o.	1992-1993
500	Zajęc Aniela	sprzątaczką	1974-1975
501	Zajęc Jan	starszy pomocnik muzealny	1971
502	Zaleśny Władysław	wykwalifikowany rzemieślnik-stolarz	1971-1972
503	Zamojska Aleksandra	pomocnik muzealny	1973-1976
504	Zawadzki Edward	rzemieślnik-elektryk	2003-2004
505	Zdobylak Wiesław	kierownik grupy robót	1979-1980
506	Zieliński Lech	kierownik techniczny	1971
507	Zieliński Tadeusz	pracownik fizyczny	1970
508	Zimoch Jan	cieśla-brygadzysta	1971-1977
509	Znaińska Małgorzata	starszy referent ds. administracyjno-gospodarczych	1976-1979
510	Zwoźniak	pomocnik muzealny - przewodnik	1974-1975
511	Żmuda Adam	przewodnik muzealny	1990
512	Żmuda Jakub	opiekun ekspozycji - sezonowo	2011 do nadal
513	Żmudzki Stanisław	mistrz administracyjno-gospodarczo-finansowy / referent ochrony ppoż.	1979-1980
514	Żużalek Violetta	laborant	1983-1984

Opracowali: Katarzyna Malczewska, Jarosław Gałęza

Wykaz najważniejszych nagród i odznaczeń przyznanych Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu w latach 1961–2011

- 1974: Odznaka „Za zasługi dla miasta Opola” – przyznana przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej.
- 1977: Odznaka „Zasłużony Opolczyźnię” – przyznana przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.
- 1985: Medal „W 40 rocznicę powrotu Śląska Opolskiego do Macierzy” – przyznany przez Opolskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe.
- 1988: Wyróżnienie w konkursie „Najciekawsze Wydarzenie Muzealne Roku 1987” za imprezę folklorystyczną „Żniwniak Opolski” – przyznane przez Ministra Kultury i Sztuki.
- 2000: Wyróżnienie w kategorii wystaw etnograficznych „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 1999” za wystawę „Drzwi wiejskie” – przyznane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- 2003: Nagroda im. Oskara Kolberga – przyznana przez Muzeum im. Oskara Kolberga w Przysusze i ufundowana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- 2005: II Nagroda w kategorii wystaw etnograficznych „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2004” za wystawę „Polecam szanownej publiczności... Reklama w sklepach wiejskich rejencji opolskiej” – przyznana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- 2006: Wyróżnienie w kategorii wystaw technicznych, przyrodniczych i medycznych „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2005” za wystawę „Dryle, plajdry, dreśmaszyny. Mechanizacja rolnictwa na wsi śląskiej” – przyznane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- 2007: Wyróżnienie w kategorii wystaw technicznych, przyrodniczych i medycznych „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2006” za wystawę „Cegielnie na Śląsku Opolskim” – przyznane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- 2009: Wyróżnienie w kategorii wystaw technicznych, przyrodniczych i medycznych „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2008” za wystawę „Dachy wsi opolskiej” – przyznane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- 2010: Nagroda w kategorii wystaw etnograficznych „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2009” za wystawę „*Obrazek dla każdego. Fabryczne obrazy w domach śląskich w latach 1880–1940*” – przyznana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- 2010: Tytuł „Mister Architektury Województwa Opolskiego 2008–2009” za budynek administracyjno-recepcyjny Muzeum – przyznany przez Opolski Oddział Stowarzyszenia Architektów Polskich i przez Marszałka Województwa Opolskiego.
- 2011: Nagroda w kategorii wystaw etnograficznych „Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2010” za wystawę „*Kresowianie na Opolszczyźnie 1945–1947*” – przyznana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- 2011: Certyfikat „Miejsce odkrywania talentów” – przyznany przez Ministra Edukacji Narodowej.

Opracował Jarosław Gałęza

IV. SYLWETKI

Stanisław Bronicz

Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
w latach 1961–1965

Stanisław Bronicz urodził się 25 kwietnia 1904 r. w Łące koło Pszczyny. Po ukończeniu nauki w szkole powszechnej rozpoczął pracę w rodzinnej wsi jako robotnik rolny. W 1920 r. przeniósł się do Rudy Śląskiej, gdzie początkowo pracował w tartaku, a następnie – aż do wybuchu II wojny światowej – na kolei. W tym też czasie złożył eksternistyczny egzamin gimnazjalny w Chorzowie. Po napaści Niemiec na Polskę w 1939 r. wziął udział w kampanii wrześniowej, a po jej klęsce przedostał się do Francji, by wstąpić do formującej się tam armii polskiej. W jej szeregach bronił tego kraju przed nadciągającymi wojskami hitlerowskimi. Po kapitulacji Francji udał się do Szwajcarii, gdzie został internowany. Ten trudny okres życia poświęcił zdobywaniu średniego wykształcenia – w Polskim Obozie Licealnym w Wetzikon zdał egzamin maturalny, a ponadto ukończył artystyczną szkołę malarską w Zurychu.

Po zakończeniu wojny Stanisław Bronicz wrócił do Polski i rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w 1951 r. uzyskał dyplom magistra filozofii w zakresie socjologii, a rok później – magistra filozofii w zakresie etnografii. Jego praca magisterska pt. *Klasowe zróżnicowanie kultury ludowej na Górnym Śląsku na przełomie XIX i XX w.* została opublikowana w serii „Prace i Materiały Etnograficzne” (1957, t. 10, z. 2). Po ukończeniu studiów podjął pracę w Muzeum Etnograficznym w Łodzi, następnie w Muzeum w Bielsku-Białej. Dodatkowo w 1953 r. rozpoczął pracę naukową w Zakładzie Etnografii Instytutu Historii i Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk (IHKM PAN) w Krakowie. Z tego okresu pochodzi jedna z jego ważniejszych publikacji – *Strój pszczyński*. Ukazała się ona w ramach serii „Atlas Polskich Strojów Ludowych” (cz. III: Śląsk, Wrocław 1954). W latach 1954–1955 jako członek zespołu prof. Mieczysława Gładysza kierował jedną z grup prowadzących badania etnograficzne na Górnym Śląsku. Wyniki tych badań opublikowano w półroczniku „Etnografia Polska” (1958, t. 1) oraz w monografii *Siołkowice Stare i Nowe*, cz. 1 i 2

(Wrocław 1963, 1966). Bronicz opracował w nich partie dotyczące zagadnień z zakresu rolnictwa i stroju ludowego.

W 1957 r. Stanisław Bronicz rozpoczął pracę w Muzeum Okręgowym w Opolu (późniejsze Muzeum Śląska Opolskiego) – najpierw jako kustosz, a nieco później jako kierownik naukowy tej placówki. Jednocześnie kontynuował pracę w Zakładzie Etnologii IHKM PAN w Krakowie, a także w latach 1958–1959 uczestniczył w badaniach terenowych, którymi kierował prof. Gładysz.

Pracując w Muzeum Śląska Opolskiego, zorganizował wiele wystaw poświęconych sztuce ludowej, a także strojowi ludowemu i rolnictwu. Z czasem powierzono mu również koordynację pracy pięciu muzeów regionalnych, w których szczególne miejsce zajmowała tematyka etnograficzna.

W działalności naukowej Stanisław Bronicz często korzystał ze zdobytej na studiach wiedzy z zakresu socjologii. Między innymi brał udział w pracach sekcji socjologicznej Instytutu Śląskiego w Opolu, a także wspólnie z Władysławem Kwaśniewiczem prowadził badania nad stosunkiem ludności górnośląskiej żyjącej na Opolszczyźnie do Polski. Oprócz tego interesował się socjologią budownictwa (podział na bogatych i biednych), socjologią sprzętów (zakazy i nakazy dotyczące używania danych sprzętów) oraz socjologią wewnątrz (np. miejsce domownika przy stole).

Na przełomie lat 50. i 60. XX w. zaangażował się w działania, których celem było założenie muzeum skansenowskiego na Śląsku Opolskim. Zorganizował wiele narad, spotkań i konferencji, na których uzasadniał konieczność powstania muzeum tego typu. Uczestniczył w opracowaniu założeń programowych i ustaleniu prac wstępnych związanych z realizacją tego projektu. Przeprowadził też szeroko zakrojoną inwentaryzację zabytków budownictwa drewnianego Opolszczyzny. W wyniku tych starań w 1961 r. w podopolskiej wsi Bierkowie powstała nowa placówka muzealna – Muzeum Wsi Opolskiej, zaś Stanisław Bronicz został jej pierwszym dyrektorem. W 1965 r. zrezygnował on jednak z powierzonej mu funkcji, a po pewnym czasie podjął pracę w Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Opolu jako kierownik biura. Na emeryturę przeszedł w 1975 r. w wieku 71 lat. Zmarł 5 lutego 1981 r.

Za zasługi dla muzealnictwa i etnografii śląskiej Stanisław Bronicz został uhonorowany wieloma odznaczeniami, m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1970), Odznaką Zasłużony Działacz Kultury (1970), Złotą Odznaką za Opiekę nad Zabytkami (1975).

Opracowała Elżbieta Oficjalska

Józef Kowalewski

Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
w latach 1965–1974

Najbardziej intensywny rozwój Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu (MWO) odnotowano w latach 1965–1974. Translokowano wówczas 27 obiektów architektury drewnianej. Było to możliwe dzięki sprzyjającej atmosferze politycznej, dobrej sytuacji finansowej, a także dzięki współpracy z młodymi i pełnymi entuzjazmu etnografami. W owym czasie stanowisko dyrektora placówki piastował mgr Józef Kowalewski.

Kowalewski był absolwentem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie na Wydziale Sztuk Pięknych ukończył zabytkoznawstwo. Przed objęciem stanowiska dyrektora Muzeum Wsi Opolskiej pracował jako zastępca opolskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków ds. architektury i zajmował się głównie zabytkami nieruchomymi Opolszczyzny.

Teren przeznaczony w 1963 r. pod budowę skansenu wcześniej pełnił funkcję poligonu wojskowego, z tego powodu oprócz zabetonowanych powierzchni i bunkrów oraz pojedynczych krzewów praktycznie niczego na nim nie było. Z takim stanem rzeczy musiał się zmierzyć J. Kowalewski, obejmując urząd dyrektora nowo powstałego muzeum. Dzięki jego staraniom już w 1967 r. przyjęto do realizacji wyłoniony w drodze konkursu projekt zagospodarowania przestrzennego MWO. Zgodnie z nim na wydzielonym obszarze przeprowadzono szeroko zakrojone prace ziemne – wyburzono część bunkrów, ze znacznej powierzchni usunięto betonowe płyty, odwodniono i zniwelowano teren, a na potrzeby planowanego w przyszłości młyna wodnego utworzono dwa rozlewiska oraz ciek wodny, który do dziś opływa obszar zajmowany przez MWO. Oprócz tego postawiono ogrodzenie wokół wszystkich wzniesionych do tej pory zagród. W tym też okresie zwieziono z całej Opolszczyzny 31 wcześniej wytypowanych i rozebranych obiektów i zeskładowano je na terenie Muzeum. Do 23 września 1970 r. – czyli do chwili oficjalnego otwarcia – z liczby tej odbudowano w sumie 19 obiektów (w tym duży spichlerz z Grudyni Małej) oraz wykonano 4 tzw. rekonstrukcje (w tym kopię bramy wejściowej z Brzezinek wraz

z fragmentem ogrodzenia). Wkrótce przy zagrodach zaczęły powstawać ogródki warzywno-kwiatowe, pola uprawne, zasadzono większość drzew, w tym rosące do dziś drzewa owocowe, a także założono sad śliwkowy, w którym ulokowano pasiekę.

Kowalewski od początku swej kadencji przywiązywał ogromną wagę do działań popularyzujących skansen w społeczeństwie oraz do pełnienia przez tę placówkę szczególnej misji oświatowej. Między innymi stąd wziął się pomysł i wstępnie opracowano plany organizowania na terenie MWO imprez, takich jak: „Jarmark Ludowy”, „Żniwniak” oraz odbywający się do dzisiaj w każdą Niedzielę Palmową „Jarmark Wielkanocny”. Dzięki staraniom Kowalewskiego przy MWO zaczęła działać Rada Muzealna. Skansen wzbogacił się o działy merytoryczne i na jego potrzeby opracowano wzory kart architektoniczno-etnograficznej kartoteki ewidencyjnej zabytków architektury, a także karty kartoteki fotograficznej, bibliograficznej oraz inne formy dokumentacji. Wydano kilka folderów popularnonaukowych, takich jak: *Drewniane spichlerze Opolszczyzny*, *Opolski skansen*, *Wiatraki i młyny wodne*, składankę informacyjną pt. *Opolski park etnograficzny* oraz plakat muzealny, zaś sam Kowalewski został autorem licznych artykułów o opolskim skansenie.

Jak widać, Józef Kowalewski był nie tylko dyrektorem skansenu, lecz i jego doskonałym menadżerem. W dowód uznania dla jego pracy awansowano go na dyrektora Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu – największego wówczas muzeum na Śląsku. Pełnił tę funkcję aż do przejścia na emeryturę w 1992 r.

Opracowała Elżbieta Wijas-Grocholska

Krystyna Wicher-Jesionowska
Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
w latach 1975–1993

Próbując w znacznym skrócie przedstawić sylwetkę Krystyny Wicher-Jesionowskiej, należałoby przede wszystkim zaznaczyć, iż była ona wybitnym fachowcem w zakresie muzealnictwa i ochrony zabytków oraz społecznikiem całym sercem oddanym idei rozwoju województwa opolskiego.

Krystyna Wicher-Jesionowska urodziła się w 1932 r. w Jawornicy w powiecie lublinieckim. Po szkole średniej, do której uczęszczała w Lublińcu, rozpoczęła studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie na kierunku historia sztuki. Ukończyła je w 1955 r., uzyskując tytuł magistra.

Życie zawodowe i osobiste związała z Opolem. Zaraz po studiach podjęła pracę w Muzeum Śląska Opolskiego, a następnie od 1956 r. – w ówczesnym Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Od 1966 r. była zatrudniona jako wojewódzki konserwator zabytków. Piastując to stanowisko, podjęła szereg istotnych i trudnych kroków w celu ratowania, odbudowy i zagospodarowania zabytków architektury województwa opolskiego. Wśród jej najważniejszych osiągnięć w tym zakresie należy wymienić m.in. odbudowę gmachu Gimnazjum Piastowskiego oraz Zamku Piastów Śląskich w Brzegu, ratusza i fortyfikacji miejskich w Byczynie, barokowego pałacyku (tzw. Domu Komendanta), Collegium św. Elżbiety i Pałacu Biskupów Wrocławskich w Nysie, zamku w Rogowie oraz fortyfikacji miejskich w Namysłowie, Opolu i Paczkowie. Ważne dla zachowania dziedzictwa kulturowego regionu było też przeprowadzenie prac konserwatorskich zabezpieczających polichromie ścienne i stropy w kościołach w Obórkach, Strzelnikach, Małujowicach, Pogorzeli i Krzyżowicach.

Zajmując się szeroko rozumianą ochroną zabytków, Krystyna Wicher-Jesionowska angażowała się również w rozwój sieci muzealniczej w województwie. Współuczestniczyła na przykład w pracach związanych z organizowaniem Muzeum Czynu Powstańczego na Górze św. Anny oraz przy zakładaniu obecnego Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach. Oprócz tego jako

województki konserwator zabytków powołała do życia Biuro Dokumentacji Zabytków w Opolu.

W 1975 r. objęła kierownictwo Muzeum Wsi Opolskiej. Z racji sprawowanej funkcji nadal – choć w zmienionym i ograniczonym zakresie – czynnie zajmowała się ochroną zabytków województwa opolskiego. Realizując zadania polegające na gromadzeniu, dokumentowaniu i odbudowie zabytków budownictwa drewnianego oraz zajmując się popularyzacją dawnej i współczesnej kultury ludowej, przyczyniła się w sposób istotny do uratowania tej części dziedzictwa kulturowego, a także do stworzenia warunków do kształtowania tożsamości regionalnej mieszkańców Opolszczyzny.

Z inicjatywy Krystyny Wicher-Jesionowskiej w Muzeum Wsi Opolskiej od 1977 r. zaczęto organizować każdego roku imprezę folklorystyczną pt. „Jarmark Wielkanocny”. Wicher-Jesionowska była także jednym z pomysłodawców konkursu plastycznego dla dzieci i młodzieży szkolnej Opolszczyzny pt. „Majówka w skansenie. Mistrz-uczeń”, popularyzującego w środowisku uczniów zabytki drewnianej architektury wiejskiej Opolszczyzny i szeroko pojętą kulturę ludową regionu. Za dyrektorowania Wicher-Jesionowskiej Muzeum realizowało takie przedsięwzięcia, jak „Żniwniak Opolski” czy „Festyn Ludowy”, które nie tylko przybliżały opolanom tradycyjne zwyczaje i obrzędy, lecz również dzięki pomocy „Cepelii” i Stowarzyszenia Twórców Ludowych zaznajamiały z dorobkiem opolskich twórców ludowych i rzemieślników, a także pozwalały przyrzeć się ich warsztatowi. W tym samym czasie Muzeum nawiązało stałą współpracę z instytucjami doskonalącymi wiedzę opolskich nauczycieli o śląskiej kulturze ludowej. Oprócz tego Wicher-Jesionowska jako przewodnicząca Komisji Kultury Ludowej Opolskiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego była jednym z pomysłodawców Opolskiego Święta Pieśni Ludowej, które jeszcze do niedawna odbywało się co 2 lata w Gogolinie.

Wyznacznikiem wysokiej oceny wiedzy i kompetencji Wicher-Jesionowskiej było zaproszenie jej do prac w Zespole Doradczym ds. Skansenów Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Sztuki, a także do Polskiego Komitetu Narodowego ICOM, Europejskiego Związku Muzeów na Wolnym Powietrzu, Wojewódzkiej Rady Ochrony Dóbr Kultury oraz do rad muzealnych Muzeum Śląska Opolskiego i Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach. Ponadto w latach 1964–1986 pełniła ona obowiązki sekretarza Wojewódzkiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa. W latach 80. jej społecznikowską postawę doceniono podczas wyborów do rad narodowych, powierzając jej funkcję radnej wojewódzkiej oraz przewodniczącej Komisji Kultury i Oświaty Wojewódzkiej Rady Narodowej.

Wicher-Jesionowska była też autorką wielu publikacji z zakresu muzealnictwa i ochrony dóbr kultury. Rzetelność i profesjonalizm tych opracowań do dziś wyznaczają trwałe standardy kolejnym pokoleniom muzealników. W ich pamięci na zawsze pozostanie ona fachowcem poświęcającym się bez reszty sprawom zawodowym, a także człowiekiem, który z pasją dążył do osiągnięcia

wytyczonych sobie celów, angażując w to nie tylko własny talent i umiejętności, ale przede wszystkim serce.

Za swoją pracę oraz działalność społeczną Krystyna Wicher-Jesionowska była wielokrotnie wyróżniana i nagradzana zarówno odznaczeniami państwowymi, resortowymi, jak i przyznawanymi przez organizacje i stowarzyszenia lokalne. Między innymi otrzymała Srebrny Krzyż Zasługi, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Srebrną Odznakę za Opiekę nad Zabytkami, Złotą Odznakę za Opiekę nad Zabytkami, Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki II Stopnia i Nagrodę Wojewódzką I Stopnia.

Przechodząc na emeryturę w grudniu 1992 r., była już poważnie chora i kilka miesięcy później, 3 czerwca 1993 r., zmarła w wieku 61 lat. Pochowano ją w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym w Opolu-Półwsi.

Opracował Jarosław Gałęza

Jarosław Gałęza

Dyrektor Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
od 1993 r.

Jarosław Gałęza urodził się w Opolu. Tu również zdobył wykształcenie podstawowe i średnie. W latach 1973–1978 studiował etnografię na Uniwersytecie Wrocławskim. Po zakończeniu nauki przez kilka miesięcy pracował w Muzeum Śląska Opolskiego w Dziale Etnografii, następnie dość krótko – w opolskiej „Cepeli”. W grudniu 1980 r. rozpoczął pracę w Muzeum Wsi Opolskiej w Dziale Architektury Ludowej na stanowisku asystenta muzealnego. Trzy lata później awansował na kierownika tego działu i uczyniono go odpowiedzialnym za złożone procedury translokacji obiektów architektury ludowej do Muzeum i ich odbudowę (sporządzanie dokumentacji historyczno-etnograficznej i budowlanej) oraz za weryfikację stanu zachowania w terenie zabytków architektury wiejskiej na obszarze województwa opolskiego.

W 1993 r. przyjął stanowisko dyrektora Muzeum Wsi Opolskiej. W trakcie kierowania Muzeum doprowadził do odbudowy pięciu kolejnych zabytkowych budowli oraz do rozbudowy stałych ekspozycji muzealnych wewnątrz obiektów, a także przyczynił się do rozbudowy infrastruktury technicznej Muzeum (chodzi tu m.in. o doprowadzenie wodociągu i gazociągu, o wyposażenie tej placówki w system hydrantów, modernizację sieci elektroenergetycznej i oświetlenia oraz o montaż nowoczesnej sygnalizacji przeciwpożarowej w obiektach muzealnych).

W latach 90. XX w. i w pierwszej dekadzie XXI w. czuwał nad dynamicznym rozwojem muzealnej działalności upowszechnieniowej i popularyzatorskiej. W ofercie muzealnej pojawiły się wówczas nowe imprezy plenerowe, takie jak: Jesienne Targi Sztuki Ludowej, Festyn Rycerski, Piknik Ekologiczny, Festiwal Folklorystyczny, a także przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym, np. lekcje muzealne i warsztaty. Ponadto Gałęza rozwinął współpracę z opolską „Cepelią” i Stowarzyszeniem Twórców Ludowych w Opolu (jest zresztą przewodniczącym Rady Programowej tego stowarzyszenia). W czasie jego kadencji rozwinęła się też współpraca Muzeum z Uniwersytetem Opolskim i z Politechniką

Opolską. Wysoka jakość pracy naukowo-dydaktycznej Muzeum Wsi Opolskiej zyskuje dobre oceny zarówno wśród zwiedzających, jak i w środowiskach naukowych. W rezultacie zdobywa ono liczne wyróżnienia i nagrody – jest m.in. laureatem ogłaszanego i nadzorowanego przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego corocznego ogólnopolskiego konkursu „Wydarzenie muzealne roku – Sybilla”, a w 2003 r. zostało uhonorowane Nagrodą im. Oskara Kolberga.

W latach 2005–2008 wzniesiono gmach nowej siedziby Muzeum. Realizacja tej najważniejszej w ostatnim okresie inwestycji budowlanej w zasadniczy sposób wpłynęła na poprawę warunków pracy w skansenie oraz pomogła usprawnić obsługę zwiedzających.

Od 2006 r. Gałęza pełni funkcję wiceprezesa Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce. Ponadto aktywnie uczestniczy w życiu społecznym regionu – jest członkiem założycielem Stowarzyszenia Rodziców na Rzecz Odbudowy Szkoły Podstawowej nr 6 w Opolu, Stowarzyszenia Opolskie Bractwo Rycerskie, Stowarzyszenia Dom Opolski. Za swoją działalność społeczną i zawodową został odznaczony Odznaką za Zasługi dla Miasta Opola (2000), Złotą Odznaką za Opiekę nad Zabytkami (2005) oraz Medalem Zasłużony Kulturze Gloria Artis (2007).

Opracował Zespół redakcyjny